

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**HZ. PEYGAMBERİN GÖNDERDİĞİ ELÇİLER
VE
FIKHÎ SONUÇLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Safiullah MUNTAZER

**Enstitü Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : İslam Hukuku**

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Abdullah ÖZCAN

ARALIK– 2018

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

HZ. PEYGAMBERİN GÖNDERDİĞİ ELÇİLER
VE
FIKHÎ SONUÇLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Safiullah MUNTAZER

Enstitü Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : İslam Hukuku

“Bu tez 12/12/2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah ÖZCAN	BAŞARILI	
Doç. Dr. Soner DUMAN	BAŞARILI	
Dr. Öğr. Üyesi Merve ÖZAYKAL	BAŞARILI	

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

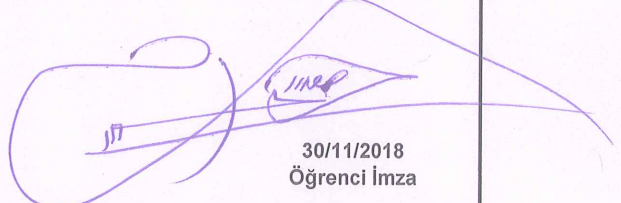
Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	Safiullah Muntazer
Öğrenci Numarası	:	1460Y08042
Enstitü Anabilim Dalı	:	Temel İslam Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı	:	İslam Hukuku
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	Hz. Peygamberin Gönderdiği Elçiler ve Fıkhî Sonuçları
Benzerlik Oranı	:	%17

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

30/11/2018
Öğrenci İmza

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

30/11/2018
Öğrenci İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Dr. Öğr. Üyesi Abdullah Özcan

Tarih:30/11/2018

İmza:

KABUL EDİLMİŞTİR

REDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

ÖNSÖZ

Bu tez, bir giriş ve üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Arap yarımadasının sosyal durumu araştırılarak Medine-i Münevvere ile çevresindeki sosyal durum incelenmiş ve Medine’de İslam Devletinin kuruluşu ve Hudeybiye anlaşmasından da söz edilmiştir. İkinci bölümünde “elçi” kavramı ve tarihi gelişimi hakkında kısaca bilgi verilerek Hz. Peygamber (s.a) tarafından gönderilen elçilerin hayatları ve kişisel özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde ise her bir elçinin üstlendiği elçilik görevi ile yerine getirdiği diplomatik vazifeler ve elde edilen fikhî sonuçlar üzerinden durulmuştur. Ayrıca Hz. Peygamber (s.a), tarafından gönderilen her elçinin götürdüğü mektup ve karşı tarafın verdiği cevaplar metinleri ile zikredilmiştir.

“Hz. Peygamber’in(s.a) gönderdiği elçiler ve fikhî sonuçları” isimli bu tezin yazılması aşamasında, çalışmamı sahiplenerek titizlikle takip eden muhterem danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Abdullah Özcan’a değerli katkı ve emekleri için içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum. Ayrıca sosyal bilimlerdeki çalışanlara ve bölümümüzdeki derslerinden istifade ettiğim hocalarım Prof. Dr. Hacı Muhammet Güney, Doç. Dr. Soner Duman, Doç. Dr. Osman Güman, Doç. Dr. Süleyman Kaya beylere teşekkür ediyorum. Tez savunma jüri üyeliğini kabul ederek okuyan, gerekli düzeltmeleri yapmamı sağlayan ve önerilerde bulunan jüri heyetine şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca sınıf arkadaşlarım Kadir Demiroğlu ve Mehmet Ali Acar’a da yardımlarından dolayı teşekkür etmek isterim. Beni Türkiye’ye getirdiği ve yüksek lisans yapma fırsatını bana verdiği için Türk devletine ve Milletine teşekkür etmeyi borç bilirim. Aileme, dostlarıma ve bana bu yolu açan Afghanistan devletine ve akademik çalışmamı tamamlamam için beni Türkiye’ye gönderen Belh Üniversitesi yetkililerine maddi ve manevi desteklerinden dolayı teşekkür ediyorum.

Safiullah MUNTAZER

12.12.2018

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	v
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: MEDİNE-İ MÜNEVVERE VE ÇEVRESİNDEKİ SOSYAL YAPI	6
1.1. İslam'dan Önce Arap Yarımadasında Sosyal Durum.....	6
1.1.1. Arap Yarımadasında Etnik Yapı.....	6
1.1.2. Kabileler Arasında Sosyal Yapı.....	7
1.1.3. Cahiliye Döneminde İnsana Verilen Değer.....	8
1.1.4. Cahiliye Döneminde Aile Hayatı.....	8
1.1.5. Cahiliye Döneminde Araplarda İnanç.....	9
1.2. Medine'de İlk İslam Devletinin Kuruluşu.....	9
1.3. Mescid-i Nebevi'nin Yönetim Merkezi Oluşu.....	11
1.4. Kardeşlik Sözleşmesi.....	12
1.5. Medine Anayasası.....	12
1.6. Hudeybiye Barışı.....	13
BÖLÜM 2: ELÇİ KAVRAMI VE HZ. PEYGAMBER'İN GÖNDERDİĞİ ELÇİLER	16
2.1. Elçi Kavramının Sözlük ve İstilah Anlamı.....	16
2.1.1. Sözlük Anlamı.....	16
2.1.2. İstilah Anlamı.....	16
2.2. Cahiliye Dönemi Araplarda Elçi Tasavvuru.....	16
2.3. Hz. Peygamber'in (s.a) Gönderdiği Elçiler.....	17
2.3.1. Ca'fer b. Ebû Tâlib	19
2.3.2. Amr b. Ümeyye ed-Damrî.....	20

2.3.3. Dihye b. Halîfe el-Kelbî	21
2.3.4. Abdullah b. Huzâfe es-Sehmî	22
2.3.5. Hâtıb b. Ebû Beltea	23
2.3.6. Şücâ‘ b. Vehb el-Esedî	24
2.3.7. Selît b. Amr el-Amirî	25
2.3.8. Amr b. Âs	26
2.3. 9. Alâ b. Hadramî	27
2.3.10. Hâris b. Umeyr el-Ezdî	29
2.3.11. Muhâcir b. Ebû Ümeyye el-Mahzumî	29
2.3.12. Muâz b. Cebel	30
2.3.13. Hz. Ebû Mûsâ el-Eş‘arî.....	32
2.3.14. Cerîr b. Abdullah	34
2.3.15. Amr b. Hazm, el-Ensarî el-Hazrecî	36

BÖLÜM 3: GÖNDERİLEN ELÇİLERİN GÖREV İFASİ VE FIKHÎ SONUÇLARI.....38

3.1. Ca‘fer b. Ebû Talib’in Elçilik Görevi ve Fikhî Sonuçları.....	38
3.1.1. Elçilik Görevi.....	38
3.1.2. Fikhî Sonuçları.....	41
3.2. Amr b. Umeyye ed-Damrî’nin Elçilik Görevi ve Fikhî Sonuçları.....	43
3.2.1. Elçilik Görevi.....	43
3.2.2. Fikhî Sonuçları.....	46
3.3. Dihye b. Halîfe el-Kelbî’nin Elçilik Görevi ve Fikhî Sonuçları.....	47
3.3.1. Elçilik Görevi.....	47
3.3.2. Fikhî Sonuçları.....	54
3.4. Abdullah b. Huzâfe es-Sehmî’nin Elçilik Görevi ve Fikhî Sonuçları.....	55
3.4.1. Elçilik Görevi.....	55

3.4.2. Fıkhî Sonuçları.....	58
3.5. Hâtub b. Ebû Beltea'nın Elçilik Görevi ve Fıkhî Sonuçları.....	59
3.5.1. Elçilik Görevi.....	59
3.5.2. Fıkhî Sonuçları.....	62
3.6. Şücâ' b. Vehb'in Elçilik Görevi ve Fıkhî Sonuçları.....	63
3.6. 1. Elçilik Görevi.....	63
3.6.2. Fıkhî Sonuçları.....	64
3.7. Selît b. Amr el-Âmirî'nin Elçilik Görevi ve Fıkhî Sonuçları.....	65
3.7.1. Elçilik Görevi.....	65
3.7.2. Fıkhî Sonuçları.....	67
3.8. Amr b. Âs'ın Elçilik Görevi ve Fıkhî Sonuçları.....	67
3. 8. 1. Elçilik Görevi.....	67
3. 8. 2. Fıkhî Sonuçları.....	69
3.9. Alâ b. Hadramî'nin Elçilik Görevi ve Fıkhî Sonuçları.....	70
3.9.1. Elçilik Görevi.....	70
3.9.2. Fıkhî Sonuçları.....	74
3.10. Hâris b. Umeyr el-Ezdi'nin Elçilik Görevi ve Fıkhî Sonuçları.....	75
3.10.1. Elçilik Görevi.....	75
3.10.2. Fıkhî Sonuçları.....	76
3.11. Muhacir b. Ümeyye el-Mahzumî'nin Elçilik Görevi ve Fıkhî Sonuçları.....	77
3.11.1. Elçilik Görevi.....	77
3.11.2. Fıkhî Sonuçları.....	79
3.12. Muâz b. Cebel ve Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin Elçilik Görevleri ve Fıkhî Sonuçları.....	79
3.12.1. Elçilik Görevleri.....	79
A- Muâz b. Cebel'in Elçilik Görevi.....	80
B- Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin Elçilik Görevi.....	84
3.12.2. Fıkhî Sonuçları.....	85

3.13. Cerîr b. Abdullah'ın Elçilik Görevi ve Fikhî Sonuçları.....	88
3.13.1. Elçilik Görevi.....	88
3.13.2. Fikhî Sonuçları.....	90
3.14. Amr b. Hazm'ın Eçilik Görevi ve Fikhî Sonuçları.....	90
3.14.1. Elçilik Görevi.....	90
3.14.2. Fikhî Sonuçları.....	96
SONUÇ	101
KAYNAKAÇA	105
ÖZGEÇMİŞ	113

KISALTMALAR

- a.s.** : aleyhisselâm
a. mlf : aynı müellif
b. : ibn
byy : basım yeri yok
bkz. : bakınız
c. : cilt
çev. : çeviren
DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
Hz. : Hazreti
h. : Hicrî
nşr./thk. : neşreden, tahkik eden
no : numara
ö. : ölüm, vefat tarihi
s.a : Sallallahu Aleyhi ve Sellem
s. : sayfa
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
t.y. : tarihsiz
v.dğr. : ve diğerleri
trc. : tercüme eden
vb. : ve benzeri

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	Doktora
Tezin Başlığı: Hz. Peygamber'in Gönderdiği Elçiler ve Fikhî Sonuçları	
Tezin Yazarı: Safiullah Muntazer	Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Abdullah ÖZCAN
Kabul Tarihi: 12.12.2018	Sayfa Sayısı: Vii + 113
Anabilim Dalı: Temel İslam Bilimleri Bilim Dalı: İslam Hukuku	
<p>Devletler arası ilişkiler ve Arap kabileleri arasında elçi gönderme, İslam'dan önce bir örf ve gelenek halinde mevcuttu. İslam bu örfü islah ederek onaylamıştır. İslam'ı komşu devletlere ve Arap yarımadasındaki emirliklere tebliğ etmek için Hudeybiye anlaşması iyi bir fırsat olmuştur. Peygamber (s.a) Hudeybiye'den döndüğünde komşu devlet başkanlarını ve Arap yarımadasındaki emirleri İslam'a davet etmek için onlara elçiler ve mektuplar göndermiştir. Bu çalışmadaki amaç, Peygamber'in (s.a) bu hususta diplomatik faaliyetlerini incelemek, gönderdiği elçilerin kimliğini belirlemek, İslam'a davet edilen devletler ve emirliklerin bu davete verdikleri tepkileri tespit etmek, bu diplomatik faaliyetlerin İslam'ın uzaklara yayılması ve Medine devletinin güçlendirilmesi için ne kadar etkili olduğunu ortaya koymaktır. Bununla birlikte bu diplomatik faaliyetlerden elde edilen fikhî sonuçlar da bu çalışmanın amacına dahildir. Bu çalışmada sadece Peygamber (s.a) tarafından devletlere ve emirliklere gönderilen elçilerden söz edilmektedir.</p> <p>Çalışmamızda amaca ulaşmak için kadim ve modern kaynaklara başvurulmuş olup çalışmamızla ilgili önemli temel kaynaklar hadis, siyer, İslam tarihi ve fikhî eserlerdir. Kaynaklar tarandığında Peygamber (s.a) tarafından Bizans, Mısır, Pers, Habeşistan gibi devletlere ve Arap yarımadasındaki emirlikleri İslam'a davet etmek için sahabeden bilgin, sabırlı ve cesur on beş kişi gönderildiği anlaşılmaktadır. Bu elçilerden on dördü devletlerin ve emirliklerin yetkililerine ulaşmışlar ve Peygamber'in (s.a) mektuplarını onlara teslim edip mesajını aktarmış; sadece bir tanesi görevini tamamlayamadan yolda şehit edilmiştir. Bazı devlet ve emirliklerin yetkilileri, o zamanki elçi dokunulmazlığı örfüne riayet edip elçilere iyi davranmışlar; diğer bazıları ise bu dokunulmazlık örfüne saygı göstermeyip elçilere kötü davranmışlardır. Bu elçilerin daveti sayesinde bazı devlet başkanları Müslüman olup İslam'ı kabul ettiklerini beyan etmişlerdir. Arap yarımadasındaki emirlerin çoğu ve bu emirlerin bağlıları da Müslüman olmuşlar; İslam'ı kabul etmeyen Yahudi, Hıristiyan ve Mecûsîlere ise cizye tayin edilmiştir. Böylece bu elçilerin davetiyle savaşırsız bir şekilde İslam dini yayılmış ve İslam devletinin egemenlik alanı genişleyip güçlenmiştir. Bu çalışmada İslam'da elçinin dokunulmaz olduğu ve elçi öldürmenin savaş ilanı anlamına geldiği tespit edilmiş; ayrıca gayrimüslim devlet ve milletlerin, savaşmadan önce elçi vasıtasıyla İslam'a davet edilmesinin İslam devletinin görevi olduğu ortaya konmuştur.</p>	
Anahtar Kelimeler: Diploması, elçi, davet, devletler arası ilişkiler, fikhî sonuçlar.	

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree		Ph.D.		
Title of Thesis: The Ambassadors of Prophet Mohammad's (pbuh) and its results from perspective of Islam jurisprudence(Islamic law)				
Author of Thesis: Safiullah Muntazer Supervisor: Assist. Prof. Abdullah ÖZCAN				
Accepted Date: 12.12.2018		Number of Pages: Vii + 113		
Department: Basic Islamic sciences		Subfield: Islamic law		
<p>Sending ambassadors to Arab tribes and empires was a pre-Islamic common practice of Arabs. Later, Islam affirmed and approved its continuation. The Hudaibiya Agreement was an initiative for inter-state in the Arabian Peninsula. Right after this agreement, Prophet Muhammad (PBUH) sent ambassadors along with his letters to the heads of neighboring empires and tribes both in and out side of the Arabian Peninsula and invited them to Islam. The main aim of this research article is to study the diplomatic activities of Prophet Muhammad (PBUH); to identify the ambassadors sent by him (PBUH); to find out the reactions of empires and their rulers; to account the effectiveness of these diplomatic initiatives for spreading Islam in those regions, and strengthening the state of Madina. In addition, the complete perspective of Islamic jurisprudence on diplomatic relations of Islamic state with other states is also part of the study. It is the limitation of this study which includes only those ambassadors, who were sent by Prophet Muhammad (PBUH).</p> <p>This study is consisted on classic and the modern books of Hadith, Prophet Muhammad's (PBUH) biographies, Islamic history and Fiqh (Islamic jurisprudence). Researcher found that Prophet Muhammad (PBUH) sent fifteen of his learned and courageous companions as ambassadors to different leaders of Byzantine, Egyptian, Persian, and Ethiopian governments and the emirates of the Arabian Peninsula. Fourteen of those messengers approached the target authorities and delivered the letters of Prophet Muhammad (PBUH) and conveyed his message, but one of the fifteen was martyred before completion of his mission. Some of the authorities treated those ambassadors well, but some of them did not respect their traditional immunity and treated those ambassadors in bad way. In result of these diplomatic initiatives, some of the leaders from out side of the Arabian Peninsula and most of the leaders inside the Arabian Peninsula accepted Islam. The non believers of these states such as Jews, Christians and Zoroastrians would had to pay taxes. Resultantly, this activity spreaded Islam without war and expanded the boundaries and strengthened the authority of the first Islamic state. This study concludes that Islam takes care the special immunity to ambassadors. Upon violation (killing the ambassador), it declares war against culprits. Further, it put the necessity of sending ambassador(s) towards the opponents to Islam before launching an offensive action against the target state.</p>				
Keywords: Diplomacy, Ambassador, Invite, International relations, The Fiqh's results				

GİRİŞ

Elçilik kavramı, Allah ile kullar arasında iletişim tesis edilmesinde en önemli olguyu ifade etmektedir. Allah Tealâ, meleklerden ve insanlardan bu görevi en iyi şekilde eda edebilecek elçiler seçerek mesajlarını, evrenin sorumluluğunu emanet olarak yüklediği insanlara bildirmiştir. İnsanlar arası ilişkiler de büyük ölçüde karşılıklı elçiler gönderilerek gerçekleştirilmektedir. Tarih boyunca, devletler ve toplumlar arası ilişkilerin kurulmasında ve önemli işlerin ifasında elçilerin gönderilmesi ve onlar vasıtasıyla istenen hedeflere ulaşılması, yaratan ve yaratılanlar arasında olduğu gibi yaratılanlar arasında da aynı yöntem kullanılmıştır.

Çalışmanın Konusu

Elçilerle mesaj ulaştırma yöntemi peygamberlerin de kullandıkları en önemli ilişki kurma ve bilgilendirme araçlarından olmuştur. Peygamber (s.a) de İslam'ı çevredeki devlet ve milletlere ulaştırmak için bu yöntemden istifade etmiştir. Peygamber'in (s.a) insanlar ve toplumlar arasında tesis ettiği ilişkiler elçiler vasıtasıyla sağlanmış olduğundan bu çalışmamızda “**H.z. Peygamber'in (s.a) gönderdiği elçiler ve fikhî sonuçları**” konusu tez olarak seçilmiştir.

Çalışmanın Önemi

Elçilik görevi, İslâm'dan önce devletler ve uluslararası toplumda bir örf ve gelenek halindeydi. Bu örf Arap toplumunda da mevcuttu. Peygamber (s.a) bu örfü ıslah ederek onayladı. İslam'ı çevredeki devletler ve milletlere ulaştırmak için bu örften istifade etti. Peygamber (s.a), Medine Devletinin yöneticisi olarak Hudeybiye anlaşmasından sonra devletin dış siyasetinde yeni bir dönem başlattı. Hudeybiye'den Medine'ye döner dönmez o dönemdeki büyük imparatorlara elçiler göndererek onları İslam'a davet etti. Ayrıca Arap yarımadasındaki emirliklere de elçiler göndererek hem İslam'a davet etti hem de Medine Devletine tabi olmaya çağırdı. Bu yöntemle savaşmaksızın çevredeki devletlere ve emirliklere İslam yayıldı.

Arap yarımadasındaki çoğu emirlikler Müslüman olarak Medine devletine tabi oldular. Diplomasi yolu ile elde edilen bu hayırlı gelişmeler, yıllarca Kureyş'le yapılan mücadelenin sonunda elde edilmemişti. Böylece Medine'de İslam devletinin güçlendiği ve devletin güçlü olmasının diplomatik başarıları elde etmede etkili olduğu görülmüştür.

Bu diplomatik başarılar, böyle bir tez çalışmasının gerekli olduğunu göstermektedir. Ayrıca yapılan alan taramasında Türkiye ve diğer ülkelerde, Peygamber'in (s.a) elçileri ve elçilik görevleri hakkında doğrudan fikhî bir çalışmanın bulunmadığı görülmüştür.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı Peygamber'in (s.a) Hudeybiye anlaşmasından sonra çevredeki devlet ve emirlikleri İslam'a davet etmek için yaptığı diplomatik faaliyetleri incelemek, gönderdiği elçilerin kimliğini belirlemek, karşı devletler ve emirliklerin gönderilen elçileri nasıl karşıladıklarını ve bu elçilere tepkilerini tespit etmek; elçilerin olumlu veya olumsuz cevap getirmelerinde, Peygamber'in (s.a) tepkisinin nasıl olduğunu, olumlu ve olumsuz cevaptan sonra Medine devletinin o devletle ilişkisinin nasıl geliştiğini tespit etmektir. Bununla beraber bu diplomatik faaliyetlerin gayrimüslimleri İslam'a davet ve İslam devletine faydalı olup olmadığının tespit ederek bu diplomatik faaliyetlerden fikhî sonuçlar elde edilmesi de hedeflenmektedir.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışma genel olarak temel İslam kaynaklarına dayanan bir çalışma olup çağımızda telif edilen eserlerden de istifade etmektedir. Bu çalışmayla ilgili önemli temel kaynaklar ilk dönem Hadis, Siyer, İslam tarihi ve fıkıh eserleridir. İslam tarihçileri ve siyer yazarları arasında Peygamber'in (s.a) elçilerinin sayısının kaç kişi olduğu konusu ihtilafıdır. Bunun sebebi de bazı İslam tarihçilerinin Peygamber'in (s.a) Hudeybiye anlaşmasından sonra çevre devletlere ve emirliklere gönderdiği elçileri zikretmeleri, diğer bazılarının ise Hudeybiye anlaşmasından önce ve sonra, Kureyş ve diğer Arap kabilelere veya savaş meydanında karşı tarafa gönderilen elçilerin isimlerini de zikrediyor olmalarıdır.

Bu çalışmada Hudeybiye anlaşmasından sonra devletler ve devlet gibi bir yapıya sahip olan emirliklere giden elçilerden söz edilerek sonuçlara ulaşılmaya çalışılacaktır. Bizans devleti ve Umman emirliğine gönderilen elçiler gibi. Savaş meydanı veya olağan dışı durumlarda kabilelere gönderilen elçiler bu çalışmada yer almamıştır. Hudeybiye anlaşmasından önce Hüraş ve Hz. Osman, Peygamber (s.a) tarafından Kureyş'e elçi olarak gönderilmişlerse de; bunların elçilikleri bu çalışmada söz konusu olmayacaktır. Çünkü bir devlet veya emirlik konumu yoktur. Peygamber'in (s.a) elçilerinin sayılarını

belirlemek konusunda temel kaynaklar yanında çağımızdaki yazarlardan Mahmud Şiyt Hattab'ın "*Süferâü'n-Nebî*" adlı eserinden istifade edilmiştir.

Bu çalışmada en çok istifade edilen temel kaynaklar şöyle zikredilebilir. Hadis, İslam tarihi, Siyer ve Tabakât kaynaklardan Buharî ve Müslim'in *Cami'u's-Sahih*, İbn Hişam'ın "*es-Sîretü'n-Nebeviyye*", İbn Sa'd'ın "*Tabakâtü'l-Kübra*, Taberî'nin "*Tarih*", Nevevî'nin "*Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lugat*", Ensarî'nin "*Misbahü'l-mudî fi küttâbi'n-Nebiyi'l-ümmî ve rusulihî ila mülûki'l-ardi mine'l-arabiyyin ve'l-acemiyyin*", İbn Esîr'in "*el-Kâmil fi't-tarih ve Üsdü'l-gabe fi ma'rifati's-sahâbe*", İbn Kesîr'in "*el-Bidâye ve'n-Nihâye*", İbn Tolun'un "*İ'lâmü's-sâ'ilîn an kütübi seyyidi'l-mürselîn*", İbn Hacer'in "*el-İsâbe fi Temyîzi's-Sahabe*" ile Çağdaş eserlerden, Mahmud Şiyt Hattab'ın *Süferâü'n-Nebî'si* Kettânî'nin *et-Terâtibü'l-idâriyye'si* ve Muhammad Hamidullah'ın *el-Vesâiku's-siyâsiyye'si* en çok istifade edilen eserlerdendir. Fıkıh'ın temel kaynaklar ise, Serahsî'nin *el-Mebsum* ve *Şerhu's-siyeri'l-kebîr*, İbn Hümâm'ın "*Fethu'l-kadîr*", Kâdî Ebû Ya'la İbn Ferrâ'nın "*Rusülü'l-mülûk ve men yüslîh li'r-risale ve's-Sifâre*" adlı eserleridir.

Son dönem fıkıh alanındaki çalışmalardan Ali Aslan Topçuoğlu'nun "*İslâm Hukukunda Diplomatik Temsil*", Ahmet Yaman'ın "*İslâm Hukukunda Uluslararası İlişkiler*", Ahmed Gâlib Hatib'in "*Ahkâmu's-Sifâre fi'l-fikhi'l-İslâmî*", Vehbe Zühaylî'nin "*el-Alâkatü'd-düveliyeye fi'l-İslâm*", Osman Cum'a Demîriyye'nin, "*Usûlü'l-'alakati'd-devliyye fi'l-fikhî'l-imam Muhammed b. Hasen eş-Şeybânî*", Adli eserleri en çok istifade edilen kaynaklardır.

Bu tez üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Medine-i Münevvere ve çevresindeki sosyal durum incelemektedir. Bununla beraber bu bölümde Arap yarımadasının sosyal durumu kısa bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Medine'de İslam Devletinin nasıl oluşturulduğundan ve Hudeybiye anlaşmasından da söz edilmektedir. İkinci bölümünde "elçi" kavramının tanımı ile tarihi gelişimi hakkında kısaca bilgi verilmektedir. Bununla birlikte Peygamber'in (s.a) her elçinin kişisel özellikleri ve her birinin hayatı hakkında bilgi verilmektedir. Üçüncü bölümde her bir elçinin gittiği devlet nezdinde yaptığı elçilik görevi, getirdiği cevap ve bu elçilikten elde edilen sonuç detaylı olarak beyan edilmektedir. Ayrıca Peygamber'in (s.a), tarafından gönderilen her elçinin götürdüğü mektup ve karşı tarafın verdiği cevaplar metinleri ile aktarılmaktadır.

Mektuplar, bazı kaynaklarda metin bakımından küçük farklılıklarla rivayet edilmektedir. Bu cüzi farklar dikkate alınmadan sadece bir nüshası ve cevabı aktarılmaktadır. Mektupların aktarılması konusunda temel kaynakların yanında Muhammed Hamidullah'ın. “*el-Vesâiku's-siyâsiyye*” kitabından çokça istifade edilmiştir. Bu mektupların bazılarının asılları çağımızda bulunmuştur. Bu konuyu Muhammed Hamidullah kendi kitabında detaylı olarak beyan etmiştir. Bu detaylara bu çalışmada yer verilmeyecektir. Her elçinin elçiliğinden hangi fikhî sonuçlar elde edildiği ayrı ayrı zikredilmektedir. Üçüncü bölümden sonra ise bu çalışmada genel olarak ortaya çıkan sonuçlara yer verilmiştir.

BÖLÜM 1: MEDİNE-İ MÜNEVVERE VE ÇEVRESİNDEKİ SOSYAL YAPI

1.1. İslam'dan Önce Arap Yarımadasında Sosyal Durum

1.1.1. Arap Yarımadasında Etnik Yapı

Arap yarımadası, İslam güneşinin doğduğu, Peygamber' in (s.a) doğup ve yaşadığı, İslam devletlerin başlangıç yurdu olduğu için, bu yarımadaanın toplum hayatı ve o dönemdeki sosyal hakkında bilgi vermemiz yerinde olur. Araplar köken ve ırk açısından Sâmi ırklarından birisidir. Belki de Sâmilere'in özelliklerini en fazla koruyanıdır. Ayrıca Arapça, Sâmi dillerinden birisidir.¹ Araplar iki büyük kısma ayrılırlar: Arab-ı bâide ve Arab-ı bakiye.

A-Arab-ı Bâide: Bunlar, önceleri yaşayıp helâk olmuş, nesilleri tükenmiş ve haberleri kesilmiş kavimlerdir. Ad ve Semûd kavimlerinde olduğu gibi, semâvî kitaplarda ve Arap şiirinde yer alan bilgilerin dışında bu kavimlerle ilgili bilgi kaynakları yoktur. Bu kaynaklarda adı geçen kabileler, Ad, Semûd, Tasım, Cedîs ve ilk Cürhüm kabileleridir.²

B-Arab-ı bâkiye: Soyları devam eden Araplardır. Bunlar da Arab-ı âribe ve Arab-müstaribe olmak üzere iki kola ayrılırlar. **Arab-ı âribe:** Bunlar Kâhtânîlerdir ve Yemen bölgesinde yaşamışlardır. Bunlar en meşhurları Cürhüm ile Yarub kabileleridir. Yarub'dan da Kehlân ve Himyer adlarında iki ayrı koldan birçok kabile ve sülale meydana gelmiştir. Himyer sülalelerinden en meşhuru Kudâa koludur. Kudâa'dan da Belî, Cüheyene, Kelbe, Behrâ, Benû Nehd ve Cerm kabileleri türemiştir. Kehlânî sülalelerinden türeyen kabilelerin en meşhurları da Medine'de: Evs, Hezrec; Şamda Gassânîleri Kuran Cefne oğullarının mensup olduğu Ezdiler ve Cedîle, Buhtur, Zübeyd ile Sa'lebe'nin mensup olduğu Tay kabileleridir. Havlan, Sa'du'l-aşîre, Neha', Mezhic, Hamdan, Kinde, Murad, Enmar, Cüzam ve Lâhm kabileleri de bu soydan gelir.³

Arab-ı müsta'ribe: İsmail'e (a.s) kadar uzanır. Bunlar İbranice veya Süryanice konuştuğu için onlara bu isim verilmiştir. Kahtânîlerden Cürhüm kabilesi Mekke'ye

¹ İsmail Kaya ve diğerleri, **Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi**, İstanbul: Çağ Yayınları, 1986, I, 107.

² Hasan İbrahim Hasan, **İslam Tarihi**, İsmail Yiğit ve Sadreddin Gümüş (çev.), 3. Basım, İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1991, I, 26.

³ Hasan, **İslam Tarihi**, I, 26.

gelip vatan edindiler. İsmail (a.s) annesiyle birlikte Mekke'ye yerleşince, İsmail (a.s) onlardan bir kızla evlendi. Böylece hem kendisi hem de çocukları Arapça'yı öğrendiler. Bundan dolayı da onlara Arab-ı müsta'ribe denildi. Bu kabileler, Arap yarımadasının orta bölgelerinde Hicaz'dan Bâdiyetü'ş-Şama'a kadar uzanan sahada yerleşik veya göçebe halinde yaşayan Arapların ekseriyetini teşkil ederler. Arim seddinin yıkılmasından sonra Yemen Araplarından buraya göç edenler de bilahare bunlara karışmış ve kaynaşmışlardır.⁴

1.1.2. Kabileler Arasında Sosyal Yapı

Arapların çoğu kabile hayatı yaşıyorlardı. Kabileler gücünü ve birliğini kurması için, her kabilenin başında bir reis veya başkan bulunurdu. Kabilenin reisliği genellikle babadan oğula geçerdi. Savaşlarda, savaş meydanının yanında kabile reisi için bir çadır kuruyorlardı. Bu çadır kabilenin egemenliğini gösteriyordu.⁵

Araplarda erkek kardeşler ve amcaoğulları her durumda birbirlerine yardımcı olurlardı. Bu hususta gevşeklik göstermezlerdi. Sosyal dayanışma gereği faydalı işlerde olduğu gibi zararlı işlerde de yardımlaşırldı. Bu dayanışmaya katılmayanlar ayıplanırdı. Yardımlaşma gerekli görülürdü. Bu kabileler doğru veya yanlış düşünceler, adaletli davransalar veya zulmetseler de her durumda yardıma koşmaları zorunlu görülürdü. Bu hususta şöyle derlerdi: “Kardeşin zalim de olsa mazlum da olsa yardım et”. Bir kabile birkaç kola ayrıldığı zaman, her sülale, asılları aynı olduğu halde, reislik ve şeref hususunda rekabet ederdi. Zaman zaman bu rekabet yüzünden şiddetli düşmanlıklar çıkmış, çok kan dökülmüştür. Evs ile Hazreç kabileleri ile Mudar ve Rebia kabileleri, Haşim ve Abdüşems oğulları arasında çıkan düşmanlıklar bu kabildendir.⁶ İslam dini geldiği zaman, kabile taassubuna dayanan her türlü yardımlaşmayı yasakladı. İhtilâfları adalet ve hukuk çerçevesinde çözmeyi emretti. Bir suç için bütün kabile ve toplumu cezalandırmak yerine, sadece suçluyu cezalandırmayı emretti.⁷

⁴ Hasan, **İslam Tarihi**, I, 28.

⁵ Neşet Çağatay, **İslamdan Önce Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı**, 1. Basım, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1957, s.87.

⁶ Hasan, **İslam Tarihi**, I, 8, 88.

⁷ Mustafa Fayda, “Câhiliye” **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C 7, İstanbul: TDV Yayınları, 1993, 17-18

1.1.3. Cahiliye Döneminde İnsana Verilen Değer

Her toplumda olduğu gibi Araplar'da da iyilerin ve kötülerin savaşı süregelmiştir. Kimi dönemlerde kötülükler yaygınlaşmış ve oluşan cahiliye örfü sebebiyle çok korkunç olaylar yaşanmıştır. Şöyle ki Arap yarımadasında İslam'dan önce bazı aileler, dünyaya gelmiş bazı çocuklarını canlı canlı toprağa gömüyorlardı. Bu anlayışın sebepleri, sosyal statü kaybı, fakirlik, namusu koruma düşüncesi, uğursuzluk, bedensel sakatlık ve kurban etme gibi algılardır. Bu nedenle çoğunlukla kız çocuklar, bazen de erkekler öldürülmüşlerdir.⁸

Çocuk öldürmek için en fazla kullanılan usul toprağa gömmektir. Toprağa canlı olarak gömme işlemine ve'd, gömen kimseye vâid denirdi. Gömülerek öldürülen çocuğa mev'ûd, mev'ûde, ve'îd, ve'îde adları verilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de* zikri geçen mev'ûde kelimesinin, kaynaklarımızda diğerlerinden daha fazla kullanıldığı görülmektedir. Toprağa gömme yanında zaman zaman suda boğma, yüksek bir yerden aşağıya atma gibi farklı yolların da çocuk öldürme amacıyla kullanıldığı bildirilmektedir.⁹

1.1.4. Cahiliye Döneminde Aile Hayatı

Arap ailesi genellikle sade gelenekler çerçevesinde oluşuyordu. Erkek, karısını onun ailesinden istiyordu. Kız ailesi kabul ettikten sonra, akit yaparak kocası karısını kendi evine götürüyordu. Cahiliye döneminde bir erkeğin nikâhlayacağı kadınların sayısı sınırlı değildi. Bunların içerisinde on tane karısı olanlar bile vardı. İslam hukukuna dair kitaplar, Müslüman oldukları sırada dörtten fazla kadınla evli olan kocalarla ilgili birçok hükümler getirmiştir. Bu gibi kocalara içlerinden dört tanesini alıyıp geri kalanlarını boşamaları emredilmiştir. Araplar, erkek evlât sahibi olmayı çok isterlerdi. Bunun sebebi erkek çocuklar, kılıç ve zırhın gölgesinde yaşayabilen Arap ailesinin temel direği idi. Arap kadını kocası için en iyi arkadaş ve yardımcı konumundaydı. Zira Arap kadını, kendisini kocasının kültür seviyesine eriştirecek özelliklere sahipti. Çünkü o, anne ve ev hanımı olarak yapmak zorunda olduğu işlerine ilâveten hayvan otlatmak, su taşımak, yün eğirmek, kumaş dokumak, çadır kurmak gibi işleri de her zaman yapardı.¹⁰

⁸ Yavuz Yıldırım, "İslam Öncesi Arap Yarımadasında Çocuk Öldürme Olgusu", İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı.7 (2003), s.1, 80, 82.

* et-Tekvir /8

⁹ Yıldırım, "İslam Öncesi Arap Yarımadasında Çocuk Öldürme Olgusu", s.1, 80, 82.

¹⁰ Kaya ve dğr, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, I, 182, 184.

Arap toplumunda boşanma hakkı erkeklere aitti. Bazen de kadınlar boşanma hakkını kendilerine ait kılma şartıyla evlenirlerdi.¹¹

1.1.5. Cahiliye Döneminde Araplarda İnanç

Tarih boyunca İnsanlar bir dine yönelmek için çabalar gösterdiler. Bazen insanlar hak ve gerçek dini bulabildiler. Bazen de çeşitli sebeplerden dolayı doğru yolu bulamadılar ve batıl inançlara yöneldiler. Bu yüzden insanlar eski zamanlardan beri cehalet nedeniyle maddî şeylere tapmaya yönelmişlerdir. Bundan dolayı insanlara doğru yolu göstermek için, peygamberlere ihtiyaç duyulmuştur. İslam'dan önce Araplardan bir kısmı, İbrahim (a.s) ve İsmail (a.s) ile olan bağları sebebiyle doğru yolu bulmuşlardır. Ancak birçoğu Nuh (a.s) döneminden itibaren devam eden putlara tapmaya başlamışlardır. Hatta Kâbe'nin içini putlarla doldurmuşlardır. Sonuçta da hak dini terk ederek batıl inançlara girmişlerdir.¹²

Araplar, İbrahim (a.s) ve İsmail'in (a.s) dinini unuttuktan sonra putlara tapmaya başlamakla beraber tevhid akidesinin temeli olan kâinatın yaratıcısı ve yoktan var edicisi olan yüce Allah'ın varlığını da kabul ediyorlardı. Fakat Allah'ın iradesini ve hayatlarına müdahalesini istemiyorlardı. Ancak hac zamanında onun adına telbiye getirerek gelenek olmuş bazı örfleri devam ettiriyorlardı.¹³ İslam dini geldiği zaman tevhid inancını getirdi. Putperestliğe karşı kesin bir tavır aldı. İnsanları bütün çirkinliklerden ve kötü adetlerden kurtararak putperestliği yasakladı.¹⁴

1.2. Medine'de İlk İslam Devletinin Kuruluşu

Peygamber (s.a) on üç senelik Mekke devrinde mesaisini tamamıyla iman esaslarını anlatmaya hasretmişti. Bunun sonucunda İslam'a girenlerin sayısı artmıştı ancak Müslümanlar henüz yeterli güce kavuşmamışlardı. Baskılara karşı maddi güç kullanmaya da izin verilmemişti. Müslümanların tüm baskılara karşı yapabilecekleri tek şey vardı, o da sabıretmekti. Fakat hicretle yeni bir sosyal ortam ve çevre oluşmuştu.

¹¹ Hasan, **İslam Tarihi**, I, 87.

¹² Kaya ve dğr, **Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi**, I, 172, 173.

¹³ Çağatay, **İslamdan Önce Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı**, s. 91.

¹⁴ Fayda, "**Câhiliye**", 17-18.

Şartlar tamamıyla değişmişti. Müslümanlar, imanlarının gereği olan her şeyi serbestçe yapabiliyorlardı.¹⁵

Peygamber (s.a), Medine'ye ulaştığı zaman ilk olarak Beni Amr b. Avf yurduna konuk oldu. Orası Küba köyüydü. Orada bir kaç gün kalmış ve Küba mescidini yapmıştı. Peygamber (s.a), Cuma günü Küba'dan Medine'ye doğru yola çıktı. Zeval vaktinde Beni Salim b. Avf yurduna ulaştı.¹⁶ Beni salim b. Avf yurdunda Ranuna mevkinde sahabelerle beraber Cuma namazını kıldılar. Peygamber'in (s.a) sahabeleriyle birlikte kıldığı bu namaz, İslâmiyet'te kılınmış olan ilk Cuma namazıdır. Peygamber (s.a) Medine'ye girerken devesine binerek dizginini serbest bıraktı. Devesi ensarın evlerinin yanından geçerken her evin sahibi: "Ey Allah Resülü, bu evin sakinleri sayıca çok, silahlı ve koruyucusu olan bir evdir. Buraya inmenizi istiyoruz" dediler. Allah Resülü de: "Devenin dizginini serbest bırakın, çünkü ona emir verilmiştir gerekli yerde o duracaktır" cevabını verdi. Deve bugün ki mescid-i nebevi'nin bulunduğu yere kadar ilerdi. Buraya geldiğinde halen mescidin kapısı bulunan yere çöktü. Peygamber (s.a) bu yerde mescid bina edilmesine emretti, kendisi de inşaata katıldı.¹⁷

Peygamber (s.a) ensar ve muhacir arasında kardeşlik sözleşmesi gerçekleştirdi. Bu kardeşlik anlayışı, kan kardeşliğinden daha güçlüydü. Ensar'dan her bir kişi muhacirlerden birini kardeş edinerek her şeylerini paylaştılar.¹⁸ Henüz hicret'in ilk yılı bitmiş değildi. Peygamber (s.a) bütün Medine ve çevre kabilelerin temsilcileri, Enes b. Mâlik Hazretlerinin evinde bir araya topladı. Maksat, bazı içtimaî prensiplerin vazedilmesiydi. Yapılan konuşmalar neticesinde bu prensipler Peygamber (s.a) tarafından yazdırıldı ve taraflarca imzalandı. Bu maddeler, Peygamber'in (s.a) başkanlığında teşekkül eden ilk İslam devletinin bugünkü manada anayasasıydı. Hatta bu vesika, sadece ilk İslam devletinin anayasası olmakla da kalmamakta, aynı zamanda bütün dünyada yazılı ilk anayasayı teşkil etmekteydi. Tedvin edilen bu anayasayla, Medine ve çevresindeki kabileler ve mensupları tek bir millet teşkil etmiş oluyorlardı.¹⁹ Böylece Medine'de yeni bir devlet ortaya çıktı. Bu yeryüzünde kurulan ilk İslam devleti

¹⁵ Salih Suruç, "İlk İslâm Devleti", Resulullah.org, 17.01.2011, <http://www.resulullah.org/ilk-islam-devleti> (28.11.2016), s.1.

¹⁶ Ebu'l-Fida İsmail, İbn Kesîr, **el-Bidâye ve'n-nihâye**, 1. Basım, Kahire: Dârü'l-Hadis, 1992, III, 237.

¹⁷ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezid b. Kesîr et-Taberî, **Tarihü't-Taberî**, 2. Basım, Beyrut: Dârü't-Türâs, 1387/1965, II, 394-396.

¹⁸ Muhammed Sa'îd Ramazan el-Butî, **Fıkhu's-sire**, 11. Basım, Dımaşk: Darü'l-fıkır, 1991, s. 217.

¹⁹ Suruç, "İlk İslâm Devleti", s. 2.

idi. Kurulan bu devletin temel esaslarını iman, adalet, eşitlik, şura, temel haklar ve özgürlükler oluşturuyordu.

1.3. Mescid-i Nebevî'nin Yönetim Merkezi Oluşu

Peygamber (s.a) Yesrib'e hicret etti ve burası İslam'ın özgür olan ilk yurdu oldu. Peygamber (s.a), ilk İslam devletin kurulması için zemini hazırladı. Akabe biatlarıyla başlayan, hicretle olgunlaşarak kardeşlik muahedesiyle kemale eren süreç Medine sözleşmesiyle ilk İslam Devletini kurarak tamamlanmış oldu. Peygamber'in (s.a) Medine'de ilk yaptığı şeyler, sosyal hayatın ve kurulacak devletin temel esaslarını inşa etmeye yöneldi. Öncelikle kurulacak devletin fiziki ve sosyal alt yapısını oluşturmaya çalışarak şu adımları attı.

Birincisi: Mescid-i Nebevî'nin bina edilmesi.

İkincisi: Ensar ile muhacirler arasında kardeşlik sözleşmesinin icrası.

Üçüncüsü: Yesrib ve civarında yaşayan Müslümanlar ve Yahudiler ile onlarla bağlantılı diğer unsur arasında gerçekleştirilen Medine sözleşmesi.

Peygamber (s.a) Medine'ye girdiği zaman, hemen mescidin inşa edilmesine başladı. Çünkü Müslümanları bir araya getirmek ve yeni bir devlet için bir merkez lazımdı. O günkü şartlarda bu işleri görece en iyi mekânın ibadet için bir araya geldikleri ve Peygamberi (s.a) takip edebildikleri ve sosyal dayanışmanın gerçekleşeceği yer inşa edilen mescittir.²⁰

Mescitten başlayan kardeşlik ve sevgi çok sağlıklı ve güçlü olacaktır. Çünkü orada her şey Yüce Allah'a kulluk ile başlar. Bu yüzden Peygamber (s.a) her şeyden önce mescit inşasına karar aldı ve kendisi de fiilen inşaatta çalışarak ashabına örnek oldu.²¹ Bu mescidi, Es'ad b. Zürra'nın kefaleti altında bulunan iki yetime ait bir arsada bina etmiştir. Bu iki yetim bu arsayı Allah için bağışlamak istemiş, ancak Peygamber (s.a) bunu kabul etmeyerek, o iki kardeşe parasını ödemiştir.²²

Mescid-i Nebevî, Peygamber (s.a) ve ashabının toplanması için uygun bir yerdi. Mescitte gelen kabilelerin reisleriyle buluşuyordu, onları İslam'a davet ediyordu. Mescit bir üniversite gibiydi. Orada sahabeler İslam'ı öğreniyorlardı. Peygamber'in (s.a) mescidi evsizler ve fakirler için barınma yeri idi. Mescit mücahitler için komuta merkezi

²⁰ Butî, **Fıkhu's-sire**, s. 211, 214.

²¹ Butî, **Fıkhu's-sire**, s. 211, 214.

²² Muhammed el-Gazalî es-Sakâ, **Fıkhu's-sire**, 1. Basım, Dımaşk: Darü'l-Kalem, 1427/2006, s.188.

konumundaydı. Oraya toplanıyor ve oradan cihada gidiyorlardı. Mescid-i Nebevi, İslam'ın mesajlarını gönderme ve haberleşme merkeziydi. Bu mescitte mektuplar yazılıyor ve elçilerle gönderiliyordu. Bu mescitten Peygamber (s.a) kurulan devleti ve toplumu yönetiyordu.²³

1.4. Kardeşlik Sözleşmesi

Peygamber'in (s.a) Medine'de attığı sosyal içerikli ikinci önemli adım ensar ve muhacirler arasında kardeşlik sözleşmesini gerçekleştirmesidir. Bu sözleşme ferdiyetçiliği ortadan kaldıran, toplumun ruhuyla, toplumun menfaatiyle ve milletin hedefleriyle hareket eden, kardeşlik ruhunu canlandıran, varlığını milletle bütünleştiren bir sosyal yapı ortaya çıkarmıştır. Bu kardeşliğin gerçekleşmesi, cahiliye devrinden kalma kavmiyetçiliğin sona ermesi, nesep ve renk farkının ortadan kalkması demektir. Peygamber (s.a) bu kardeşliği geçerli bir akit haline getirdi. Cömertlik, hoşgörü ve birbirlerini Allah için sevmeye duyularını bu kardeşlikle kaynaşmış ve yeni bir örnek toplum oluşturmuştur. Bu kardeşlik sözleşmesinde ensar, muhacir kardeşleriyle mal ve mülkünü paylaşarak tarihte bir örneği daha görülmemiş büyük bir fedakârlık göstermiştir.²⁴

Peygamber (s.a) Medine'de bu kardeşliği, ilk kez Mescid-i Nebevide çalışanlar arasında uyguladı. Sonra da ensar ve muhacirlerden kalan kişileri Hz. Enes'in evinde kardeş ilan etti. Bunlar yaklaşık yüz kişiydi, yarısı ensar ve yarısı muhacirlerdendir. Peygamber (s.a) ensar ve muhacirler arasında yaptığı bu kardeşlik uygulaması özel bir nitelik taşıyordu. Çünkü bu sözleşme ile onlar, kardeşler arasında özel haklar ve sorumluluklar yüklendiler. Bilindiği gibi İslam'da tüm Müslümanlar akide birliğinden dolayı birbiriyle kardeştir.²⁵

1.5. Medine Anayasası

Medine devletinin üçüncü esası: Peygamber (s.a) Medine ve civarındaki Yahudiler ve müşrik olan Araplarla bağlantı kurarak devleti güçlendirmek ve sosyal yapıyı tahkim etmek istedi ve onlarla düşmanlık siyasetini benimsemedi. Bundan dolayı Peygamber (s.a) onların iradesine başvurarak, onlarla bir sözleşme imzaladı. Bu sözleşmede her

²³ Ali Muhammed Muhammed, es-Sallabî, **es-Siretü'n-Nebeviyye**, 2. Basım, Dımaşk: Darü ibn-i kesîr, 2009, I, 425, 426.

²⁴ Gazalî, **Fıkhu's-sire**, s. 190, 193.

²⁵ Sallabî, **es-Siretü'n-nebeviyye**, I, 434, 439, 440.

millet kendi dininde ve tercihlerinde serbest olacak ve her birey bu devletin bir vatandaşı olarak eşit şartlarda yaşama imkânı bulacaktır.²⁶

Sözleşmenin faydası Müslümanlar için, iç huzur ve emniyeti sağlayacak, Yahudileri Kureyş'ten koparıp İslam toplumun yanına getirecekti. Çünkü bu sözleşme ile Müslümanlar ve Yahudiler arasında barış ortaya çıkıyordu. Her iki taraf birbirlerine saldırmayacaklar, birbirlerinin din ve ibadet hürriyetine saygı gösterecekler, Medine'ye yönelik muhtemel bir saldırı karşısında birleşecekler ve şehirden düşman karşısında savunma yapacaklardı. Eğer bir Yahudiye zarar verilirse, Müslümanlar ve Yahudiler birlikte ona yardım edeceklerdi. Ayrıca bir Müslümana karşı saldırı olursa aynı durum onun için de geçerliydi. Mekkeli müşrik saldırganlara karşı birlikte savaşacaklar ve ne Müslümanlar ne de Yahudiler birbirinden ayrı olarak karşı tarafla barış yapmayacaklardı. Eğer Müslümanlar ve Yahudiler arasında bir anlaşmazlık ortaya çıksa, konu Peygamber (s.a) aracılığı ile çözecekti.²⁷

Bu sözleşme ile Peygamber (s.a) ve Müslümanlar, Mekkeli müşriklerin muhtemel saldırıları karşısında, Yahudilerin desteğini aldılar. Sonuçta, ilk İslâm devleti Medine'de kurulmuş oldu. İlk İslâm toplumunun teşkilatlanması tamamlandı ve tarihte kuruluş sözleşmesiyle ilk İslam Devleti kuruldu. Medine ve çevresinde yaşayan Müslümanlar, Yahudiler ve müşrik Araplar bu devletin vatandaşı olarak bir millet oluşturarak tarih sahnesinde Peygamber'in (s.a) liderliğinde yeni bir devlet ortaya çıkmış oldu.²⁸

1.6. Hudeybiye Barışı

Peygamber (s.a) ashabından 1400 kişiyle beraber hicretin altıncı yılında, umre için Mekke'ye doğru hareket etti. Kureyş müşrikleri, bu haberi duyunca, Peygamber (s.a) ve onun ashabının Kâbe ziyaretine engel olmaya karar verdiler. Peygamber (s.a) Kureyş'in kararını öğrendiği zaman harem hududu sınırı sayılan Hudeybiye'de konakladı ve Hz. Osman'ı elçi olarak Mekke'ye gönderdi. Kureyşliler Hz. Osman'ı hapsederek geri dönmesine izin vermediler. Bundan dolayı Müslümanlar arasında Hz. Osman'ın öldürüldüğü şayiası yayıldı. Bu durumda Peygamber (s.a) Kureyş'le savaşmaya karar

²⁶ Gazalî, **Fıkhu's-sire**, s.193; Hacı Mehmet Günay ve diğerleri, **İslam Hukuku**, 4. Basım, Ankara: Grafiker Yayınları, 2016, s. 541.

²⁷ Sabri Hizmetli, **İslam Tarihi**, Ankara: Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1991, s.147

²⁸ Hizmetli, **İslam Tarihi**, s.147

aldı ve sahabeler de bu konuda Peygamber'e (s.a) biat ettiler. Bu biat "Beyatü'r-rıdvân" olarak adlandırıldı.²⁹

Kureyş Peygamber (s.a) ve onun arkadaşların kararını haber alınca tehlikenin farkına vardılar ve hemen Peygamber'e (s.a) elçiler gönderdiler. Kureyş adına Süheyl b. Amr'la yapılan görüşmeler sonucunda Peygamber (s.a) ve Müslümanların bu seferde umreden vazgeçmesi ve gelecek yıl umre yapmaları ve ileri sürülen diğer bazı şartlar üzerinde anlaştilar. Hz. Osman'ı ve beraberindekileri geri gönderdiler.³⁰ İki taraf müzakerelerden sonra burada aşağıda belirtilen şartlar üzerinde anlaşarak Hudeybiye barış anlaşmasını imzaladılar.

1-On yıl iki taraf arasında savaş olmayacaktır.

2-Eğer Kureyş'ten bir kişi Müslüman olsa, Medine'de. Peygamber'in (s.a) yanına gelse, Peygamber (s.a) onu Kureyş'e geri gönderecektir.

3-Eğer Müslümanlardan biri Medine'den Kureyş'in yanına gelse, Kureyş onu Medine'ye geri göndermeyecektir.

4-Çevredeki toplum ve kabileler, isterseler bu iki taraftan biriyle ittifak yapabilirler.

5-Bu yıl Müslümanlar Mekke'ye girmezler, gelecek yıl umre için gelebilirler.

Müslümanlar gelecek yıl Mekke'ye geldiği zaman sadece üç gün kalabilirler. Müslümanların yanında silah olarak ancak kınlarında olan kılıçlar olabilir.³¹

Bu barış sayesinde Peygamber (s.a) risaletin tebliği, devletin yayılması ve Medine'de dâhili işlerini düzeltmesi için büyük bir fırsat kazandı. Bu barış İslam'da büyük bir fetih olarak kabul edilir. Barış sayesinde Kureyş'le savaş tehlikesi ortadan kalktı. Bu barış anlaşması sayesinde kendisinden güvenle bahsedilen bir ortam oluştu ve çevrede yaşayanlar İslam'ı tanımaya ve Müslüman olmaya başladılar. İki yıl içerisinde Müslümanların sayıları daha da çoğaldı. Bu anlaşmadan sonra Arap yarımadasının güney tarafında kabilelerle irtibat kurmak için, iyi bir durum oluşmuştur. Bunun sayesinde Yemen kabilelerinden bir heyet Medine'ye geldi ve Peygamber (s.a) ile

²⁹ Muhammed b. İshak b. Yesâr, **es-Sîretü'n-nebeviyye**, I. Basım (thk. Ahmed Ferid el-Mezidi), Beyrut: Darü'l-kütübi'l- ilmiyye, 2004, II, 462.

³⁰ Hasan, **İslam Tarihi**, I, 170, 171.

³¹ İbn İshak, **es-Sîretü'n-nebeviyye**, II, 462; Hasan, **İslam Tarihi**, I, 171.

buluştular.³²Ayrıca bundan sonra Peygamber (s.a) dış ũkelere ve bŔlgelere İslam'a çağırmak için elçiler ve mektuplar gŔnderdi.³³

³² Hasan, **İslam Tarihi**, I, 173, 174.

³³ İbn KesİR, **el-Bidāye ve'n-nihāye**, IV, 258.

BÖLÜM 2: ELÇİ KAVRAMI VE HZ. PEYGAMBER'İN GÖNDERDİĞİ ELÇİLER

2.1. Elçi Kavramının Sözlük ve İstilah Anlamı

2.1.1. Sözlük Anlamı

Arapça dilinde “Elçi” sözcüğünün karşılığı “resul” kelimesidir.³⁴ Ayrıca eskiden “vefd” kelimesi de kullanılırdı;³⁵ ancak genellikle “sefir”³⁶ sözcüğü kullanılmıştır. Türkçe’de ise günümüzde bu manada “büyükelçi” kelimesi kullanılmaktadır.³⁷

2.1.2. İstilah Anlamı

Elçi bir devleti başka bir devlet katında temsil eden kişiye denir. Bir uzlaşma sağlamak veya nizayı bitirmek için birinin yanına gönderilen kimseye de elçi kelimesi kullanılır.

Elçinin görev yaptığı yere sefarethane veya elçilik denir.³⁸ İslam Hukuku’nda diplomasiye dair ilişkiler için risâlet ve sıfâret terimleri; bir devleti başka bir devlet nezdinde görevlendiren kişiler için de resûl ve sefir kavramları kullanılmaktadır.³⁹

2.2. Cahiliye Dönemi Araplarda Elçi Tasavvuru

İslam’dan önce Araplar özellikle Mekkeliler, yabancılarla ilişki kurma konusunda büyük bir diplomasiye sahiptiler. Kureyşliler, diğer kabilelerle savaş durumunda veya gerginlik hallerinde elçi gönderirlerdi. Bununla birlikte Araplar ticarî amaçlarla da elçi gönderiyorlardı.⁴⁰ Örnek olarak miladi 467 yılında Hâşim b. Abdümenâf ve onun üç kardeşi, Sâsânîler, Bizanslılar, Himyerîler ve Habeşîlerle görüşme yapmak için bu ülkelere gitmişlerdir.⁴¹

³⁴ Ebü'l-Feyz Murtaza Muhammed b. Muhammed b. Abdurrazzak ez-Zebidî, **Tacü'l-arûs min cevâhir-kamus**, byy: Dârü'l-Hidayye, t.y, 29: 73.

³⁵ Zebidî, **Tacü'l-arûs**, IX, 313.

³⁶ Zeynuddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ebû Bekir b. Abdükâdirer-Razî, **Muhtaru's-sihâh**, 5. Basım, Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 1999, I, 148.

³⁷ İpşirli, “elçi”, 3-15.

³⁸ Şükrü Halûk Akalın ve diğerleri, **Türkçe Sözlük**, 10. Basım, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2005,

s. 621.

³⁹ Topçuoğlu, **İslam Hukukunda diplomatik Temsil**, 29.

⁴⁰ Mehmet İpşirli, “Elçi”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C.11, İstanbul: TDV Yayınları, 1995, 3-15.

⁴¹ Muhammad Hamidullah, **İslam Peygamberi**, çev. Salih Tuğ. Ankara: Yeni Şafak, 2003, II, 1014.

Kabile reislerine ve hükümdarlara elçiyle beraber kıymetli hediyeler gönderiyorlardı. Bazen elçinin yanına tercüman da gönderiyorlardı. Elçilere iyi davranmak, ikramla karşılamak ve hediye vermek, Araplarda bir gelenektir.⁴² Elçinin dokunulmazlığına da riayet ederlerdi.⁴³

Mekke adına Abdulmuttalib'in Ebrehe ile görüşmesini de zikredebiliriz. Ebrehe Kâbe'yi yıkmak için Mekke'ye yöneldiği zaman Kureyşliler, Mekkeliler adına Abdulmuttalibi elçi olarak ona gönderdiler. Müzdelife ile Mina arasında bulunan Muhassır vadisinde ordusu ile konaklayan Ebrehe ile burada görüştüler.⁴⁴ Ayrıca Mekke müşriklerinin Amr b. As'ı hicret eden Müslümanları geri getirmek amacıyla Habeşistan'a elçi olarak gönderdiği de bilinmektedir.⁴⁵

2.3. Hz. Peygamber'in (s.a) Gönderdiği Elçiler

Peygamber (s.a) peygamberlikle görevlendirildiği zaman, onun elinde her hangi bir devlet gücü ve yetkisi yoktu. Peygamber (s.a) itikadî, sosyal ve siyasi alanlarda görüşme ve müzakerelerde bulunma, Mekkeliler tarafından ekonomik ve sosyal ambargonun kaldırılması ve benzer amaçlarla Kureyş ve diğer kabilelerle bizzat görüşüyor veya elçi gönderiyordu yahut da gelen elçilerle görüşüyordu. Buna rağmen Mekke döneminde gönderilen elçilere diplomatik bir vasıf verilmesi uygun değildir. Aynı şekilde Habeşistan'a iltica etmek üzere Mekke'yi terk eden Müslüman muhacirlerin Necâşi'ye takdim ettikleri Peygamber'in (s.a) verdiği mektup da önemli olmakla beraber diplomatik bir nitelik taşımamaktadır.⁴⁶ Ancak hicretten sonra Medine'de ilk İslam devleti kurulduğunda, çevredeki devletlerle ve kabilelerle diplomatik münasebetler başladı ve hicretin altıncı yılında yapılan Hudeybiye anlaşmasıyla beraber Medine devletinin dış siyaseti hızlandı.⁴⁷ Bu aşamada çevredeki devletlere ve kabilelere diplomatik hüviyette elçilerin gönderilmesi ve kabulü süreci başladı.

⁴² İpşirli, "elçi", 3-15.

⁴³ Ebû Bekir Muhammed b. Ebû Sehl Ahmed, es-Serahsî, el-Mebsut, Beyrut: Dar'ul-Ma'rife, 1993, X, 92.

⁴⁴ Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdümelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî, İbn Hişam, es-Sîretü'n- nebeviyye, (thk: Müstefa es-Seka ve diğerleri) 2. Basım, Kâhire: Müstefa el-Helebi ve oğulları matbaası, 1955, I, s. 50.

⁴⁵ Mahmud Şiyt Hattab, Süferâü'n-Nebî, 1. Basım, Beyrut: er-Reyan, 1996, s. 29.

⁴⁶ Muhammad Hamidullah, İslam Peygamberi, II, 1017.

⁴⁷ Muhammad Hamidullah, İslam Peygamberi, II, 1017-1018; İpşirli, "elçi", 3-15.

Peygamber (s.a) çevredeki devletler ve bölge emirliklerine İslam'a davet etmek için hicri altıncı yılın sonunda elçileri gönderdi. İbn Kesîr, bu elçilerin gönderiliş zamanıyla ilgili üç görüş bildirmektedir:

1. Hicri altıncı yılda Hudeybiye anlaşmasından sonra Zilhice ayında gerçekleşti.
2. Bu elçiler Hudeybiye anlaşmasından sonra Mekke fethinden önce gönderilmiştir.
3. Hicri altıncı yılında Hudeybiye anlaşmasından Peygamber (s.a)'in vefatına kadar elçilerin gittikleri gerçekleşmiştir.⁴⁸ hicret'in sekizinci yılında gönderildiği de söylenmiştir.⁴⁹

İbn Sa'd'a göre Peygamber'in (s.a) gönderdiği elçilerin altı tanesi hicretin yedinci yılı Muharrem ayında aynı günde yola çıktılar.⁵⁰ Peygamber (s.a), gönderdiği elçilerin gittikleri ülke, çevre ve muhitleri tanıyan ve bilen kişilerden seçerdi.⁵¹ Ayrıca İbn Sa'd bu elçilerin hareket etmeden önce sabah kalktıklarında gidecekleri ülkelerin dilini konuşabildiklerini fark ettiklerini de yazmıştır.⁵² Süyûtî, bu hususu kitabında Peygamber'in (s.a) bir mucizesi olarak belirlemiştir.⁵³ Ebü'l-Hasan en-Nedvî de Peygamber'in (s.a) gönderdiği elçilerin gidecekleri ülkelerin dillerini bildiğini yazmıştır.⁵⁴ Mahmud Şiyt Hattab, Arap yarımadası dışındaki krallara Peygamber'in (s.a) gönderdiği elçilerin gittikleri ülkenin dillerini bilmediklerini ve o ülkelerin krallarının tercümanları vasıtasıyla anlaşabildiklerini ve Peygamberimizin elçileriyle doğrudan konuşmadıklarını ifade etmiştir.⁵⁵

Muhammed Hamidullah ise Peygamber (s.a) tarafından elçilerin Arap yarımadası veya Arapçanın iyi konuşulduğu yahut ta mütercimlerin bulundurulduğu ülkelere gönderildiğini ifade etmiştir. Bu duruma göre, gönderilen bu elçilerin yabancı dil bilmeleri meselesi söz konusu olmamaktadır. Bununla beraber Hz. Peygamber (s.a), elçi

⁴⁸ İbn Kesîr, **el-Bidâye ve'n-nihâye**, IV, 258.

⁴⁹ İzzeddîn Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî, İbnü'l-Esîr, **el-Kamil fi't-tarih**, Beyrut: Dâr-Sadîr, 1965, II, 210.

⁵⁰ Ebü Abdullah Muhammed, b. Sa'd, et-**Tabakâtü'l-kübra**, 1. Basım, thk. Ehsân Abâs, Beyrut: Dâr-Sadîr, 1968, I, 258.

⁵¹ Ahmet Yaman, **İslam Hukukunda Uluslararası İlişkiler**, 1. Basım, Ankara: Fecr Yayınları, 1998, s. 207; Muhammad Hamidullah, **İslam Peygamberi**, I, 343.

⁵² İbn Sa'd, et-**Tabakâtü'l-kübra**, I, 258.

⁵³ Abdürrahmân b. Ebî Bekr Celâleddîn, es-Süyûtî, **Hasâisü'l-kübrâ**, Beyrut: Darü'l-kütübi'l-ilmiyye, t.y, II, 3.

⁵⁴ Ali Ebü'l-Hasen b. Abdulhay en-Nedevî, **es-Siretü'n-nebeviye**, 2. Basım, Dımaşk: Darü ibn Kesîr, 1425/2004, s. 391.

⁵⁵ Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, II, 53.

olarak görevlendirdikleri Suriye, Habeşistan ve diğer ülkelere eskiden seyahat etmiş olan şahsiyetlerin bu ülkelere gönderilmesine dikkat ediyordu. Onun elçilerinin gönderildiği ülkelerin dilini biraz bilmeleri ihtimal dahilindedir.⁵⁶

Peygamber'in (s.a) gönderdiği elçilerin sayısı hakkında İslam Tarihî kaynaklarında farklı bilgiler vardır. İbn-i Hişam'a göre Peygamber'in (s.a) elçileri dokuz kişi⁵⁷; İbn Sa'd⁵⁸ ve Nevevî'ye göre on bir kişi,⁵⁹ Kâdı Ebû Ya'lâ el-Ferrâ'ye göre on kişi olduğu beyan edilmiştir.⁶⁰ Çağdaş yazarlardan Mahmud Şiyt Hattab'a göre, Peygamber'in (s.a) elçileri on beş kişidir, beş tanesi Arap yarımadası dışındaki krallara gönderilmiştir, dokuz tanesi Arap yarımadasındaki emirliklere gönderilmiştir. Bu elçilerden biri şehid edilmiş, diğerleri geri dönmüşlerdir.⁶¹ Peygamber'in (s.a) gönderdiği elçilerin hepsi Arap toplumundan seçilen kişilerdir.⁶² Bu gönderilen elçiler ve görevleri hakkında detaylı bilgi verilecektir.

2.3.1. Hz. Ca'fer b. Ebû Tâlib (r.a)

Habeşistan'a elçi olarak gönderilen Ca'fer b. Ebu Tâlib b. Abdulmuttalib b. Haşim, Hz. Ali'nin öz kardeşidir. Künyesi Ebu Abdullah olup Peygamber'in (s.a) amcası olan Ebu Tâlib'in oğludur ve ilk Müslümanlardan biridir. Hz. Ali'den on yaş büyük olup 25. veya 31. Müslümandır. Ca'fer, yoksulları sever, onlarla beraber oturur ve onlara yardım ederdi. Bundan dolayı Peygamber (s.a) ona yoksulların babası anlamına gelen "Ebu'l-mesakin" diye hitap ederdi.⁶³ Peygamber (s.a), Ca'fer'i Habeşistan'a hicret eden ikinci kafilenin emiri olarak görevlendirdi.⁶⁴ Cafer, Habeşistan'a ulaşınca orada bulunan

⁵⁶ Muhammad Hamidullah, **İslam Peygamberi**, II, 1021.

⁵⁷ İbn Hişam, **es-Sîretü'n-nebeviyye**, II, 606.

⁵⁸ İbn Sa'd, et-**Tabakâtü'l-kübra**, I, 258-267.

⁵⁹ Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref. b. Müri, en-Nevevî, **Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lugât**, Beyrut:Darü'l-kütübi'l-ilmiyye, t,y, I, 30.

⁶⁰ Muhammed b. Ebû Ya'la Muhammed b. Hüseyin b. Muhammed b. Halef b. Ferrâ, Ebû Ya'lâ İbn Ferrâ, **Rusûlü'l-mülûk ve men yuslih li'r-risale ve's-sîfara**, 2. Basım, (thk. Selahaddîn el-Müncîd), Beyrut: Darü'l-kitabi'l-cedid, 1972, s.27.

⁶¹ Taberî, Tarihü't-Taberî, II, 644; Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 16,17; II, 197,

⁶² Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, II, 258.

⁶³ Ebu'l-Fazl Ahmed b. Ali b. Muhammed, İbn Hacer el-Askalanî, **el-İsâbe fi temyîzi's-sahabe**, (thk, Adil Ahmed Müaviz ve Ali Muhammed Abdul Mecud), 1. Basım, Beyrut: Darü'l-kütübi'l-ilmiyye, 1415 /1995, I, 592.

⁶⁴ İbnü'l-Esir, **el-Kamil fi't-tarih**, I, 76,78; İbn Hişam, **es-Sîretü'n-nebeviyye**, I, 323.

Müslüman muhacirlerin arasında Peygamber'in (s.a) temsilcisi oldu. Habeşistan'a yapılan bu hicret, İslam'ın gelişinin 5. yılındaydı.⁶⁵

Ca'fer hicretin 7. yılı Habeşistan'dan başka muhacirlerle beraber Hayber'e geldiler ve oradan da Medine-i Münevvere'ye geldiler. Hayber'in fethinden sonra Peygamber (s.a), amcasının oğlu Ca'fer'i görünce "Hangisine sevineceğimi bilmiyorum Hayber'in fethine mi yoksa Ca'fer'in gelişine mi?" diyerek Ca'fer'i kucaklayıp alından öptü.⁶⁶

Peygamber (s.a) ona şöyle diyordu: "Senin fiziksel yapın ve ahlâkın bana benzer" hicretin 8. yılında Mûte savaşında Hz. Zeyd b. Hârise'nin şehid oluşundan sonra, İslam ordusunun komutasını Ca'fer üstlendi ve kahramanca savaştı. Düşman tarafından iki kolu kesilmesine rağmen sancağı yere düşürmemeye çalıştı ve sonunda şehid oldu. Peygamber (s.a) onun şehid oluşunu öğrenince çok üzüldü ve şöyle buyurdu: "Yüce Allah, Ca'fer'in kesilen iki koluna karşılık ona iki kanat ihsan etti. Bu kanatlarla cennette uçuyor". Bundan dolayı ona 'tayyar' yani çok uçan kişi lakabını almış oldu.⁶⁷

2.3.2. Hz. Amr b. Ümeyye ed-Damrî (r.a)

Amr b. Ümeyye b. Huveylid'in künyesi Ebu Ümeyyedir. Bedir bölgesinde yaşayan Benî Damre kabilesindedir.⁶⁸ Tarihi kaynakların bildirdiğine göre cesur bir insandı. Amr b. Ümeyye'nin İslam'a giriş tarihinde iki görüş vardır. Birinci görüşe göre ilk Müslümanlardandır. Mekke'den başka muhacirlerle beraber Habeşistan'a hicret etmiş ve oradan da Medine-i Münevvere'ye dönmüştür.⁶⁹ İkinci görüşe göre o Bedir ve Uhud savaşlarında Müslümanların karşısında Kureyş'in saflarında savaştı. Ancak Uhud savaşından sonra hemen Müslüman oldu.⁷⁰

Müslüman olarak ilk katıldığı olay hicretin üçüncü hicri yılın son ayında meydana gelen hafızların şehid edildiği Bi'r-i Ma'üne faciasıdır. Bu olayda kendisi ölmemiş, öldü zannedilerek terk edilmiştir. O da tek başına Medine-i Münevvere'ye dönerken Amir b. Tufeyil tarafından esir edilmiş; sonrada serbest bırakılmıştır. Amr b. Ümeyye ed-Damrî

⁶⁵ Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 38.

⁶⁶ Ebü'l-Hasan İzzeddîn Ali b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî, İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe fi ma'rifeti's- sahabê**, nşr. Adil Ahmed Müaviz ve Ali Muhmmmed Abdul Mevcud, 1. Basım, Beyrut: Darü'l-kütübi'l-ilmiyye, 1994, I, 541. Ahmet Önkâl, "Ca'fer b. Ebü Tâlib", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 6, İstanbul: TDV Yayınları, 1992, 549.

⁶⁷ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, I, 541; İbnü'l-Esîr, **el-kâmil fi-tarih**, II, 114.

⁶⁸ Fayda, "Ca'fer b. Ebü Tâlib", 95.

⁶⁹ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, IV, 181.

⁷⁰ İbn Sa'd, et-**Tabakâtü'l-kübra**, IV, 248; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, IV, 181.

de Medine-i Münevvere'ye gelerek Bi'r-i Ma'une'de olanları Peygamber'e (s.a) anlatmış ve kendisinin kurtulduğunu söylemiştir.⁷¹

Peygamber (s.a), Hubeyb b. Adiy ve arkadaşlarını öldüren Ebu Süfyan b. Harb'ı öldürmek için Amr b. Ümeyye ed-Damrî'yi ile Cebbar b. Sahr el-Ensarî'yi iki kişilik bir seriye olarak Mekke'ye gönderdi.⁷² Ebu Süfyan Amr b. Ümeyye'nin kendisini hedeflediğini anladı ve onları takip ettirdi. Amr da Mekke civarında bir mağaraya sığındı ve kendisini takip eden Ubeydullah b. Malik et-Teymi'yi öldürdü ve müşriklerin Mekke şehrinde ağaca bağlayarak işkence ederek öldürdükleri Hubeyb b. Adiy'i çözerek ağaçtan indirdi ve sonra Medine'ye döndü. Peygamber (s.a) de onun bu başarısına ve dönüşüne sevindi ve onun için dua etti.⁷³

Hudeybiye anlaşmasından sonra Hz. Peygamber (s.a) Amr b. Ümeyye ed-Damrî'yi Habeşistan kralı Necâşî'ye elçi olarak gönderdi.⁷⁴ Amr b. Ümyye ed-Damrî, Hz. Muâviye döneminin son yıllarında hicri altmış yılından önce Medine'de vefa etti.⁷⁵

2.3.3. Hz. Dihye b. Halife el-Kelbî (r.a)

Dihye b. Halife el-Kelbî ilk Müslümanlardan olup Bedir Gazvesine katılmamış,⁷⁶ Uhud Gazvesine ve daha sonraki savaşlara katılmıştır. Cebrail (a.s), Peygamber'e (s.a) vahiy getirirken zaman zaman onun suretinde görünüyordu.⁷⁷ Dihye b. Halife, Peygamber'in (s.a) ashabı arasında en çekici ve güzel giyinişli biridir.⁷⁸ Bu görünüş ve davranışıyla kabul gören, zeki, sabırlı, hikmet ve güzel ahlak sahibi düzgün konuşan

⁷¹ İbn Sa'd, et-**Tabakâtü'l-kübra**, IV, 248.

⁷² Ebû Kâsım Abdirrahman b. Abdillâh b. Ahmed es-Süheylî, **er-Ravzu'l-ünf fi şerhi Siretü'n-nebeviyye li İbn-i Hişâm**, 1. Basım, (thk. Ömer Abdü's-Selâm Selâmî), Beyrut: Darü ihyâu't-türâsi'l-Arabî, 2000, VII, 546.

⁷³ İbn Sa'd, et-**Tabakâtü'l-kübra**, IV, 248; Muhammed Hamidullah, **İslam Peygamberi**, II, 1018-1019; Süheylî, **er-Ravzu'l-ünf**, VII, 546.

⁷⁴ İbnü'l-Esîr, **el-kâmil fi-tarih**, II, 210; İbn Hişâm, **es-Sîretü'n-nebeviyye**, II, 606; Taberî, **Tarihü't-Taberî**, II, 644.

⁷⁵ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, IV, 181.

⁷⁶ **Nevevî, Tehzîbü'l-esmâ**, I, 185; İbn Sa'd, et-**Tabakâtü'l-kübra**, IV, 249.

⁷⁷ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, II, 197; İbn Sa'd, et-**Tabakâtü'l-kübra**, IV, 249.

⁷⁸ Muhammed Abdulhay el-Kettânî, **et-Terâtibü'l-İdâriyye**, 2. Basım, Beyrut: Şeriketü dari'l-Arkam, t.y. I, 178.

bilgili bir kişiydi.⁷⁹ Ticaret için defalarca Şam'a gidip gelmiş ve bu seferlerinde Bizanslıların dilini biraz öğrenmişti.⁸⁰

Peygamber (s.a) Hudeybiye anlaşmasından sonra, hicretin 6. yılında Dihye b. Halife el-Kelbî'yi elçi olarak Bizans İmparatoru Hirakl'a gönderdi ve Bir mektup yazarak onu İslam'a davet etti.⁸¹ Yermük Savaşı'na katılan komutanlardan olup, Suriye'nin fethinden sonra Dımaşk'ın Mizze semtine yerleşti; Muaviye dönemine kadar orada yaşadı ve orada vefat etti.⁸²

2.3.4. Hz. Abdullah b. Huzâfe es-Sehmî (r.a)

Abdullah b. Huzâfe el-Kureşî es-Sehmî ilk Müslümanlardan olup ikinci Habeşistan hicretine katılmış ve oradan da Medine'ye göç etmiştir. Bedir savaşında katılmamıştır.⁸³ O bir kaç defa İran-pers ülkesine gitmiştir.⁸⁴ Peygamber (s.a) komşu devlet başkanlarına İslam'a davet mektupları gönderdiği sırada, İran-Pers Kisrâsı'na elçi olarak Abdullah b. Huzafe'yi gönderdi.⁸⁵ Abdullah b. Huzâfe, Bahreyn valisinin yardımıyla Kisrâ'ya ulaşabildi ve Peygamber'in (s.a) mektubunu ona teslim etti.⁸⁶

Abdullah b. Huzâfe, Hz. Ömer devrinde, Suriye'nin fethine katıldı ve Bizanslılara esir düştü. Abdullah b. Huzâfe'yi esir alan düşman kuvvetleri Peygamber'in (s.a) ashabından olduğunu söyleyince onu kralın huzuruna çıkardılar. Kral, Hıristiyanlığı kabul ettiği takdirde ona önemli mevkilerle birlikte pek çok servet vermeyi vaad etti. Onun kralın teklifine önem vermediğini görünce bu defa onu ölüme tehdit etti ve çeşitli işkenceler yaptılar. Hatta üzerine kaynamış yağ döktüler. O buna da aldırmaıncı, Kral'ın başından öperse hayatını bağışlayacaklarını bildirdiler. Kral, bundan da bir sonuç alamayınca bu defa, kendi hayatıyla birlikte esir Müslümanların hayatını da

⁷⁹ İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 321.

⁸⁰ Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, I, 303.

⁸¹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 197; Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillâh, İbn Abdülber en-Nemrî, *el-İstî'âb fî ma'rifeti'l-ashâb*, I. Basım, (thk. Ali Muhmmad el- bacavî), Beyrut: Dârü'l-cil, 1992, II, 461; İbnü'l-Esîr, *el-kâmil fi-tarih*, II, 210; İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, II, 606; Taberî, *Tarihü't-Taberî*, II, 644.

⁸² *Nevevî*, *Tehzîbü'l-esmâ*, I, 185; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 323; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, II, 461; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 197; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübra*, IV, 188.

⁸³ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 3, 213; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübra*, IV, 189.

⁸⁴ Süheylî, *er-Ravzu'l-ünf*, VII, 148; Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I, 357.

⁸⁵ İbn Hişam, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, II, 606; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, IV, 263; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil fi't-tarih*, II, 210; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 213; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübra*, IV, 189.

⁸⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübra*, IV, 189; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, IV, 263; Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I, 357.

bağışlayacağını söyledi. Bunun üzerine Abdullah b. Huzâfe kralın alnından öptü, kendisini ve seksen Müslüman esirin hayatını kurtardı. Medine'ye döndüğü zaman Hz. Ömer, Abdullah'ın alnından öptü. Abdullah b. Huzâfe Hz. Osman devrinin son yıllarında Mısır'da vefat etti.⁸⁷

2.3.5. Hâtıb b. Ebû Beltea (r.a)

Hâtıb b. Ebû Beltea b. Amr el-Lahmî, aslen Yemenlidir ve Mekke'ye hicret etmiştir. Ebû Muhammed ve Ebû Abdillâh şeklinde iki künyesi vardır. Önceleri Esed b. Abdu'l-Uzza ile dostluk sözleşmesi vardı. Sonra Zübeyr b. Avvâm'la dostluk sözleşmesini yenilemiştir. Hâtıb b. Ebû Beltea, ayrıca Ubeydullah b. Humeyd b. Zübeyr'in kölesi olduğu ve kendisini mükâtebe yolu ile âzat ettiği ve ücretini Mekke'nin fethi günü ödediği rivayet edilmiştir.⁸⁸ O ilk Müslümanlardandır.⁸⁹ Bedir, Uhud gazveleriyle diğer seriyelere katılmıştır. Ok kullanmayı çok iyi biliyordu. Bedeni yapısı dengeli ve güçlüydü ve ticaretle uğraşan bir kişiydi,⁹⁰ ticaret hacmi de büyüktü.⁹¹

Aslen Kureyşli olmayan Hâtıb, Mekke'nin fethi için yapılan hazırlıkları görünce orada bulunan akrabalarının hayatından endişe duydu ve Kureyş'in bazı ileri gelenlerine olayı haber verirse onların bundan memnun kalıp yakınlarını himaye edeceklerini düşündü. Bundan dolayı bir kadınla Mekke'ye bir mektup göndermeye çalıştı. Bu durumu Cebrail (a.s) Peygamber'e (s.a) bildirdi. Peygamber (s.a) de Hz. Ali ve Hz. Zübeyr b. Avvâmı görevlendirerek mektup götüren kişiyi yakalamalarını emretti ve onlar da mektubu götüren kadını yolda yakaladılar ve mektubu Hâtıb'ın gönderdiğini öğrenerek mektubu ve kadını Medine'ye getirdiler. Peygamber (s.a) Hâtıb'ı çağırdı ve sordu: "Neden bunu yaptın?" Hâtıb, şöyle cevap verdi: "Bu mektupla Mekkeliler'i kendime minnettar kılmak istiyordum, ve bu minnettarlık vasıtasıyla oradaki kardeşlerim ve çocuklarımı korumak istedim. Bu mektubu irtidad niyetiyle veya şirke rızâ göstermek amacıyla yazmadım."⁹² Ayrıca benim yazdığım mektupta Allah ve onun Peygamberine hiç zarar gelmez şeklinde düşündüm". Peygamber (s.a), Hâtıb'ın bu savunmasını kabul ederek onu affetti. Çünkü o Bedir Gazvesi'ne katılanlarından biriydi. Hz. Ömer ise onu

⁸⁷ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 213; Ali Yardım, "Abdullah b. Huzâfe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.1, İstanbul: TDV Yayınları, 1988, 108.

⁸⁸ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 659.

⁸⁹ Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, I, 323.

⁹⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübra*, III, 114; Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, I, 337.

⁹¹ Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, I, 337.

⁹² İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 659.

öldürmek istemişti ancak Peygamber (s.a) onu affetmesi nedeniyle bu fikrinden vazgeçti.⁹³

Hâtıb derin bir imanı sahipti. Çok güzel konuşuyordu, şair bir insandı. Ticaretten dolayı çeşitli bölgelere gitmiş ve çok yolculuk etmiş. Eskiden Mısır'a gidip gitmediği belli değildir. Tacir olduğundan dolayı eskiden de Mısır'a gitmiş olması muhtemeldir. O bölgeyi tanıdığından dolayı elçi seçilmiş olması doğaldır.⁹⁴ Peygamber (s.a) Hudeybiye barışından sonra, Hâtıb'ı elçi olarak Mısır kralı Mukavkıs Cüreyc b. Mîna'ya gönderdi.⁹⁵

O, hikmet sahibi ve sabırlı bir insandı. Hatta Mukavkıs da onun hikmet sahibi bir kişi olduğunu da açıktan söylemiştir. Mukavkıs ona şöyle bir soru sormuştur: Şayet seni gönderen kişi gerçekten Peygamber ise neden onun kavimi onu kendi şehrinden çıkarttı? Hâtıb Mukavkıs'a şöyle cevap verdi: İsa (a.s) Peygamber değil miydi? Neden onun kavimi onu çarmla germek istedi? Mukavkıs da ona şöyle cevap verdi: "Gerçekten sen hakîm bir kişisin ve hakîm bir kişinin nezdinden geldin".⁹⁶ Hatıb yetmiş beş yaşında hicri 30. yılında Medine'de vefat etti ve Hz. Osman onun cenaze namazını kıldırdı.⁹⁷

2.3.6. Hz. Şücâ' b. Vehb el-Esedî (r.a)

Şücâ' b. Vehb b. Rebîa Esed kabilesindedir. Künyesi Ebû Vehb olup ilk Müslümanlardandır. Habeşistan'a hicret eden ikinci kabilede yer almıştır. Mekkeli müşriklerin Müslüman olduğunu bildiren yalan haber üzerine Mekke'ye geri dönmüş ve Medine-i Münevvere'ye hicret edene kadar Mekke'de kalmıştır. Medine'ye hicret başladığı zaman diğer Müslümanlarla beraber Medine'ye hicret etmiştir. Bedir, Uhud savaşları ile diğer bütün gazvelere katılmıştır.⁹⁸ Peygamber (s.a) hicretin 8. yılı Rebûlevvel ayında onu yirmi dört kişilik mücahit bir müfrezenin başında es-Siy (السِّي) denilen bölgede Hevâzin kabilesinin bir kolu olan Benî Âmir üzerine gönderdi ve

⁹³ Buhârî, "Meğâzî", 9, no: 3983; Hattab, **Siferâü'n-Nebî**, I: 326, 327, 328.

⁹⁴ Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 338; Nebî bozkurt, "Hâtıb b. Ebû Beltea", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 16, İstanbul: TDV Yayınları, 1997, 444-445; İbn Sa'd, et-**Tabakâtü'l-kübra**, III, 114.

⁹⁵ Taberî, **Tarihü't-Taberî**, II, 644; İbn Hişam, **es-Sîretü'n-nebeviyye**, s. 606; İbnü'l-Esîr, **el-Kamil fi't-tarih**, II, 210; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, I, 659.

⁹⁶ İbn Kesîr, **el-Bidâye ve'n-nihâye**, IV, 267.

⁹⁷ İbn Hacer, **el-İsâbe**, II, 5; bozkurt, "Hâtıb b. Ebû Beltea", 444-445.

⁹⁸ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, II, 611.

burada gerekli askeri görevleri yerine getirerek kazanımlar elde etmiş ve başarıyla geri dönmüştür.⁹⁹

Bilgili, ahlak-ı hamide sahibi ve güzel konuşan bir kişiydi. Ayrıca fiziki yapısı güzel görümlü, uzun, ince boylu ve gösterişli biriydi. Kendisini tamamen İslam'a vermiş olup kabile dâva ve anlayışını ötelere, iman için her şeyini feda edebilen cesur biriydi.¹⁰⁰ Peygamber (s.a) Hudeybiye anlaşmasından sonra, Şücâ' b. Vehb'i Bizans imparatorluğuna bağlı Dimaşk emiri Hâris b. Ebû Şemir el-Gassânî'ye elçi olarak gönderdi.¹⁰¹ Şücâ' b. Vehb kırk yaşlarında Müseylimetülkezzâb'a karşı yapılan savaşta Yemâme'de şehid olmuştur.¹⁰²

2.2.7. Hz. Selî b. Amr el-Âmirî (r.a)

Selî* b. Amr el-Âmirî Kureyş kabilesinden olup¹⁰³ ilk Müslümanlardandır. Onun Müslümanlığı Hz. Ömer'den öncedir.¹⁰⁴ O ilk Müslüman olan yirmi kişi arasındadır.¹⁰⁵ Selî b. Amr el-Âmirî Habeşistan'a giden ilk muhacirlerdendir, Habeşistan'dan Medine-i Münevvere'ye hicret etmiştir. Bir rivayette göre Badir savaşına da katılmış kişilerdendir.¹⁰⁶ Badir Gazvesine katılmaması ve Badir Gazvesinden sonra Habeşistan'dan Medine-i Münevvere'ye hicret etmesi daha doğru görülmektedir.¹⁰⁷

Peygamber (s.a) Hudeybiye anlaşmasından sonra Selî b. Amr'ı elçi olarak Yemâme yöneticisi Hevze b. Ali el-Hanefîye göndermiştir.¹⁰⁸ Selî b. Amr Yemâme bölgesini tanıyan bir kişiydi. Çünkü oraya birçok kere gidip dönmüştür.¹⁰⁹ Onun vefat tarihi hakkında iki görüş vardır. İlk görüşe göre hicretin on ikinci yılında Yemâme'de şehid

⁹⁹ Vâkidî, **Meğâziü'l-Vâkidî**, II, 753.

¹⁰⁰ Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, ss. 350, 351.

¹⁰¹ İbnü'l-Esîr, **el-Kamil fi't-tarih**, II, 210; Taberî, **Tarihü't-Taberî**, II, 644; İbn Sa'd, **et-Tabakâtü'l-kübra**, I, 258; İbn Kesîr, **el-Bidâye ve'n-nihâye**, IV, 263; Ebû Abdullah Muhammed, b. Ali b. Ahmed b. Abdurrahman b. Hasan el-Ensari, **Misbahü'l-mudfî**, Beyrut: Alamü'l-kütüp, t.y, II, 261.

¹⁰² İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, II, 611; Vâkidî, **Meğâziü'l-Vâkidî**, II, 754; Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 340.

* Taberî Süleyt yazmaktadır/ **Tarihü't-Taberî**, II, 644.

¹⁰³ İbn Abülber, **el-İstî'âb**, II, 645.

¹⁰⁴ İbn Hacer, **el-İsâbe**, III, 136.

¹⁰⁵ İbn Hazım, **Cevamiu's-sire**, s.50; Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 353.

¹⁰⁶ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, II, 537.

¹⁰⁷ Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 355.

¹⁰⁸ İbn Hişam, **es-Sîretü'n-nebeviyye**, II, 606; Taberî, **Tarihü't-Taberî**, II, 644; İbn Kesîr, **el-Bidâye ve'n-nihâye**, IV, 267; İbnü'l-Esîr, **el-Kamil fi't-tarih**, II, 210; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, III, 213; İbn Sa'd, **et-Tabakâtü'l-kübra**, IV, s.189; İbn Sa'd, **et-Tabakâtü'l-kübra**, I, 262; Ensari, **Misbahü'l-mudfî**, II, 297.

¹⁰⁹ Süheylî, **er-Ravzu'l-ünf**, VII, 148.

edilmiştir.¹¹⁰ İkinci görüşe göre hicretin on dördüncü yılında şehid edilmiştir.¹¹¹ Yani kaç yıldan sonra elçi olarak giden bölgede şehid oldu.

2.3.8. Hz. Amr b. Âs (r.a)

Amr b. Âs es-Sehmî, Kureyş kabilesindedir. Babası Âs b. Vail Kureyş'in ileri gelenlerdendir. Müslüman olmadan önce ticaretle meşgul olmuştur. Mekke Şehir devletinde önemli görevler üstlenen biriydi. Künyesi Ebû Abdullah'tır, ancak ikinci oğlunun isiminden dolayı Ebû Muhammed de denilmekteydi.¹¹² Bilgin, şair ve hakîm bir kişiydi.¹¹³ Peygamber (s.a), Kureyş'in zulümünden dolayı bir grup Müslümanı Habeşistan'a hicret etmelerini önerdi ve iki grup halinde bisetin beşinci yılında,¹¹⁴ oraya hicret ettiler.¹¹⁵

Kureyş, Amr b. Âs'ın daha önceden Necâşî ile tanışmasından dolayı onu¹¹⁶ ve Abdullah b. Ebi Rebia'yı elçi olarak Habeşistan Hükümdarı Necâşî'ye göndererek oradaki muhacir Müslümanları Mekke'ye geri getirmek istediler. Necâşî Kureyş'in isteklerini kabul etmedi ve Amr b. Âs ile Abdullah b. Abi Rebia eli boş olarak Mekke'ye geri döndü.¹¹⁷ Amr b. Âs, ikinci defa Hendek savaşından sonra Necâşî ile iletişimini güçlendirmek için, bir takım hediyelerle beraber Habeşistan'a gitmiştir. Amr b. Âs Necâşî'nin huzuruna girince, Amr b. Ümeyye ed-Damrî , Peygamber'in (s.a) elçisi olarak oradaydı. Amr b. Ümeyye ed-Damrî Necâşî'nin huzurundan çıkarken Amr b. Âs ile karşılaştı. Amr b. Âs Necâşî'ye dedi ki: “Amr b. Ümeyye ed-Damrî bizim düşmanımızdır. Onu bana ver başını koparayım”. Necâşî, Amr b. Âs'ın bu sözünden dolayı çok sinirlendi ve dedi ki: O bir Peygamberin elçisidir. Bunun üzerine Amr b. Âs söylediği sözlerden dolayı çok pişman olmuş ve Necâşî'nin huzurunda Müslüman olmuştur.¹¹⁸

¹¹⁰ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 537.

¹¹¹ İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, II, 645; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 537.

¹¹² İbn Sa'ad, *et-Tabakâtü'l-kübra*, VII, 493; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 538.

¹¹³ Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, I, 485, 491, 504.

¹¹⁴ Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, I, 38, 396.

¹¹⁵ İbn Hişam, *Sîretü'n-nebeviyye*, I, 321.

¹¹⁶ Ahmet Önkal, “Amr b. Âs”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 3, İstanbul: TDV Yayınları, 1991, 79-81.

¹¹⁷ İbn Hişam, *Sîretü'n-nebeviyye*, I, 333-337.

¹¹⁸ Vâkidî, *Meğâzî ü'l-Vâkidî*, II, 741; İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye* , II, 276-277; Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, I, 380.

Amr b. Âs, hicretin 8. yılı Safer ayında Mekke fethinden önce Habeşistan'dan Medine-i Münevvere'ye hicret ederek Peygamber'in (s.a) huzuruna geldi ve Müslüman olduğunu açıkladı. Peygamber (s.a), onu Zati's-Selâsil gazvesine gönderdiği askeri birliğe komutan olarak görevlendirdi.¹¹⁹ Peygamber (s.a) Hicretin 8. yılı Zilkade ayında Umman kralını İslâm'a davet etmek için, Amr b. Âs'ı bir mektupla elçi olarak Umman'a göndermiştir.¹²⁰ Daha sonra da Peygamber (s.a) Amr b. Âs'ı, Umman'a vali olarak tayin etmiştir. Peygamber (s.a) vefat ettiği zaman Amr b. Âs Umman valisiydi.¹²¹

Hz. Ebû Bekir Şam'ı fetih etmek için gönderdiği orduya onu komutan olarak tayin etmiştir. Hz. Ömer ise onu Filistin valisi olarak görevlendirmiştir. Mısır onun komutasında fetih edilmiştir ve Hz. Ömer tarafından Mısır'a vali olarak görevlendirmiştir. Hz. Osman döneminde de iki sene Mısır valiliğini devam ettirmiştir. ondan sonra Hz. Osman Mısır valiliğine onun yerine başka kişiyi görevlendirmiştir. Bu sırada Amr b. Âs Medine'ye gelerek bir kaç yıl orada yaşamış ve sonra da Medine'den Şam'a gitmiştir. Hz. Osman şehid olduğu zaman o Şam'da bulunuyordu. Bundan sonra Hz. Muaviye'nin yanında yer aldı. Siffin savaşında Muaviye'nin ordusundaydı. Muaviye onu tekrar Mısır valisi olarak görevlendirdi. Hicretin 43. yılında Mısır'da vefat etmiştir.¹²²

2.3.9. Hz. Alâ b. Hadramî (r.a)

Alâ'nin babası Abdullah Hadramî aslen Yemenlidir. Abdullah Hadramut'tan Mekke'ye göç ederek oraya yerleşmiş ve Beni Ümeyye kabilesiyle dostluk sözleşmesi imzalamıştır. Alâ b. Hadramî erken tarihlerde¹²³ yani Mekke'nin fethinden önce Müslüman olmuştur. Alâ'nin cahiliye dönemiyle ilgili hayatı hakkında bilgimiz yoktur.¹²⁴ Yazma ve okuma bildiğinden dolayı zaman zaman Peygamber'e (s.a) kâtiplik yapmıştır. Dualarının Allah tarafından kabul edilen bir kişi olduğu söylenmiştir.¹²⁵

¹¹⁹ İbn Sa'd, **et-Tabakâtü'l-kübra**, VII, 493; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, IV, 232.

¹²⁰ İbn Sa'd, **et-Tabakâtü'l-kübra**, I, 262; İbn Hişam, **es-Sîretü'n-nebeviyye**, II, 606; Taberî, **Tarihü't-Taberî**, II, 645; İbn Hazım, **Cevamiu's-sire**, s. 24; Ensarî, **Misbahü'l-mudfî**, II, 254.

¹²¹ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, IV, 232.

¹²² İbn Sa'd, **et-Tabakâtü'l-kübra**, VII, 493.

¹²³ İbn Sa'd, **et-Tabakâtü'l-kübra**, IV, 359.

¹²⁴ Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 602, 603.

¹²⁵ Taberî, **Tarihü't-Taberî**, III, 173.

Peygamber (s.a), el-Ci'râne'den* dönüşünde Alâ b. Hadramî'yi bir mektupla elçi olarak, Bahreyn emiri el-Münzir b. Sâvî'ye göndererek onu İslam'a davet etti.¹²⁶ Peygamber'in (s.a) Ci'râne'den dönüşü, Tâif savaşıdan sonra, hicretin 8. yılı Şevval ayındaydı.¹²⁷ Peygamber (s.a) onu Bahreyn'e valisi olarak da tayin etti.¹²⁸ Bazı kaynaklarda Alâ'nin bu görevi Peygamber'in (s.a) hayatı boyunca sürdürdüğü beyan edilirken¹²⁹ diğer bazı kaynaklar daha sonra onun yerine Peygamber (s.a) Ebân b. Saîd'i tayin ettiğini zikrederler.¹³⁰ Ancak Peygamber'in (s.a) hayatı boyunca Alâ'nin görevini sürdürdüğü daha doğru görülmektedir.¹³¹

Hz. Ebû Bekir halife olunca, onun valilik görevine devam etmesini onayladı.¹³² Hz. Ebû Bekir zamanında da Bahreyn'de çıkan irtidad olayları sırasında mürtedleri bozguna uğrattı. Böylece büyük başarı kazanarak bölgede emniyet ve huzur sağladı.¹³³ Hz. Ömer de onu Bahreyn'de vali olarak görevine devam ettirdi. Alâ deniz yoluyla Fars topraklarına bir ordu gönderdi. Bu gönderilen askerî birlik İslam ordusunun ilk deniz seferiydi. Fars topraklarında bu İslam ordusu düşman tarafından muhasara edildi. Bundan dolayı Hz. Ömer bölgeye yardımcı birlikler göndererek muhasara altında olan birliği kurtardı. Alâ, Fars topraklarına Hz. Ömer'den izinsiz deniz yoluyla askeri birlik gönderdiği için Alâ'yi Bahreyn valiliğinden azletti¹³⁴ ve Basra valisi olarak tayin etti. Basra'ya ulaşmadan yolda¹³⁵ hicretin on dördüncü yılında başka bir rivayete göre hicretin yirmi birinci yılında vefat etmiştir.¹³⁶

* **Ci'râne**(الْجُرَّانَة): Mekke'nin doğusunda Tâif ile Mekke arasında Mekke'ye yakın bir yerin adıdır. Mekke'de oturanların umre yapmak amacıyla ihrama girdikleri yerlerden birisidir./ Yâkût El-Hamevî, **Mu'cemü'l-buldân**, II, 142.

¹²⁶ İbn Sa'd, et-**Tabakâtü'l-kübra**, I, 263; İbn Hişam, **Sîretü'n-nebeviyye**, II, 606; Taberî, **Tarihü't-Taberî**, II, 644; İbnü'l-Esîr, **el-Kamil fi't-tarih**, II, 210; Şemsüddîn Muhammed b. Ali b.Tolun ed-Dimaşkî, **İ'lâmü's-sâilîn an kütübî's-seyyidi'l-mürselîn**, 2. Basım, (nşr. Mahmud el-Arnaût ve Abdülkâdir el-Arnaût), Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1987, s. 62; Ensarî, **Misbahü'l-mudîy**, II, 280.

¹²⁷ Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 162.

¹²⁸ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, IV, 71.

¹²⁹ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, IV, 71.

¹³⁰ İbn Sa'd, et-**Tabakâtü'l-kübra**, IV, 359.

¹³¹ Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 626.

¹³² İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, IV, 71.

¹³³ Taberî, **Tarihü't-Taberî**, III, 301, 304, 311; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, IV, 71.

¹³⁴ Taberî, **Tarihü't-Taberî**, IV, 79-82; Hattab, **Süferâü'n-nebî**, I, 629.

¹³⁵ Ebû Amr Halife b. Hayyât b. Halife eş-Şeybânî, **et-Târih**, Beyrut: Risale, 1397/1977, s. 127; Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 629.

¹³⁶ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, IV, 71.

2.3.10. Hz. Hâris b. Umeyr el-Ezdî (r.a)

Hâris b. Umeyr el-Ezdî, Benî Lehb kabilesindedir.¹³⁷ İslam'dan önceki hayatı hakkında bilğimiz yoktur. Ayrıca nerede ve ne zaman Müslüman olduğu ve hangi savaflara katıldığı konusunda da bilgiye sahip değiliz.¹³⁸ eygamber (s.a), Hâris b. Umeyr'e bir mektup verdi ve elçi olarak Şam bölgesindeki Busrâ* emirine gönderdi.¹³⁹ Hâris, Mûte bölgesine ulaştığı zaman Gassânî emirlerinden Şurahbîl b. Amr tarafından şehit edildi.¹⁴⁰ Hâris'in ölümü Mûte savaşın sebebi olmuştur.¹⁴¹ Konu ile ilgili sonuçlar üçüncü bölümde gelecektir.

2.3.11. Hz. Muhâcir b. Ebû Ümeyye el-Mahzumî (r.a)

Muhâcir b. Ebû Ümeyye b. Mugîre, Kureyş kökenli olup¹⁴² Bedir Gazvesinde Kureyş'le birlikte ve Müslümanların karşısında yer aldı. Onun ne zaman Müslüman olduğu belli değildir. ancak Mekke fethinden önce,¹⁴³ hicretin 5. yılında İslam'a girmesi muhtemeldir.¹⁴⁴ Muhâcir'in asıl adı Velîd idi. Medine-i Münevvere'ye hicret ettiği zaman, Peygamber (s.a) onun adını sevmeyi ve onu Muhâcir adıyla isimlendirdi. Bundan sonra bu isimle meşhur oldu. Peygamber'in (s.a) hanımlarından biri olan Ümmü Seleme, Muhâcir'in kız kardeşidir.¹⁴⁵ Muhâcir, hicretin 9. yılı Recep ayında vaki olan Tebük Gazvesine katılmayanlardandı.¹⁴⁶ Bundan dolayı Peygamber (s.a) ona gücendi. Ancak kız kardeşi Ümmü Seleme'nin ricasıyla, Peygamber (s.a) onu bağışladı.¹⁴⁷

¹³⁷ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 628.

¹³⁸ Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, I, 646.

* Himyeri, *Ravzü'l-mu'tar fi-haberi'l-aktar*, I, 109/ من أرض الشام من أعمال دمشق وهي مدينة حوران

¹³⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübra*, IV, 343; Vâkidî, *Meğâzî ü'l-Vâkidî*, II, 755; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 682; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 628; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, I, 297.

¹⁴⁰ Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, I, 646.

¹⁴¹ Vâkidî, *Meğâzî ü'l-Vâkidî*, II, 755- 756; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, I, 297; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 628.

¹⁴² *Nevevî, Tehzîbü'l-esmâ*, II, 116; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 265.

¹⁴³ Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, I, 657-658.

¹⁴⁴ Zekeriyâ Güler, "Muhâcir b. Ebû Ümeyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 30, İstanbul: TDV Yayınları, 2005, s. 389-390.

¹⁴⁵ *Nevevî, Tehzîbü'l-esmâ*, II, 116.

¹⁴⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübra*, II, 165; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, IV, 1452.

¹⁴⁷ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 265.

Peygamber (s.a), Muhâcir'i hicretin 9. yılı Şaban ayında¹⁴⁸ Yemen emirlerinden¹⁴⁹ Hâris b. Abdülkûlâl el-Himyerî'yi İslâm'a davet etmesi için elçi olarak Yemen'e gönderdi.¹⁵⁰ Hâris ile beraber Yemen'de farklı bölgelerde emir olan kardeşlerini de İslâm'a davet etmekle görevlendirilmişti.¹⁵¹ Peygamber (s.a), hicretin 11. yılında zekât toplamak için, Kinde* ve Sadife'de* Muhâcir'i , görevlendirdi. Ancak Peygamber (s.a) vefat ettiğinden dolayı oralara gitmemiştir.¹⁵² Bazı kaynaklar, Peygamber'in (s.a) onu zekât toplamak için, San'a'ya da gönderdiğini zikrediyor.¹⁵³

Hiz. Ebû Bekir , mürtedlerin karşısında Yemen ve Hadaramut'a gönderilen ordunun başında onu komutan olarak tayin etti.¹⁵⁴ Muhâcir, isyancı mürtedlerin önderlerini yakalayıp, Hiz. Ebû Bekir'e gönderdi.¹⁵⁵ Yakalanan bu mürtedler tövbe ederek yeniden İslâm'a dönmüşlerdir.¹⁵⁶ Budan sonra Hiz. Ebû Bekir , Muhâcir'i Yemen'e vali olarak tayin etti.¹⁵⁷ Muhâcir'in vefat tarihini bilinmemektedir. Ancak onun adı Hiz. Ebû Bekir'in döneminden sonra tahrirlerde geçmez.¹⁵⁸

2.3.12. Hiz. Muâz b. Cebel (r.a)

Peygamber'in (s.a) önemli elçilerinden biri¹⁵⁹ de Muâz b. Cebel b. Amr el-Ensârîdir. Künyesi, Ebû Abdîrrahmândır.¹⁶⁰ Yesrib'den gelerek Peygamber'le (s.a) görüşüp ona biat edenlerle beraber ikinci Akabe Biatına katılmıştır.¹⁶¹ İkinci Akabe biatı, Peygamber'in (a.s) Peygamberliğinin on üçüncü yılındaydı.¹⁶² Muâz b. Cebel bu

¹⁴⁸ Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 183, 198, 658.

¹⁴⁹ İbn Hazım, **Cevamiu's-sire**, s, 25.

¹⁵⁰ İbn Hişam, **es-Sîretü'n-nebeviyye** , II, 606; **Nevevî, Tehzîbü'l-esmâ**, II, 116; Ebû Ya'la İbn Ferrâ, **Rusülü'l-mülûk**, s. 24; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, V, 265; Süheylî, **er-Ravzu'l-ünf**, VII, 513.

¹⁵¹ Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 180, 185, 188.

* **كِنْدَةَ**: Yemen'de bir ilin ismidir. Bu şehir isimini oradaki Kinde kabilesinden almıştır/Yâkut el-Hamevî, **Mu'cemü'l-buldân**, IV, 428.

* **الصَّيْف**: Yemen'de bir ilin ismidir/ Yâkut el-Hamevî, **Mu'cemü'l- buldân**, III, 397.

¹⁵² İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, V, 265; **Nevevî, Tehzîbü'l-esmâ**, II, 116.

¹⁵³ Taberî, **Tarihü't-Taberî**, III, 147; İbnü'l-Esîr, **el-Kamil fi't-tarih**, II, 301.

¹⁵⁴ Nevevî, **Tehzîbü'l-esmâ**, II, 116; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, V, 265.

¹⁵⁵ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, V, 265.

¹⁵⁶ Güler, "Muhâcir b. Ebû Ümeyye", s. 390.

¹⁵⁷ İbn Abdülber, **el-İstî'âb**, IV, 1453.

¹⁵⁸ Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 679.

¹⁵⁹ İbn Sa'd, **et-Tabakâtü'l-kübra**, IV, 108; **Nevevî, Tehzîbü'l-esmâ**, I, 30.

¹⁶⁰ İbn Abdülber, **el-İstî'âb**, III, 1402.

¹⁶¹ İbn Hişam, **es-Sîretü'n-nebeviyye** , I, 463; İbn Abdülber, **el-İstî'âb**, III, 1402; **Nevevî, Tehzîbü'l-esmâ** II, 98; Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 727.

¹⁶² Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 727.

tarihten itibaren on sekiz yaşındayken Müslüman olmuştur.¹⁶³ Müslüman olduktan sonra kendi kabilesinden Muâz b. Amr ile beraber geceleri Benî Selime oğullarından henüz İslâmiyeti kabul etmeyen bazı kişilerin putlarını kırıyor veya putların zayıflığını ortaya koyacak bazı eylemler yapıyorlardı.¹⁶⁴

Peygamber (s.a), hicretten sonra Medine’de Abdullah b. Mes’ûd ile onun arasında kardeşlik bağı kurdu.¹⁶⁵ Badir Gazvesi başta olmak üzere diğer Gazveler’e de katılmıştır.¹⁶⁶ Mekke fethinden sonra Peygamber (s.a), Huneyn Gazvesine gitti ve Hz. Muâz b. Cebel’î Mekke’de Kur’ân-ı Kerîm ve İslam’ı öğretmek için mualim olarak tayin etti. Bu yüzden o, Huneyn ve Tâif Gazvelerine katılamamıştır.¹⁶⁷

Peygamber (s.a), Tebuk Gazvesinden sonra hicretin 9. yılında Muâz b. Cebel’î Ebû Mûsâ el-Eş’arî ile birlikte ¹⁶⁸İslâm’a davet etmek için elçi olarak Yemen’e gönderdi.¹⁶⁹ Bunun yanında Muâz b. Cebel, Yemen’deki Peygamber’in (s.a) gönderdiği diğer görevlilerin emiri ve el-Cend bölgesinin de kadısıydı,¹⁷⁰ yani Yemen bölgesinin genel valisiydi. Muâz b. Cebel, Yemen’de iki yıl üç ay kalarak¹⁷¹ hicretin 11. yılında Peygamber’in (s.a) vefatından sonra Medine-i Münevvere’ye döndü.¹⁷²

Şam bölgesinin fethine katılmak için Hz. Ebû Bekir’den izin istedi. Ancak Hz. Ömer, Muâz b. Cebel’in ilimine Medine’de ihtiyaç duyulacağı sebebiyle oraya gitmesine izin vermemesini Hz. Ebû Bekir’den istedi. Hz. Ebû Bekir şehid olmak isteyen kişiyi, hiç kimsenin engellemeye hakkı olmadığını söyleyerek onun Şam’a gitmesine izin verdi.¹⁷³ Hz. Ebû Bekir devrinde Şam’daki Yermük savaşına katılmıştır.¹⁷⁴ Şam fethedildiği zaman Muâz b. Cebel Şam’ın çeşitli bölgelerine sefer ederek İslam’ın

¹⁶³ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, V,187; Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 729.

¹⁶⁴ İbn Hişam, **es-Sîretü'n-nebeviyye**, I, 425.

¹⁶⁵ İbn Abülber, **el-İstî'âb**, III, 1402; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, V,187.

¹⁶⁶ İbn Abülber, **el-İstî'âb**, III, 1402; Nevevî, **Tehzîbü'l-esmâ**, II,98.

¹⁶⁷ Vâkidî, **Meğâzîü'l-Vâkidî**, III,889; İbn Sa'd, **et-Tabakâtü'l-kübra**, II, 348; Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 731, 733.

¹⁶⁸ Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, 742.

¹⁶⁹ İbn Sa'd, **et-Tabakâtü'l-kübra**, III, 585, IV, 108; Nevevî, **Tehzîbü'l-esmâ**, I, 30; İbn Hazım, **Cevamiu's-sire**, s. 25; Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I,778, 873,794.

¹⁷⁰ İbn Abülber, **el-İstî'âb fî ma'rifeti'l-ashâb**, III,1403; İbn Hacer, **el-İsâbe**, VI, 108; Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 742,778.

¹⁷¹ Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I,750.

¹⁷² İbn Sa'd, **et-Tabakâtü'l-kübra**, III, 585.

¹⁷³ İbn Sa'd, **et-Tabakâtü'l-kübra**, II, 348.

¹⁷⁴ İbn Abülber, **el-İstî'âb**, III, 1402;

hükümlerini öğreterek orada çok öğrenciler yetiştirmiştir.¹⁷⁵ Hz. Ömer'in hilafeti döneminde Şam'daki ordunun komutanı Ebû Ubeyde b. Cerrâh veba nedeniyle vefat ettiği zaman o, ordunun başına kumutan olarak tayin edildi.¹⁷⁶ Muâz b. Cebel , hicretin 18. yılında Ürdün'de veba veya Amvâs tâvunu (طاعون عمواس) diye bilinen bulaşıcı hastalık sebebiyle orada vefat etti.¹⁷⁷ Hicretin 17. yılında vefat ettiğini bildiren kaynaklar da vardır.¹⁷⁸

Peygamber'in (s.a) kendilerinden Kur'ân-ı Kerîm öğrenilmesini emir buyurduğu dört kişiden biri de Muâz b. Cebeldir. Ayrıca sahabe arasında ictihad ederek fetva veren altı fakih sahabeden biri de Muâz b. Cebeldir.¹⁷⁹ Muâz b. Cebel, Peygamber'in (s.a) hayatı ve Hz. Ebû bekir döneminde Medine'de fetva veriyordu.¹⁸⁰ Peygamber (s.a), helâl ve haramı en iyi bilen kişinin Muâz b. Cebel olduğunu buyurmuştur.¹⁸¹ Ayrıca kıyamet gününde Muâz b. Cebel âlimlerin önünde olacağını da bildirmiştir.¹⁸² İnsanlara, iyi konuları öğretmesi ve güçlü bir imana sahip olduğu nedeniyle Peygamber'in (s.a) ashâbı onu İbrâhim'e (a.s) benzetirdi.¹⁸³ Muâz b. Cebel, fiziksel olarak güzel görünüşlüydü.¹⁸⁴ Hz. Ömer şöyle söylemiştir:“Eğer Muâz b. Cebel hayatta olsaydı onu halife olarak belirlerdim”.¹⁸⁵ Ayrıca şunu da demiştir: Kim fıkıhtan bir konu sormak isterse Muâz b. Cebel'den sormalıdır.¹⁸⁶ İmam Nevevî, Muâz b. Cebel'in iyi vasıflarının oldukça fazla olduğunu belirtmiştir.¹⁸⁷

2.3.13. Hz. Ebû Mûsâ el-Eş'arî (r.a)

Peygamber'in (s.a) elçilerinden biri olan Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin asıl adı, Abdullah b. Kays b. Süleym olup Yemen'deki Eş'ar kabilesindedir.¹⁸⁸ İlk Çocuğunun isimi Mûsa

¹⁷⁵ Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, I, 775.

¹⁷⁶ İbn Abülber, *el-İstî'âb*, III, 1405; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil fi't-tarih*, II, 559.

¹⁷⁷ İbn Abülber, *el-İstî'âb*, III, 1405.

¹⁷⁸ İbn Hacer, *el-İsâbe fi'temyîzi's-sahabe*, VI, 109.

¹⁷⁹ Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ*, II, 98; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 187.

¹⁸⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübra*, II, 348.

¹⁸¹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 188.

¹⁸² İbn Abülber, *el-İstî'âb*, III, 1402.

¹⁸³ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübra*, II, 384.

¹⁸⁴ İbn Hacer, *el-İsâbe*, VI, 107; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 188.

¹⁸⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübra*, III, 590.

¹⁸⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübra*, II, 384.

¹⁸⁷ Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ*, II, 100.

¹⁸⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübra*, IV, 105; Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ*, I, 30; Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, I, 785.

olduğu için Ebû Mûsâ şeklinde künyelendirilmiş ve bu künye ile meşhur olmuştur.¹⁸⁹ Yemen'den Mekke'ye gelerek Sa'id b. Âs b. Ümeyye ile dostluk sözleşmesi imzaladı ve Mekke'de Müslüman oldu. Habeşistan'a hicret edenlerle beraber o da hicret etmiştir. Diğer bir görüşe göre, Mekke'de hiç bir kimseyle dostluk sözleşmesi imzalamamış olup Habeşistan'a hicret edenler arasında da değildir. O Mekke'de Müslüman olduktan sonra Yemen'deki kendi kabilesine dönmüştür.¹⁹⁰ Habeşistan'a gitmemesi ve kendi kabilesine gitmiş olduğuna ilişkin bilgilerin daha doğru görülmektedir.¹⁹¹

Ebû Mûsâ el-Eş'arî, yaklaşık olarak elli kişiyle gemiye binerek Kızıldeniz üzerinden Yemen'den Medine tarafına hareket ettiler. Ancak gemi kötü hava nedeniyle Habeşistan'a sürüklenmiştir. Bu yüzden bunlar Habeşistan'a indiler.¹⁹² Bir süre sonra hicretin 7. yılında oradaki Müslümanlarla beraber Hayber'in fetih sırasında iki gemiye binerek Medine'ye doğru hareket ettiler. Peygamber'in (s.a) Hayber'de olduğunu öğrenince Hayber'e gittiler ve orada Peygamber'le (s.a) ve diğer Müslümanlarla buluştular.¹⁹³ Ebû Mûsâ el-Eş'arî Hayber Gavzesinden sonra yapılan diğer Gazve ve seriyelere katılmıştır.¹⁹⁴ Peygamber (s.a) hicretin 9. yılında¹⁹⁵ Ebû Mûsâ el-Eş'arî'yi Muâz b. Cebel ile birlikte İslâm'a davet etmek için elçi olarak Yemen'e gönderdi.¹⁹⁶ Ayrıca Ebû Mûsâ el-Eş'arî Yemen'deki Aden, Zebîd ve sahil bölgelerinde Peygamber'in (s.a) valisiydi.¹⁹⁷ Peygamber'in (s.a) valileri, diğer görevlerin yanında yargıç olarak görev de yaparlardı. Ebû Mûsâ el-Eş'arî diğer görevleriyle birlikte kadılık da yapıyordu.¹⁹⁸

Hz. Ebû bekir'in döneminde de oradaki görevini sürdürdü.¹⁹⁹ Hz. Ömer, Muğîre'yi Basra valiliğinden azil ettikten sonra onu, Basra valisi olarak tayin etti.²⁰⁰ hicretin 29.

¹⁸⁹ İbn Hacer, **el-İsâbe**, IV, 181, 182.

¹⁹⁰ İbn Sa'd, **et-Tabakâtü'l-kübra**, IV, 105; İbn Abülber, **el-İstî'âb**, IV, 1762.

¹⁹¹ İbn Hacer, **el-İsâbe**, IV, 181; Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 786.

¹⁹² İbn Sa'd, **et-Tabakâtü'l-kübra**, IV, 106; İbn Abülber, **el-İstî'âb**, IV, 1763; Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 787.

¹⁹³ İbn Abülber, **el-İstî'âb**, IV, 1763; Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 786.

¹⁹⁴ M.Yaşar kandemir "Ebû Mûsâ el-Eş'arî" **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C.10, İstanbul: TDV, Yayınları, 1994, 190.

¹⁹⁵ Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 873.

¹⁹⁶ İbn Sa'd, **et-Tabakâtü'l-kübra**, IV, 108; Nevevî, **Tehzîbü'l-esmâ**, I, 30; Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 873, 794.

¹⁹⁷ İbn Abülber, **el-İstî'âb**, III, 1402; İbn Hacer, **el-İsâbe**, IV, 181.

¹⁹⁸ Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 822.

¹⁹⁹ Taberî, **Tarihü't-Taberî**, III, 427; İbnü'l-Esîr, **el-Kamil fi't-tarih**, II, 421; Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 833.

yılında²⁰¹ Hz. Osman , onu Basra valiliğinden azletti.²⁰² Daha sonra Kûfe valisi olarak tayin etti.²⁰³ Hz. Ali döneminde de Kûfe valiliğini bir süre sürdürdü.²⁰⁴ Daha sonra Cemel Vak‘asında tarafsız kaldığı için²⁰⁵ Hz. Ali tarafından Kûfe valiliğinden azledildi.²⁰⁶ Sıffîn savaşında Hz. Ali tarafından hakem olarak tayin edildi.²⁰⁷

Onun vefat tarihi ihtilâflı olup genel olarak kaynaklar hicretin kırk ikinci, hicretin kırk dördüncü, hicretin ellinci ve hicretin elli üçüncü yıllarını zikrederler. Mekke’de mi yoksa Kûfe’de mi öldüğü konusunda kaynaklar ihtilâf etmiştir.²⁰⁸ Ebû Mûsâ el-Eş‘arî çok güzel sesle Kur‘ân-ı Kerîm okuyordu. Peygamber (s.a) onun sesini severdi ve onun sesinin Dâvûdu’n (a.s) sesi gibi olduğunu buyurmuştur.²⁰⁹

2.3.14. Hz. Cerîr b. Abdullah (r.a)

Peygamber’in (s.a) elçilerinden olan Cerîr b. Abdullah b. Câbir, Yemenli olup Becîle kabilesinin reisiydi.²¹⁰ Bu sebepten Becelî denilmekte olup Ebu Amr veya başka bir rivayete göre Ebu Abdullah şeklinde künyelendirilmiştir.²¹¹ Müslüman oluş zamanı ile ilgili iki görüş vardır: İlk görüşe göre Peygamber’in (s.a) vefatından kırk gün önce Müslüman olmuştur.²¹² İkinci görüşe göre daha önce ²¹³yaklaşık olarak hicretin 9. yılında Müslüman olmuştur. İkinci görüşün daha doğru olduğu görülmektedir.²¹⁴

Yemen’de Zâlhalesa (ذَا الْخَلْصَةِ) isimli bir tapınak vardı ve cahiliye devrinde Kâbe’ye “Şam kâbesi” Zâlhalesa’ya Yemen Kâbesi denilerek onu Beytullah’a denk gösterirlerdi.²¹⁵ Peygamber (s.a) Zâlhalesa’yı yıkmak için bir seriyye hazırladı ve Cerîr’i

²⁰⁰ Taberî, **Tarihü’t-Taberî**, IV, 69; İbn Hacer, **el-İsâbe**, 181.

²⁰¹ Hattab, **Süferâü’n-Nebî**, I, 836.

²⁰² Taberî, **Tarihü’t-Taberî**, IV, 264; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, III, 364.

²⁰³ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, III, 364.

²⁰⁴ Hattab, **Süferâü’n-Nebî**, I,838.

²⁰⁵ M.Yaşar kandemir, “Ebû Mûsâ el-Eş‘arî”, 191.

²⁰⁶ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, III, 364.

²⁰⁷ Taberî, **Tarihü’t-Taberî**, V, 51.

²⁰⁸ İbn Abülber, **el-İstî‘âb**, IV, 1664; İbn Hacer, **el-İsâbe**, IV, 183.

²⁰⁹ İbn Sa’d, **et-Tabakâtü'l-kübra**, IV, 107; İbn Hacer, **el-İsâbe**, IV, 182.

²¹⁰ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, I, 529; İbn Abdülber, **el-İstî‘âb**, I, 236.

²¹¹ İbn Hacer, **el-İsâbe**, I, 581.

²¹² İbn Abülber, **el-İstî‘âb**, I, 236.

²¹³ İbn Hacer, **el-İsâbe**, I, 581.

²¹⁴ Hattab, **Süferâü’n-Nebî**, I, 689.

²¹⁵ Nevevî, **Şerhü’n-Nevevî alâ Müslim**, XVI, 35.

bu seriyede kumutan olarak görevlendirdi. Cerîr, kabilesinden bir grup savaşçıyla yola çıkarak Zâlhalesa'yi yıktı.²¹⁶

Hz. Ebû bekir, Peygamber'in (s.a) vefatından sonra irtidad eden Becîle ve Has'am kabileleri üzerine Cerîr'i gönderdi. Cerîr mürtedlerin karşısında başarılı oldu, mürtedleri etkisiz hale getirdi ve kendisinin mensup olduğu Becîle ile Has'am kabilesi yeniden İslam'a girdiler. Ayrıca Cerîr Muhâcir b. Ebû Ümeyye kumandası altında Yemen'deki çeşitli bölgelerinde irtidad edenlerin karşısında savaştı.²¹⁷ Hz. Ömer'in halifeliğinde Irak'taki cephelerinde Farsların karşısında Cerîr'in rolü önem taşımaktadır, Kâdisiye savaşında O komutanlardan biriydi.²¹⁸ Irak Cephesi başkomutanı Sa'd b. Ebû Vakkâs, Cerîr'i üç bin kişilik bir birlikle Hulvân üzerine gönderdi. Cerîr, Hulvân'a yaklaştığı zaman son Fars kistrâsı olan üçüncü Yezdicerd İsfahan'a kaçmıştır. Cerîr, halkına dokunulmaması şartıyla Hulvân'ı barış yoluyla teslim aldı.²¹⁹ Cerîr, Hz. Osman devrinde Karkîsiye²²⁰ başka bir rivayete göre Hemedan'ın* valisiydi.²²¹ Hz. Ali Cerîr'i kendisine biat'a davet etmesi için elçi olarak Hz. Muâviye'ye gönderdi. Muâviye ile yaptığı görüşmeden sonra Hz. Ali'nin yanına dönerek yaptığı görüşmenin sonucunu ona aktardı.²²²

Cerîr, Sıffin savaşında tarafsız kalarak iki tarafa da katılmadı ve Karkîsiye'de* normal hayatını devam ettirdi.²²³ Hicretin 51. yılında²²⁴ diğer bir rivayete göre hicretin 54. yılında Karkîsiye'de vefat etti.²²⁵ Cerîr fiziksel olarak çok güzel görünüşlüydü. Bundan dolayı

²¹⁶ Buharî, "el-Mağâzî", 62; Taberî, **Tarihü't-Taberî**, III, 158; İbn Abülber, **el-İstî'âb**, I, 236.

²¹⁷ Taberî, **Tarihü't-Taberî**, III, 322.

²¹⁸ Taberî, **Tarihü't-Taberî**, III, 486; İbn Hacer, **el-İsâbe**, I, 581; Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 697, 701.

* Hulvân: Irak'ta bir Şehirin isimidir/ Yâkut El-Hamevî, **Mu'cemü'l-buldân**, II, 290.

²¹⁹ Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 704; Mustafa Fayda, "Cerîr b. Abdullah", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C.7, İstanbul: TDV Yayınları, 1993, 411.

²²⁰ Taberî, **Tarihü't-Taberî**, IV, 422.

* Hemedan: İran'da bir şehirdir/ Yâkut el-Hamevî, **Mu'cemü'l-buldân**, V, 411.

²²¹ Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 708.

²²² Taberî, **Tarihü't-Taberî**, IV, 561-562.

* Karkîsiye: Fırat nehirin yakınında bir şehirdir/ Yâkut El-Hamevî, **Mu'cemü'l-buldân**, IV, 328.

²²³ İbn Hacer, **el-İsâbe**, I, 581.

²²⁴ **Nevevî, Tehzîbü'l-esmâ**, I, 147.

²²⁵ İbn Hacer, **el-İsâbe**, I, 581.

Hz. Ömer, Ondan bu ümmetin Yûsuf'u olarak söz ederdi.²²⁶ O, şair, hatip ve bilgin bir kişiydi.²²⁷

2.3.15. Hz. Amr b. Hazm, el-Ensârî el-Hazrecî (r.a)

Peygamber'in (s.a) elçilerinden biri Amr b. Hazm b. Zeyd el-Ensârî'nin künyesi Ebu'd-Dahhâk olup²²⁸ ilk olarak hicretin 5. yılında on beş yaşındayken²²⁹ Hendek savaşına katılmıştır. Hendek savaşından sonra diğer savaşlara da iştirak etmiştir.²³⁰ Hicretin 10. yılında Hâlid b. Velid vasıtasıyla Necran'daki Hâris b. Ka'b oğulları Müslüman olmuştur.²³¹ Bundan sonra aynı yıl içinde²³² Peygamber (s.a), Amr b. Hazm'i Yemen'e bağlı Necran'daki Hâris b. Ka'b oğulları bölgesine elçi²³³ ve vali olarak gönderdi. Necran'da Müslümanları yönetiyor, İslâm'ın hükümlerini öğretiyor ve zekât topluyordu.²³⁴ Bazı kaynaklar, Peygamber'in (s.a), onu Necran'a gönderdiği zaman on yedi yaşında olduğunu zikreder;²³⁵ diğer bazı kaynaklar ise yirmi yaşında olduğunu belirtmişlerdir.²³⁶ Peygamber (s.a), onu göreve gönderirken, orada yapacağı işleri belirten bir talimatname yazdırarak ona verdi. Bu talimatnamede İslam'ın bildirdiği emirler ve yasaklar ile insanların sosyal hayattaki davranışlarını ilgilendiren fikhî konular yer almıştır. Peygamber'in (s.a) vefat ettiği zaman Amr b. Hazm Necran'da görevine devam ediyordu.²³⁷

Peygamber'in (s.a) vefatından sonra Necran'da irtidad olayları ortaya çıktı. Bundan dolayı Amr b. Hazm Medine'ye döndü.²³⁸ Medine'de Amr b. Hazm'ın evi Hz. Osman'ın evine yakındı,²³⁹ yani Hz. Osman'a komşuydu. Hz. Osman'ı , şehid edenler

²²⁶ İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 581; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 529

²²⁷ Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, I, 711.

²²⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübra*, I, 267; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 202; Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, I, 883.

²²⁹ Selman Başaran, "Amr b. Hazm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.3, İstanbul: TDV Yayınları, 1991, 84; Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, I, 896.

²³⁰ İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 511.

²³¹ İbnü'l-Esîr, *el-Kamil fi't-tarih*, II, 293.

²³² Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, I, 883.

²³³ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübra*, I, 267; Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, I, 883.

²³⁴ Taberî, *Tarihü't-Taberî*, III, 128; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 202.

²³⁵ Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ*, II, 26; *Üsdü'l-gâbe*, IV, 202.

²³⁶ Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, I, 896.

²³⁷ Taberî, *Tarihü't-Taberî*, III, 128; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 202.

²³⁸ Taberî, *Tarihü't-Taberî*, III, 319.

²³⁹ Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, I, 893.

onun evinden geçerek Hz. Osman'a ulaştılar.²⁴⁰ Hz. Muâviye kendi oğlu Yezîd için halktan biat istediği zaman Amr b. Hazm , ona şiddetle karşı çıktı. Kesin bilinmemekle beraber Amr b. Hazm , hicretin 50. yıldan sonra Medine'de vefat etmiştir.²⁴¹

²⁴⁰ Taberî, **Tarihü't-Taberî**, IV, 385.

²⁴¹ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe fî ma'rifeti's-sahâbe**, IV, 202.

BÖLÜM 3: GÖNDERİLEN ELÇİLERİN GÖREV İFASI VE FIKHÎ SONUÇLARI

Elçilerle mesaj ulaştırma yöntemi peygamberlerin de kullandıkları en önemli ilişki kurma ve bilgilendirme araçlarından olmuştur. Peygamberimiz (s.a) de, Allah'ın son elçisi olarak Cebrail'in (a.s) Allah'tan alarak getirdiği mesajları, kendisinin ulaşamadığı bölgelere ve devletlere elçilerle ulaştırmaya çalışmıştır. Gönderilen elçilerden her birisi, üstlenmiş olduğu görevleri gerektiği şekilde ifa etmişler ve tüm bu çabaları ile yeni kurulmuş olan İslam devletinin varlığının güçlendirilmesine, İslam inancının çevre ülkelere ve topluluklara ulaştırılmasına büyük katkıları olmuştur. Elçilerin görevlerini ifa esnasında gönderildikleri yerlerde birçok itikadî, ictimâî ve siyâsî sonuçlar doğuracak gelişmeler yaşanmıştır. Bu bölümde elçiler aracılığıyla eda edilen görevler ve bunlarla ilgili fikhî sonuçlar üzerinde durulacaktır.

3.1. Hz. Ca'fer b. Ebû Talib'in Elçilik Görevi ve Fikhî Sonuçları

3.1.1. Elçilik Görevi

Peygamber (s.a), Ca'fer'i Habeşistan'a hicreteden ikinci kafilenin emiri olarak görevlendirdi.²⁴² Ayrıca Habeşistan'da bulunan Müslüman muhacirlerin arasında Hz. Peygamber'in (s.a) temsilcisiydi. Habeşistan'a yapılan bu hicret, İslam'ın gelişinin 5. yılındaydı.²⁴³ Ca'fer, Peygamber'in (s.a) ilk elçisidir. Habeşistan'a hicret ederek orada uzun zaman kalmış ve oraya hicret etmiş olan Müslüman muhacirler ile ilgilenmiş ve onlara rehberlik etmiştir.²⁴⁴

Kureyş, Amr b. As ve Abdullah b. abi Rebia'yı temsilci olarak Habeşistan Hükümdarı Necâşî'ye göndererek oradaki Müslüman muhacirleri Mekke'ye geri getirme girişiminde bulundu ve gönderdiği heyetle beraber Necâşî'ye ve onun beraberindeki kişilere çok değerli hediyeler de gönderdiler. Kureyş'in bu elçileri oradaki Müslüman muhacirler hakkında Necâşî'ye gerçek olmayan iftiralarda bulundular, onları cahillik ve ayrılıkçı nifak tohumu ekmekle itham ettiler ve ata dinlerini terk ettiklerini; yeni bir din icad ederek Mekke toplumunu sıkıntıya soktuklarını iddia ettiler. Ayrıca "sizin dininizi de kabul etmiyorlar" diyerek onları Mekke'ye geri götürmek üzere kendilerine teslim

²⁴² İbnü'l-Esîr, *el-Kamil fi't-tarih*, I, 76,78; İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, I, 323.

²⁴³ Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, I, 38.

²⁴⁴ Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, I, 57.

etmesini istediler.²⁴⁵ Necâşî, Kureyş elçilerine dedi ki: “Onlar bize sığındılar, ben onları çağırarak yakından konuşacağım. Eğer sizin söyledikleriniz doğruysa onları size vereceğim, doğru değilse onları size teslim etmeyeceğim”.²⁴⁶

Necâşî, muhacirleri kendi huzuruna çağırdı ve Ca'fer'e sordu: “Sizin dininiz nedir? Ca'fer şöyle cevap verdi: Ey Kral, biz cahil bir kavimdik, putlara tapıyorduk, güçlülerimiz zayıflarımıza zulmediyordu, her türlü kötülüğü yapıyorduk. Bu durumdayken Yüce Allah bize bir Peygamber (s.a) gönderdi. Onun nesebini, sâdıklığını, temizliğini ve güvenli bir kişi olduğunu biliyorduk. Bizi İslam'a davet etti ve biz de kabul ettik, putperestliği bıraktık, tek Allah'a inanarak, zulüm etmeyi, fuhuş etmeyi ve benzeri her türlü kötülük yapmayı bıraktık”. Bununla birlikte Necâşî'nin huzurunda Kur'an-ı Kerim okudu. Ayrıca İsa'nın (a.s) Allah'ın oğlu olmadığını, Allah'ın kulu ve Peygamberi olduğunu da söyledi, Necâşî de, İsa'nın Allah'ın kulu ve Peygamberi olduğunu kabul etti.²⁴⁷ Bu olay hicretten sekiz yıl önce olmuştur.²⁴⁸ Necâşî, Müslüman muhacirleri Kureyş temsilcilerine vermedi ve onlar başarısız ve eli boş olarak Mekke'ye döndüler. Ayrıca Necâşî Kureyş'in hediyelerini kabul etmeyerek onlara iade etti.²⁴⁹

Mahmud Şiyt Hattaba göre Ca'fer vasıtasıyla birinci Necâşî Müslüman oldu. Ancak Müslüman oluş tarihi ile ilgili net bir bilgi vermiyor fakat yaklaşık olarak Peygamber'in (s.a) Peygamberliğinin 5.yılında hicretten sekiz yıl önce Müslüman olduğunu zikrediyor.²⁵⁰ Diğer kaynaklar birinci ve ikinci Necâşî ayrıntısına temas etmeden Necâşî'nin Müslüman olduğundan zikrediyorlar.²⁵¹ Habeşistan'da Ca'fer'in bir oğlu dünyaya geldi; aynı günde Necâşî'nin de bir oğlu doğmuştur. Ca'fer'in hanımı “süt-ana” olarak Necâşî'nin oğlunu da emzirmişti. Daha sonra iki sütkardeş arasında dostluk bağları da ortaya çıktı.²⁵² Peygamber (s.a), Ca'fer'i Habeşistan'a gönderdiği zaman,

²⁴⁵ İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, I, 333; Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, I, 57.

²⁴⁶ İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, I, 335, 336.

²⁴⁷ İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, I, 335, 336.

²⁴⁸ İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, I, 334, 335; Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, I, 58.

²⁴⁹ İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, I, 337-338; Muhammad Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I, 299-300.

²⁵⁰ Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, I, 42, 16.

²⁵¹ Taberî, *Tarihü't-Taberî*, II, 652; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübra*, I, 258; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil fi't-tarih*, II, 213.

²⁵² Muhammad Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I, 301.

onunla beraber Necâşî'ye bir mektup gönderdi. Bu mektup vasıtasıyla onu İslam'a çağırıyordu. Ayrıca ondan Müslüman muhacirleri iyi karşılaşmasını istiyordu.

Peygamber'in (s.a) Ca'fer'le Necâşî'ye gönderdiği mektup ve tercümesi:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
مِنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ إِلَى النَّجَاشِيِّ الْأَصْحَمِ مَلِكِ الْحَبَشَةِ، سَلَامٌ أَنْتَ، فَإِنِّي أَحْمَدُ إِلَيْكَ اللَّهُ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ
الْمُهَيِّمُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ عِيسَى بْنِ مَرْيَمَ رُوحَ اللَّهِ وَكَلِمَتُهُ، أَلْفَاها إِلَى مَرْيَمَ الْبُتُولِ الطَّيِّبَةِ الْحَصِينَةِ، فَحَمَلَتْ بِعِيسَى، فَخَلَقَهُ
اللَّهُ مِنْ رُوحِهِ وَنَفَخَهُ كَمَا خَلَقَ آدَمَ بِيَدِهِ وَنَفَخَهُ، وَإِنِّي أَدْعُوكَ إِلَى اللَّهِ وَحَدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَالْمُؤَالاةِ عَلَى طَاعَتِهِ، وَأَنْ
تَتَّبِعَنِي وَتُؤْمِنَ بِالَّذِي جَاءَنِي، فَإِنِّي رَسُولُ اللَّهِ، وَقَدْ بَعَثْتُ إِلَيْكَ ابْنَ عَمِّي جَعْفَرًا وَنَفَرًا مَعَهُ مِنَ الْمُسْلِمِينَ، فَإِذَا جَاءَكَ
فَأَقْرَهُمْ، وَدَعِ التَّجْبُرَ، فَإِنِّي أَدْعُوكَ وَجُنُودَكَ إِلَى اللَّهِ، فَقَدْ بَلَّغْتُ وَنَصَحْتُ، فَأَقْبَلُوا نُصْحِي، وَالسَّلَامُ عَلَى مَنْ اتَّبَعَ
الْهُدَى. ²⁵³

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Allah'ın Peygamberi Muhammed'den (s.a) Habeşistan hükümdarı Necâşî Asham'a. Esen kalasın (selamette kalasın). Tüm kâinatın sahibi, noksanlardan münezeh, her kesi esen kılan, her şeye güven veren ve her şeyin koruyucusu olan Allah'a hamd ettiğimi sana bildiriyorum. Ben, Meryem oğlu İsa'nın, Allah'tan bir ruh ve onun buyruğu olduğuna şahadet ederim. Allah kendi buyruğu olarak onu iffetli, korunmuş ve el değmemiş, tertemiz olan Meryem'e bırakmıştır yani aşlamıştır. O da böylece İsa'ya hamile kalmıştır. Allah Tealâ, tıpkı Âdem'i kendi ruhundan kudretiyle yaratığı gibi onu da kendi ruhundan ve üflemesiyle yaratmıştır. Ben, seni ortağı olmayan tek Allah'a imana, ona devamlı itaata, bana tabi olmaya ve bana indirilene iman etmeye çağırıyorum. Bilesin ki ben Allah'ın elçisiyim.

Sana amcaoğlum Ca'fer'i ve onunla beraber Müslümanlardan bir grubu gönderdim. Sana geldiklerinde onları ağırla ve şiddet uygulama. Bilesiniz ki ben seni ve askerlerini Allah'a imana davet ediyorum. Ben görevimi yaparak tebliğ etmiş ve öğüt vermiş bulunuyorum. Lütfen öğüdümü kabul ediniz. Salam Allah'ın hidayetine tâbi olanlardır".

Burada şunu belirtmekte yarar var: Taberî tarafından Peygamber'in (s.a) bu mektubunun hicri 6. yılda yazıldığı ifade edilmekte ve bu mektubun, Amr b. Ümeyye

²⁵³ Taberî, **Tarihü't-Taberî**, II, 652; Muhammad Hamidullah, **el-Vesâiku's-siyâsiyye**, 6. Basım, Beyrut: Dârü'n-Nefais, 1987, S.100, no: 21. Mektup; a. mlf. **İslam Peygamberi**, I, 297; Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 53

ed-Damrî tarafından Necâşî'ye götürüldüğü yazılmaktadır.²⁵⁴ Ancak konunu detaylarına girmeden genel kanaatin, mektubun Hz. Ca'fer tarafından götürüldüğü şeklinde olduğunu söyleyebiliriz.²⁵⁵

Peygamber'in (s.a) bu mektubuna Necâşî'nin gönderdiği cevabın metni:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، إِلَى مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ، مِنَ النَّجَاشِيِّ الْأَصْحَمِ بْنِ أَبَجَرَ
سَلَامٌ عَلَيْكَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، مِنَ اللَّهِ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ، الَّذِي هَدَانِي إِلَى الْإِسْلَامِ أَمَا بَعْدُ، فَقَدْ بَلَّغَنِي
كِتَابُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فِيمَا ذَكَرْتَ مِنْ أَمْرِ عَيْسَى، فَو رَبِّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّ عَيْسَى مَا يَزِيدُ عَلَيَّ مَا ذَكَرْتَ تُفْرُوقًا،
إِنَّهُ كَمَا قُلْتَ، وَقَدْ عَرَفْنَا مَا بَعُثْتَ بِهِ إِلَيْنَا، وَقَدْ قَرَيْنَا ابْنَ عَمَّكَ وَأَصْحَابَهُ، فَأَشْهَدُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ صَادِقًا مُصَدِّقًا، وَقَدْ
بَايَعْتُكَ وَبَايَعْتُ ابْنَ عَمَّكَ، وَأَسْلَمْتُ عَلَى يَدَيْهِ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ، وَقَدْ بَعُثْتُ إِلَيْكَ بَابِنِي ارْهَا بِنِ الْأَصْحَمِ ابْنَ أَبَجَرَ،
فَأِنِّي لَا أَمْلِكُ إِلَّا نَفْسِي، وَإِنْ شِئْتَ أَنْ آتِيكَ فَعَلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَأِنِّي أَشْهَدُ أَنَّ مَا تَقُولُ حَقٌّ، وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ
اللَّهِ.²⁵⁶

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Necâşî Ebcer oğlu Asham'dan Allah'ın elçisi Muhammed'e. Kendinden başka ilah olmayan ve beni İslam'a eriştiren Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi sana olsun. Ya Resûlullah, İsa'nın durumundan söz ettiğin mektubun bana ulaştı. Göklerin ve yerin Rabbine yemin olsun ki İsa'nın (a.s), senin anlattığından üzüm çöpü kadar fazla bir farkı yoktur. O sizin dediğiniz gibidir. Bize gönderdiğini şeyin ne olduğunu anladık. Amcaoğlun ve arkadaşlarını ağırladık. Ben senin Allah'ın elçisi olduğuna inanarak ve tasdik ederek şehâdet ederim. Sana ve amcaoğluna biat ettim. Onun sayesinde âlemlerin Rabbi Allah'a teslim oldum. Sana, oğlum Uriha b. Asham b. Ebcer'i gönderdim. Ben sadece kendi nefsim mülküm. Eğer sana gelmemi istersen, gelirim ya Resûlullah! Bilesin ki ben, söylediğinin hak oluşuna şehâdet ederim. Selâm sana ya Resûlullah!

Necâşî, oğlunu bir gemi ile beraberinde altmış kişiyle Peygamber'e (s.a) gönderdi. Ancak gemi bir fırtınaya yakalayarak battı ve kurtulan olmadı.²⁵⁷

3.1.2. Fıkîhî Sonuçları

1- Peygamber'in (s.a) Ca'fer b. Ebû Talib'i Habeşistan'a hicret eden grubun başında emir olarak göndermesi, üç kişi ve daha fazla grupların emirsiz olarak sefere

²⁵⁴ Taberî, **Tarihü't-Taberî**, II, 651.

²⁵⁵ Muhammed Hamidullah, **İslam Peygamberi**, I, 297; Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 54, 55,64.

²⁵⁶ Taberî, **Tarihü't-Taberî**, II, 652; Muhammad Hamidullah, **el-Vesâiku's-siyâsiyye**, s.104, no:23. mektup; Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 55.

²⁵⁷ Taberî, **Tarihü't-Taberî**, II, 652.

çıkılmaları gerektiğini bildirmektedir.²⁵⁸ Çünkü Peygamber (s.a), bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur:

«إِذَا خَرَجَ ثَلَاثَةٌ فِي سَفَرٍ فَلْيُؤَمِّرُوا أَحَدَهُمْ»²⁵⁹ Bu hadis-i şerif sözlü beyandır ve emirdir. Peygamber'in (s.a) uygulaması da bu beyana mutabıktır. Buradan hareketle sefere çıkarken grup adına yetkisi olan birinin belirlenmesinin gerekli olduğunu ifade edebiliriz.²⁶⁰ Her ne kadar bu hadis haberi vahid olsa da Peygamber'in (s.a) uygulaması tavatüren sabittir. O hiçbir askeri müfreze veya ibadet maksadıyla da olsa hiçbir sivil grubu emirsiz göndermemiştir. Çünkü sosyal maslahat, insanların can güvenliği, huzuru ve hedefe ulaşması böyle bir görevi zorunlu kılmaktadır. Zorunluluk ise zaruret-i diniyeden kabul edilir.

2-İnsanların imanları ve inandıkları gibi yaşamaları düşman baskısı ve tehdidi ile tehlikeye girince hicret meşruiyet kazanır ve duruma göre farz veya vacip olur.

3-Hicret edenlerin, kendilerine ve imanlarına hayat hakkı tanımayan düşmanların ihanet ve iftiralara karşı buldukları yerlerde her türlü savunma hakkını uygun tarzda ve uygun araçlarla kullanmanın meşru bir görev olarak farz veya vacip olduğunu görmekteyiz. Ca'fer-i Tayyar'ın ve arkadaşlarının yalan söyleyen müşriklere karşı verdikleri mücadelede görüldüğü gibi.²⁶¹

4-Peygamber (s.a) elçilere gönderdiği mektuplara besmele ile başlamıştır. Bu şekilde hitaba başlamak sünnet olmuştur.²⁶² Çünkü Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:

"كل كلام أو أمر ذي بالٍ لا يفتح بذكر الله عزَّ وجلَّ فهو أبتَرُ أو قال أقطع"²⁶³

Buradan da görülüyor ki Peygamber (s.a), buyurduğu her emrin gereğini fiilî olarak da uygulamıştır.

5-Peygamber (s.a), yazdığı mektupta Allah'ın kendisine bahsettiği elçilik unvanı olan "رَسُولُ اللَّهِ" kavramını kendi isminden sonra yazarak belirtmektedir. Bu da tebliğin bir

²⁵⁸ Muhammed Ali b. Muhammed b. Abdullah eş-Şevkânî, **Neylü'l-evtar**, 1. Basım, Mısır: Dârü'l-Hadis, 1314/1993, VIII, 294; Zeynüddin Muhammed Abdür-raûf b. Tâcîlârifin b. Ali el-Haddâdî el-Münâvî, **Feyzü'l-kadir**, 1. Basım, Mısır: el-Mektebetü'l-ticariyyetü'l-kübra, 1356/1937, I, 333.

²⁵⁹ Ebû Dâvûd, "Cihad", 82, "2608".

²⁶⁰ Haddâdî el-Münâvî, **Feyzü'l-kadir**, I, 333; Şevkânî, **Neylü'l-evtar**, VIII, 294.

²⁶¹ İbn Hişam, **es-Sîretü'n-nebeviyye**, I, 335, 336.

²⁶² Lâşin, **Fethü'l-Mün'im**, VII, 223.

²⁶³ Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî, **Müsned**, (nşr: Şuayb Arnavut ve dğr) 1. Basım, byy: Müessesetü'r-Risâle, 2001, 14: 329, no: 8712; bu hadis-i şerif Nesaî Süneninde şu lafızlarla varid olmuştur:

قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " كُلُّ كَلَامٍ لَا يُبْدَأُ فِي أَوَّلِهِ بِذِكْرِ اللَّهِ، فَهُوَ أْبْتَرُ " السنن الكبرى للنسائي 9 ، 185
Ayrıca başka lafızlarla da varid olmuştur.

parçasıdır ve muhatabına kendi kimliğini bildirmektedir. Günümüzde uygulanan isim, unvan, imza ve mühür mesabesindedir.²⁶⁴

6-Mektubun başında muhatabına esenlik ve selamet dilemek Peygamber'in (s.a) sünnetindedir.²⁶⁵

7-Muhatabının inancına vurgu yaparak onu onurlandırmanın ve müşterek düşünceleri paylaşmanın yerinde olacağı anlaşılmaktadır.

3.2. Hz. Amr b. Umeyye ed-Damrî'nin Elçilik Görevi ve Fıkhî Sonuçları

3.2.1. Elçilik Görevi

Hudeybiye anlaşmasından sonra Peygamber (s.a), Amr b. Umeyye ed-Damrî'yi Habeşistan kralı Necâşî'ye elçi olarak gönderdi.²⁶⁶ Amr b. Umeyye ed-Damrî de Peygamber (s.a) tarafından gönderilen iki mektubu Necâşî'ye götürdü. Bu mektuplardan birisinde Necâşî'yi İslam'a davet ediyor ve Habeşistan'daki Müslümanları Medine-i Münevvere'ye göndermesini istiyordu.²⁶⁷ Diğer mektupta ise vekil olarak Ebû Süfyan'ın kızı Ümmü Habîbe'yi kendine nikâhlamasını istiyordu.²⁶⁸ Ümmü Habîbe kocası Abdullah b. Cahş ile birlikte Habeşistan'a hicret etmişti. Kocası Abdullah b. Cahş orada Hıristiyan oldu ve sonra da öldü. Ümmü Habîbe ise Habeşistan'da yalnız kalmıştır.²⁶⁹ Bunun üzerine Peygamber (s.a), gönderdiği ikinci mektupta kocası ölmüş olan Ümmü Habîbe ile evlenmek istediğini beyan ederek onu kendisine nikâhlaması hususunda Necâşî'yi vekil tayin ettiğini bildiriyordu. Necâşî de bu görevi onurla kabul etmiş ve Ümmü Habîbe'yi Peygamber (s.a) ile evlendirmiştir. Ancak bu ikinci mektubun metnine kaynaklarda ulaşamadık.²⁷⁰

Mahmud Şiyt Hattab'ın tespitine göre Peygamber'in (s.a) Habeşistan'a gönderdiği ikinci elçi olan Amr b. Umeyye ed-Damrî görüştüğü kişi birinci Necâşî'den sonra gelen ikinci Necâşî olan Ashama isimli Necâşîdir ve Peygamber'in (s.a) mektuplarını gönderdiği kral da bu ikinci Necâşîdir. Ancak Mahmud Şiyt Hattab, İkinci Necâşî'nin

²⁶⁴ Lâşin, *Fethü'l-Mün'im*, VII, 224.

²⁶⁵ Lâşin, *Fethü'l-Mün'im*, VII, 224.

²⁶⁶ İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, II, 606; Taberî, *Tarihü't-Taberî*, II, 644; İbnü'l-Esîr, *el-kâmil fi't-tarih*, II, 210; Kettânî, *et-Terâtübü'l-İdâriyye*, I, 180.

²⁶⁷ Kettânî, *et-Terâtübü'l-İdâriyye*, I, 182.

²⁶⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübra*, I, 259; IV, 248; Kettânî, *et-Terâtübü'l-İdâriyye*, I, 182, Osman Cum'a Demiriyye. *Usulu'l alakatü'd-devliyye fi fikhî imam Muhammed b. Hasen eş-Şeybani*, 1. Basım, Amman: Darü'l-Ma'ali, 1999, I, 825.

²⁶⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübra*, I, 259; Muhammad Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I, 302.

²⁷⁰ Muhammad Hamidullah, *el-Vesâiku's-siyâsiyye*, s.106.

ne zaman kral olduğuna dair belli bir tarih vermediği gibi birinci Necâşî'nin vefat tarihi hakkında da bilgi vermemiştir. Ayrıca ikinci Necâşî'nin yaklaşık olarak Bedir Gazvesinden yani hicretin ikinci yılından önce kral olduğunu zikremiştir.²⁷¹

İkinci Necâşî, hicretin 6. yılın sonunda Amr b. Ümeyye ed-Damrî'nin götürdüğü mektuptan sonra,²⁷² Ca'fer huzurunda Müslüman oldu.²⁷³ Ancak kendisi kavmin aşırı tepkisinden korktuğu için Müslümanlığını gizledi.²⁷⁴ Bunun yanında Necâşî, Peygamber'e (s.a) çeşitli hediyeler gönderdi²⁷⁵ ve "Eğer Peygamber'e (s.a) gitmeye gücüm yetseydi giderdim" dedi.²⁷⁶ Necâşî, Peygamber'in (s.a) diğer isteklerini de kabul ederek Habeşistan'da olan Ebu Süfyan'ın kızı Ümmü Habîbe'yi 400 dinar mehir karşılığında Peygamber (s.a) ile evlendirdi.²⁷⁷ Ayrıca muhacir Müslümanlar için iki gemi hazırlayarak Amr b. Ümeyye ile Medine'ye gönderdi.²⁷⁸ Necâşî ayrıca Peygamber'den (s.a) gelen iki mektubu bir şişe içeresine koyarak sakladı. Peygamber (s.a) bu durumu öğrenince şöyle buyurdu: "Bu iki mektup Habeşistan'da durduğu sürece Habeşistan'dan hayırlar ve iyilikler eksilmez".²⁷⁹ İkinci Necâşî* hicretin 9.

²⁷¹ Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, I, 36.

²⁷² Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, I, 47, 16.

²⁷³ İbn Sa'd, et-*Tabakâtü'l-kübra*, I, 259; Taberî, *Tarihü't-Taberî*, II, 651; İbnü'l-Esîr, el-*Kamil fi't-tarih*, II, 92.

²⁷⁴ Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî el-kurtubî, *Cevamiu's-sire*, Beyrut: Darü'l-kütübi'l-ilmiyye, t.y, s. 24.

²⁷⁵ Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, II, 329.

²⁷⁶ İbn Sa'd, et-*Tabakâtü'l-kübra*, I, 259

²⁷⁷ Ahmed b. Alî Ebû Bekir er-Râzî ec-Cessâs, *Şerhu muhtasarü't-Tahâvî*, 1. Basım, byy: Darü'l-beşairi'l-İslamiyye, 1431/2010, IV, 287.

²⁷⁸ İbn Sa'd, et-*Tabakâtü'l-kübra*, I, 259

²⁷⁹ İbn Sa'd, et-*Tabakâtü'l-kübra*, I, 259; Kettânî, et-*Terâtübü'l-İdâriyye*, I, 182.

* İmam Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği bir hadis-i şerife göre; Necâşî'lerden biri Hz. Peygamber'in (s.a) elçisine kötü davranarak Hz. Peygamber'in (s.a) mektubunu yırttı. Tebuk'te Hirakl tarafından Hz. Peygamber'e (s.a) elçi geldi. Hz. Peygamber (s.a) de gelen bu elçiye o günkü Habeşistan yöneticisi Necâşî'nin kendi elçisine kötü davrandığını söyledi. Ahmed b. Hanbel bu konuyu naklettiği şu hadis-i şerife bize bildirmektedir. Müsned bkz. Ahmed b. Hanbel, Müsned, 24:417, no:15655.

" يَا أَخَا تَنُوخَ، إِنِّي كَتَبْتُ بِكِتَابِ إِلَى كِسْرَى فَمَرَّقَهُ، وَاللَّهُ مَمَرَّقَهُ، وَمَمَرَّقُ مَلَكُهُ، وَكَتَبْتُ إِلَى النَّجَاشِيِّ بِصَجِيفَةٍ، فَخَرَقَهَا وَاللَّهُ مُخَرَّقُهُ، وَمُخَرَّقُ مَلَكُهُ "

Bunun yanında İmam Müslim de Sahihinde tahrir ettiği konumuzla ilgili aşağıdaki hadis-i şerifi naklederek bu konuya açıklık getirmiş ve Hz. Peygamber'le samimi ilişkileri olandan başka bir Necâşî'den söz etmiştir. "Cihad ve Siyer", 27, no:1774"

"أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَتَبَ إِلَى كِسْرَى، وَإِلَى قَيْصَرَ، وَإِلَى النَّجَاشِيِّ، وَإِلَى كُلِّ جَبَّارٍ يَدْعُوهُمْ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى،، وَلَيْسَ بِالنَّجَاشِيِّ الَّذِي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ "

Muhammed Hamidullah, zikrettiğimiz İmam Ahmed b. Hanbel ve İmam Müslim rivayetlerine dayanarak, ikinci Necâşî vefat ettikten sonra üçüncü Necâşî'nin tahta çıktığını ve Hz. Peygamber'in (s.a) elçisiyle kötü davrandığını ve mektubunu yırttığını tahmin ettiğini yazıyor./ Muhammad Hamidullah, İslam Peygamberi, I, 305, 306. Ayrıca Habeşistan'la ilgili aşağıdaki cümleyi de zikretmiştir "Doğrususu

yılında vefat etmiştir.²⁸⁰ Vefat eden Necâşî için Peygamber (s.a), Medine’de el-Beki’a(البقيع) bölgesinde,²⁸¹ gıyabı olarak cenaze namazı kıldırılmıştır²⁸².

Amr b. Ümeyye ed-Damrî’nin, hicretin altıncı yılında Habeşistan’a götürdüğü mektubun metin ve tercümesi:

"بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ"

هَذَا كِتَابٌ مِنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ إِلَى النَّجَاشِيِّ الْأَصْحَمِ * عَظِيمِ الْحَيْثَةِ سَلَامٌ عَلَى مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى وَآمَنَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ
وَشَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَمْ يَتَّخِذْ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ وَأَدْعُوكَ بِدَعَايَةِ اللَّهِ فَإِنِّي
أَنَا رَسُولُهُ فَأَسْأَلُكَ تَسْلِيمًا. يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ: أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ، وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا، وَلَا
يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَإِن تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ} # فَإِن أَبَيْتَ فَعَلَيْكَ إِنَّمُ النَّصَارَى مِنْ
قَوْمِكَ" 283

“Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla.

Bu, Allah’ın Peygamberi Muhammed’den (s.a) Habeşistan kralı Necâşî Asham’a bir mektuptur. Allah’a ve Peygamber’ine iman ederek hidayete tâbi olanlara, Allah’tan başka ilah olmadığına, onun tek olduğuna ve ortağı olmadığına şahadet edenlere selâm olsun. O, bir eş ve çocuk edinmemiştir. Şüphesiz Muhammed onun kulu ve elçisidir. Ben seni İslam dinine davet ediyorum. Muhakkak ki ben Allah’ın elçisiyim. Müslüman ol, kurtul. “Ey Ehl-i kitap! Sizinle bizim aramızda müşterek olan bir söze geliniz: Allah’tan başkasına kulluk etmeyelim; ona başkasını ortak etmeyelim. Allah’ı terk edip birbirimizi rab edilmeyelim. Eğer onlar yüz çevirirlerse onlara: ‘sizler şahit olun ki bizler Müslümanız’ deyiniz”. Şayet diretirsen, kavminden bütün Hıristiyanların günahı sanadır”.

söylemek icâb ederse araştırmamızın bu kısmının tarihî malzeme ve delil bakımından çok eksik ve noksan tarafı bulunmaktadır.”/ Muhammad Hamidullah, İslam Peygamberi, II, 1029.

²⁸⁰Hattab, *Süferâü’n -Nebî*, I, 36.

²⁸¹ İbn Hazm, *Cevamiu’s-Sire*, s. 25.

²⁸² Buhârî, “Cenaiz”, 53 ve 56; Ebû Bekr Alaeddin b. Mes’ud b. Ahmed el-Hanefî Kasani, *Bedaiü’s-sanai’ fi tertibi’ş-şerai*, 2. Basım, Beyrut: Darü’l-Kütübü’l-İlmiyye, 1986, I, 311; Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd Ebü’l-Fazl Mecdü’dîn, el-Musulî, *el-İhtiryar li’t-ta’lil-muhtar*, Kahire: Metbaatü’l-Halabî, 1937, I, 95; Ebü’l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. İdrîs b. Abdirrahmân el-Mâlikî el-Karâfî, *ez-Zahîre*, Beyrut: Dârü’l-Garbi’l-İslâmî, 1994, II, 463.

* Mahmud Şiyt Hattab’ın tasipatine göre bu Necâşî’nin adı Asham (الأصحم) değil, Ashama (اصحمة)dir./bkz. Hattab, *Süferâü’n -Nebî*, I, 36.

²⁸³ Ahmed b. Hüseyin b. Ali b. Mûsû Ebû Bekir el-Beyhakî, *Delailü’n-nübüvve*, 1. Basım, Beyrut: Darü’l-Kütübü’l-İlmiyye, 1405/1985, II, 308; Muhammad Hamidullah, *el-Vesâiku’s-siyâsiyye*, s.103, no: 22. mektup; Hattab, *Süferâü’n -Nebî*, I, 63, 64.

Necâsî tarafından Peygamber'in (s.a) mektubuna cevap olarak gönderilen mektubun metini:

"بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
إِلَى مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنَ النَّجَاشِيِّ أَصْحَمَهُ
سَلَامٌ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مِنْ اللَّهِ ، وَرَحْمَةٌ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ أَمَا بَعْدُ :
إِنِّي قَدْ زَوَّجْتُكَ امْرَأَةً مِنْ قَوْمِكَ وَعَلَى دِينِكَ وَهِيَ أُمُّ حَبِيبَةَ بِنْتُ أَبِي سُفْيَانَ وَأَهْدَيْتُ لَكَ هَدِيَّةً جَامِعَةً قَمِيصًا وَسَرَاوِيلَ
وَ عَطَافًا وَخُفَيْنِ سَادَجَيْنِ* وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ"²⁸⁴

“Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla

Necâsî Ashama’dan Muhammed’e (s.a). Ey Allah’ın elçisi, sana Allah’tan selam olsun; Allah’ın rahmeti ve bereketi de sana olsun. Senin Kavminden ve dininden bir kadını sana nikâhladım. O, Ebû Süfyanın kızı Ümmü Habîbe’dir. Sana bir gömlek, bir şalvar, bir aba ve iki ince ayakkabı (mest)den oluşan bir hediye paketi gönderiyorum. Allah’ın selamı, rahmet ve bereketi üzerine olsun”.

3.2.2. Fıkhî Sonuçları

1-Bir başkasına vekâlet vererek evlenmek caizdir. Mektup vasıtasıyla vekâlet caizdir. Peygamber (s.a), Necâsî Ashama’ya mektup göndererek Ümmü Habibe’yle evlenme hususunda onu vekil tayin etti ve bu vekâleti kabul eden Necâsî Ashama da Peygamber’i (s.a) Ümmü Habibe’yle evlendirdi.²⁸⁵

2-Velisi düşman da olsa kişinin evlenmek istediği kadın Müslüman ise onunla evlenmek caizdir. Çünkü Peygamber (s.a), henüz Müslüman olmamış olan Ebu Süfyan’ın İslam’ı seçmiş olan kızı Ümmü Habîbe ile evlendi. Hâlbuki Ebu Süfyan, Kureys’in lideri ve Peygamber’in (s.a) düşmanıydı.

3-Devlet, başka ülkelerde bulunan mülteci konumdaki vatandaşlarını kendi vatanına dönüşlerine yardımcı olur. Bu Peygamber’in (s.a) sünnetidir ve devletin de görevidir.

*Necâsî tarafından Hz. Peygamber’e (s.a) gönderilen mektubun yukarıdaki zikredilen metinden biraz farklı bir metin olduğu anlaşılmaktadır./bkz, Muhammad Hamidullah, el-Vesâiku’s-siyâsiyye, s.106, no: 25. mektup; Hattab, Süferâü’n-Nebî, I, 67.

²⁸⁴Muhammad Hamidullah, el-Vesâiku’s-siyâsiyye, s.106, no: 24. mektup; Hattab, Süferâü’n-Nebî, I, 67; Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes’ud b. Ferra el-Bağavî, el-Envar fi-şamâili’n-Nebî’l-mühtar, 1. Basım, Dımaşk: Darü’l-Mektebî, 1995, I, 526.

²⁸⁵ Burhanüddin Mahmud b Ahmed el-Buharî el-Hanefî, el-Muhîtü’l-Burhânî fi’l-fıkhî’n-Nu‘mânî, Beyrut: Dârü’l-kütübü’l-ilmîyye, 1424/2004, III, 61; Ebû Muhammed Mahmud b. Ahmed b. Musa Bedrüddin el-Aynî, el-Binaye şerhu’l-Hidaye, 1. Basım, Beyrut: Dârü’l-kütübü’l-ilmîyye, 1420/2000, IX, 216; Ebû Abdillâh Muhammed b. Hasen eş-Şeybânî, el-Asıl, 1. Basım, Beyrut: Daru ibn Hazm, 1433/2012, X, 258.

Peygamber'in (s.a) Habeşistan'daki muhacirleri Mediney-i Münevvere'ye istemesi bunun delilidir.

4-Necâşî'nin ölümünü duyan Peygamber'in (s.a) onun gıyabında cenaze namazını kılması, ölen bir kişinin gıyabında cenaze namazı kılınmasının caiz olup olmadığı hususunda fakihler ihtilaf etmiştir. Hanefilere göre vefat eden kişiye gıyaben cenaze namazı kılınmaz.²⁸⁶ Çünkü Necâşî'nin gıyabında kılınmış olan cenaze namazı ona özeldir.²⁸⁷ Bununla birlikte zikrederlerki eğer gıyabî cenaze namazı caiz olsaydı uzaktaki Müslümanlar Peygamber'e (s.a), Hz. Ebû Bekir'e, Hz. Ömer'e, Hz. Osman'a ve Hz. Ali'ye gıyaben cenaze namazı kılarlardı.²⁸⁸ Malikiler de Hanefiler gibi gıyaben cenaze namazı kılınmaz derler ve Necâşî'ye kılınmış olan gıyabî cenaze namazı sadece ona özeldir.²⁸⁹ İmam Şafii'ye göre vefat eden kişiye gıyaben cenaze namazı kılınır.²⁹⁰ Peygamber'in (s.a) Necâşî'ye cenaze namazı kıldırması bunun delilidir. Hanbelîlere göre de vefat eden kişiye gıyabî cenaze namazı kılınır.²⁹¹ Onların bazı kaynaklarına göre bir ay süreyle ölüye gıyabî cenaze namazı kılınır. Ayrıca ölen kişinin başka bir şehirde bulunmasını şart koşarlar.²⁹²

3.3. Hz. Dihye b. Halîfe el-Kelbîn'in Elçilik Görevi ve Fıkîhî Sonuçları

3.3.1. Elçilik Görevi

Peygamber (s.a) Hudeybiye anlaşmasından sonra, hicretin 6. yılında²⁹³ Dihye b. Halîfe el-Kelbî'yi elçi olarak Bizans İmparatoru Hirakl'a gönderdi ve bir mektup yazarak onu İsam'a davet etti. Bu sırada Rumlar, Persler'e karşı büyük bir savaş kazanmışlar ve önceki mağlup oluşlarının sıkıntısından kurtulmuşlardı.²⁹⁴ Rumların kazandığı bu zafer

²⁸⁶ Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Ca'fer Ebû'l-Hüseyn el-Kudûrî, et-**Tecrîd li'l-Kudûrî**, 2. Basım, Kahire: Darü's-Selam, 2006, III, 1109; Kasanî, **Bedaiü's-sanai'**, I, 312; Serahsî, **Mebcut**, II, 67.

²⁸⁷ Kasanî, **Bedaiü's-sanai'**, I,312; Serahsî, **Mebcut**, II, 67.

²⁸⁸ Kudûrî, et-**Tecrîd li'l-Kudûrî**, III, 1109.

²⁸⁹ Ebû'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Ahmed el-Kurtubî, **Bidayetü'l-müctehid**, Kahire: Darü'l-Hadis, 2004, I, 256.

²⁹⁰ Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbas eş-Şâfiî, **el-Ümm**, Beyrut: Darü'l-Ma'rife, 1990, VII, 222; **Bedaiü's-sanai'**, I,312.

²⁹¹ Alâüddîn Ebû'l-Hasen Ali b. Süleymân el-Merdâvî el-Hanbelî, **el-İnsaf**, 2. Basım, byy: Darü'ihyâü't-türâs el-Arabî, t.y, II, 533.

²⁹² Muhammed b. Sâlih b. Muhammed el-Useymîn, **eş-Şerhü'l-mümt'î alâ Zâdü'l-müstekn'î**, 1. Basım, byy: Daru İbnü'l-Cevzî, 1422/2001, V, 345.

²⁹³ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, II, 197; İbn Abdülber en-Nemrî, **el-İstî'âb**, II, 461; İbnü'l-Esîr, **el-kâmil fi't-tarih**, II, 210; İbn Hişam, **es-Sîretü'n-nebeviyye**, II, 606; Taberî, **Tarihü't-Taberî**, II, 644.

²⁹⁴ Buhârî, "Cihad ve siyer", 102, no:2940, 2941 "Ahbâru'l-Ahâd", 4, no:7264; Müslim, "Cihad ve siyer", 26, no:1773.

Yüce Allah tarafından önceden Rum suresinde²⁹⁵ bildirilmişti. Bu zaferin gerçekleşmesi, Rumların Ehl-i kitap olması sebebiyle Müslümanları sevindirmişti.²⁹⁶ Bu zaferden dolayı Rum kralı Hirakl, Allah'a şükür etmek için Kudüs'e gelmiştir. Dihye b. Halîfe el-Kelbî de Busrâ valisinin yardımıyla Hirakl'a ulaşabildi ve Peygamber'in (s.a) mektubunu ona sunma imkânı buldu.²⁹⁷

Bu sırada Hirakl, Peygamber (s.a) hakkında araştırma yapmak ve çok bilgi toplamak için, kendi adamlarını görevlendirdi. Ebû Süfyân, Hudeybiye anlaşmasından yararlanıp bazı Kureyşlilerle beraber ticaret için Şam'a gitmişti. Hirakl'ın görevlileri, Ebû Süfyân ve beraberindekileri Kudüs'te Hirakl'ın huzuruna götürdüler. Hirakl, tercüman vasıtasıyla onlardan hangisinin Peygamber'e (s.a) yakın akraba olduğunu sorunca, Ebû Süfyân cevaben kendisinin diğerlerinden Peygamber'e (s.a) daha yakın akraba olduğunu söylemiştir. Hirakl, Ebû Süfyân'ın arkadaşlarına onun arkasında oturmalarını emretti. Sonra da tercümana dedi ki: "Bunlara söyle ki ben bu adama Peygamber olduğunu iddia eden kişi hakkında bazı sorular soracağım. Eğer bana yalan söylerse siz onu yalanlayın". Ebû Süfyân şöyle dedi: "Eğer yalanımı başkalarına söyleyecekler diye çekinmeseydim, Peygamber (s.a) hakkında Hirakl'a yalan söyleyecektim".²⁹⁸

Hirakl tercüman vasıtasıyla Ebû Süfyân'a Peygamber (s.a) hakkında şu konuları sormuştur:

"Aranızda onun soyu nasıldır" diye sordu.

-Ben de: O, soy itibarıyla asil bir soya sahiptir dedim.

-Hirakl: Sizde daha önce onun söylediklerinin benzeri söyleyen bir kimse var mıydı" diye sorunca, ben hayır dedim.

-Bu sefer o bana: "onun babalarından kral olan biri var mıydı" diye sordu.

-Ben de hayır dedim.

-Hirakl: "Ona tabi olanlar halkın eşrafı mı, yoksa halkın zayıfları mı" diye sordu.

-Ben de zayıf olanlar dedim.

-Hirakl: "Ona uyanlar artıyor mu, yoksa azlıyor mu" diye sordu.

-Ben de: Artıyor dedim.

²⁹⁵ Rum suresi/1-5

²⁹⁶ Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 291.

²⁹⁷ Buhârî, "Cihad ve siyer", 102, no:2940, 2941; İbn Kesîr, **el-Bidâye ve'n-nihâye**, IV, 258; Kettânî, **et-Terâtibü'l-İdâriyye**, I, 180.

²⁹⁸ Buhârî, "Cihad ve siyer", 102, no:2940, 2941; İbn Kesîr, **el-Bidâye ve'n-nihâye**, IV, 258.

-Hirakl: onun dînine girdikten sonra, dinden dönenler var mıdır” diye sordu.

-Ben de: Hayır dedim.

-Hirakl: “Peygamberlik davasından önce onu hiç yalan ile ittiham ettiniz mi” diye sordu.

-Ben de: Hayır dedim.

-Hirakl: “İhanet ederek anlaşmaları bozar mıydı” diye sordu.

-Ben de: Hayır dedim. Şu anda onunla anlaşma içerisindeyiz, bilmiyorum kim onu bozacak.

-Hirakl: “onunla hiç savaştınız mı” diye sordu.

-Ben de: Evet dedim.

-Hirakl: “Aranızda savaşların sonucu nasıldır” diye sordu.

-Ben de: Değişiyor, dedim. Bazen biz onu yeniyoruz, bazen o bizi yeniyor dedim.

-Hirakl: “Peki size ne emrediyor” diye sordu.

Ben de: Bize yalnız bir olan Allah’a tapmamızı ve ona hiç bir şeyi ortak koşmamamızı, atalarımızın ibadet ettiği şeyleri terk etmemizi, namaz kılmayı, zekât vermeyi, doğru sözlü olmayı(yalanı terk etmeyi), iffetli olmayı, anlaşmalara riayet etmeyi ve emaneti sahibine vermeyi emrediyor dedim.²⁹⁹

Hirakl tercümana dedi ki: Ona söyle, sana onun soyundan sordum, aranızda asil bir nesebe sahip olduğunu söyledin. Peygamberler doğal olarak böyledir, kavminin neseb bakımından asil olanlardan gönderilirler. Siz de daha önce onun söylediklerinin benzeri söyleyen bir kimse var mıydı diye sordum; hayır dedin. Eğer ondan önce bu sözü söylemiş olan biri olsaydı; kendisinden önce söylemiş olan bir sözü söylüyor derdim. Sana, onun babalarından kral olan biri var mıydı diye sordum. Olmadığını cevap verdin. Eğer onun babalarından kral olan biri olsaydı: Babasının krallığını istiyor söyledim. Sana Peygamberlik davasından önce onu hiç yalancılıkla ittiham ediyordun diye sordum, hayır dedin.³⁰⁰

Ben bilirim ki, insanlara karşı yalan söylemeyenler, Allah’a karşı da yalan söylemiyorlar. Sana ona uyanlar halkın eşrafı mı yoksa zayıfları mı diye sordum. Zayıf olanların ona tabi olduğunu söyledin. Peygamberlere tabi olanlar da zayıflardır. Sana ona uyanlar artıyorlar veya azlıyorlar mı diye sordum. Artıyorlar diye cevap verdin. İşte iman böylece kemale erer. Sana onun dînine girdikten sonra, dinden dönenler var mıdır

²⁹⁹ Buhârî, “Cihad ve şiyer”, 102, no:2940, 2941 “Ahbâru’l-Ahâd”, 4, no:7264.

³⁰⁰ Buhârî, “Cihad ve şiyer”, 102, no:2940, 2941, “Ahbâru’l-Ahâd”, 4, no:7264.

diye sordum, hayır dedin. İşte imanın lezzeti buradadır. Bir kalbe girdiği zaman bir daha dışarı çıkmaz. İhanet ederek anlaşmaları bozup bozmadığını sordum, hayır dedin. Peygamberler işte böyle anlaşmalara vefa göstererek, sadık kalırlar. Sana, aranızda savaşların sonucu nasıldır diye sordum, değişiyor dedin. İşte Allah elçilerini savaşta öyledir. Ama sonuçta onlar muzaffer olurlar. Sana onun neyi emrettiğini sordum. Size yalnız bir olan Allah'a kulluk etmenizi ve ona hiç bir şeyi ortak koşmamanızı, atalarınızın ibadet ettiği putları terk etmenizi, namaz kılmayı, zekât vermeyi, dürüst olmayı, iffetli olmayı anlaşmalara riayet etmeyi ve emaneti sahibine vermeyi emrediyor dedin.³⁰¹

Bundan sonra Hirakl şöyle devam etti: Söylediniz şeyler bir Peygamberin özellikleri ve nitelikleridir. Ben bu Peygamberin geleceğini biliyordum. Ancak sizlerden geleceğini bilmiyordum. Eğer bu dediklerin doğruysa, çok yakında şu iki ayağımın bastığı yere sahip olacaktır. Eğer ona sadık kalabileceğimi bilseydim, onunla buluşmak isterdim. Eğer onun yanında olsaydım ayaklarını yıkardım. Bundan sonra Hirakl, Peygamber (s.a) tarafından gönderilen mektubu Dihye Busra valisine verdi.³⁰² O da mektubu Hirakl'a takdim etti ve mektubu okurken bir de baktı ki mektup şöyle başlıyor:

"بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مِنْ مُحَمَّدٍ عَبْدِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ، إِلَى هِرَقْلَ عَظِيمِ الرُّومِ، سَلَامٌ عَلَى مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى، أَمَا بَعْدُ: فَإِنِّي أَدْعُوكَ بِدِعَايَةِ الْإِسْلَامِ، أَسْلِمُ تَسْلِمًا، وَأَسْلِمُ يُؤْتِكَ اللَّهُ أَجْرَكَ مَرَّتَيْنِ، فَإِن تَوَلَّيْتَ، فَعَلَيْكَ إِنَّمُ الْأَرِيسِيِّينَ وَ: يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ، إِلَّا نَعْبُدُ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا، وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ، فَإِن تَوَلَّوْا، فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ" ³⁰³

Hirakl'ın huzurunda mektup okununca oradaki durumu Ebû Süfyan şöyle anlatmıştır: "Hirakl sözlerini söyleyip mektubun okunuşu tamamlanınca, orada bulunan Rumaların sesleri yükselip gürültü çoğalınca biz oradan çıkarıldık. Biz oradan çıkarılınca

³⁰¹ Buhârî, "Cihad ve siyer", 102, no:2940, 2941, "Ahbâru'l-Ahâd", 4, no:7264.

³⁰² Buhârî, "Cihad ve siyer", 102, no:2940, 2941, "Ahbâru'l-Ahâd", 4, no:7264.

³⁰³ Buhârî, "Cihad ve siyer", 102, no:2941; Müslim, no:1773; Muhammed Hamidullah, **el-Vesâiku's-siyâsiyye**, s. 107-109, no: 26. mektup; Hattab, **Süferâu'n-Nebî**, I, s. 80.

arkadaşlarıma dedim ki: “Ebî Kebşe’nin* oğlunun (Yani Hz. Muhammed’in) işi gerçekten büyüdü. Sarı ırkın (Bizans) kralı da ondan korkuyor”.³⁰⁴

Hirakl Peygamber’in (s.a) mektubunu saygıyla karşılamıştı ve Rumlardan (o beldenin bilginlerinden) bir kişiye haber göndererek kendine getirilen mektup ve Peygamber (s.a) hakkında bilgi istemiştir. Haber gönderilen bilgin kişi Hirakl’a “Sana mektup gönderen kişi, beklemekte olduğumuz peygamberdir. Bu konuda hiç bir şüphe yoktur, ona tabi olup tasdik et” diye yazdı.³⁰⁵

Bunun üzerine Hirakl, Bizans patriklerini bir kilisede toplayarak onlara şöyle konuştu: “Bana şu bildiğiniz kişinin mektubu geldi. Beni kendi dinine davet etmektedir.”³⁰⁶ Allah’a yemin ederim ki o, bizim kitaplarımızda kendisinden söz edildiğini gördüğümüz Peygamberdir. Haydi, ona tabi olup tasdik edelim. Böylece bu dünya ve öbür dünyamızı kurtaralım” dedi.³⁰⁷ Onlar Hirakl’ın bu sözlerini beğenmeyerek hemen kalkıp kapılara doğru gittiler. Hirakl da korkup onları geri çağırdı ve onlar da geri döndüler ve oturdular. Bu sırada Hirakl onlara şöyle dedi: “Ben sizlere bu söylediklerimi, kendi dininizde ne kadar bağlı olduğunuzu ve inancınızı ölçmek istedim. Sizden gördüğüm bu direniş gerçekten beni sevindirdi”. Bunun üzerine onlar Hirakl’ın önünde secde ettiler.³⁰⁸ Hirakl oradan ayrılarak Dihye el-Kelbî’ye şunları söyledi: “Ben kesinlikle bilirim ki seni buraya gönderen kişi, Allah tarafından peygamber olarak gönderilmiştir. Ancak ben, Rum halkının bana kötülük yapmasından korkuyorum. Eğer durum böyle olmasaydı kesinlikle ona tabi olacaktım”.³⁰⁹

Bununla birlikte Dihye el-Kelbî, o bölgenin en büyük din âdamıyla yakından görüştü ve onu İslam’a davet etti, o da Hirakl gibi Peygamber’in (s.a) davetinin hak olduğunu beyan etti. Ancak diğer din adamlarıyla konu hakkında konuştuğu zaman onu öldürdüler. Dihye el-Kelbî, Hirakl’a dönerek bu olayı ona aktardı. Hirakl da Dihye el-

* Ebî Kebeşe: Hz. Peygamber’in (s.a) annesi tarafından bir dedesinin lakabı Ebû Kebeşeydi. Saygısızlık için Hz. Peygamber’e (s.a) bu isimle isimlendirilirdi/ İbn Battâl Ebû'l-Hasen Ali b. Halef b. Abdilmelik, **Şerhu Sahihü'l-Buhârî**, 2. Basım, Riyad: Mektebetü'r-Ruşd, 2003, I, 50.

³⁰⁴ Buhârî, “Badü'l-Vahy”, 6, no: 7, “Cihad ve siyer”, 102, no:2940, 2941, “Tefsirü'l-Kurân”, 3, no:4553; Müslim, “Cihad ve siyer”, 26, no:1773.

³⁰⁵ Taberî, **Tarihü't-Taberî**, II, 648; İbnü'l-Esîr, **el-kâmil fi't-tarih**, II, 211.

³⁰⁶ Buhârî, “Badü'l-Vahy”, 6, no: 7, “Tefsirü'l-Kurân”, 3, no:4553.

³⁰⁷ Taberî, **Tarihü't-Taberî**, II, 648.

³⁰⁸ Buhârî, “Badü'l-Vahy”, 6, no: 7, “Tefsirü'l-Kurân”, 3, no:4553

³⁰⁹ Taberî, **Tarihü't-Taberî**, II, 649.

Kelbî'ye dedi ki: "Ben önceden böyle olayların olabileceğini ve sonuçlarından korktuğumu sana söyledim".³¹⁰

Kaynaklardaki beyanlardan şöyle anlaşılır: Hirakl Peygamber'in (s.a) davetini kabul konusunda çok çaba gösterdi. Ancak Hıristiyan din adamlarından ve halkından korktu. Bu yüzden bir şey yapamadı.³¹¹ Hirakl kendi milletinden çekindiği ve mülkünü kaybetme korkusundan dolayı Müslüman olmamıştır.³¹² Mahmud Şiyt Hattab'a göre Hirakl Müslüman olmuştur. Ama etrafındaki kişilerin korkusundan dolayı Müslümanlığını açıklamamıştır.³¹³ Hirakl, Peygamber'in (s.a) elçisine bir elçinin lâyük olduğu saygıyı göstermiştir.³¹⁴

Dihye el-Kelbî, Hirakl nezdinden dönerken yolda Cüzam kabilesinin topraklarındaki Hismâ* bölgesine ulaştığı zaman, bu kabileden birkaç kişi Dihye'ye saldırıp eşyalarını aldılar.³¹⁵ O kabilenin bir kolu İslam'a girmiş ve Müslüman olmuşlardı. O Müslümanlar bu olayı duyunca, hemen saldıranların üzerine giderek Dihye'nin eşyalarını geri aldılar ve ona teslim ettiler. Dihye Medine-i Münevvere'ye ulaşınca yolda başına gelen olayları Peygamber'e (s.a) aktardı. Hz. Peygamber (s.a) de Zeyd b. Hârise komutasında bir birliği saldıranların kabilesinin üzerinde gönderdi. Zeyd b. Hârise, saldıranların bölgesinde ulaştığı zaman saldırıyı düzenleyenleri öldürdü.³¹⁶

Gönderilen mektubun metin ve tercümesi

"بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ،

مِنْ مُحَمَّدٍ عَبْدِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ، إِلَى هِرَاقِلَ عَظِيمِ الرُّومِ، سَلَامٌ عَلَى مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى، أَمَا بَعْدُ: فَإِنِّي أَدْعُوكَ بِدَعَايَةِ
الْإِسْلَامِ، أَسَلِمُ تَسَلِّمًا، وَأَسَلِمُ يُؤْتِكَ اللَّهُ أَجْرَكَ مَرَّتَيْنِ، فَإِنْ تَوَلَّيْتَ، فَعَلَيْكَ إِنَّمُ الْأَرِيسِيِّينَ وَ: يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى

³¹⁰ Taberî, **Tarihü't-Taberî**, II, 650; İbn Kesîr, **el-Bidâye ve'n-nihâye**, IV, 262.

³¹¹ Taberî, **Tarihü't-Taberî**, II, 649-650; İbn Kesîr, **el-Bidâye ve'n-nihâye**, IV, 262.

³¹² İbn Battâl, **Şerhu sahihü'l-Buhârî**, I, 48; Taberî, **Tarihü't-Taberî**, II, 649; Ali b. (Sultan) Muhammed Ebü'l-Hasen Nurddin el-Heravî el-kârî, **Mirkatü'l-mefatih şerhu Mişkatü'l-Mesabih**, 1. Basım, Beyrut: Dârü'l-Fikr, 2002, VI, 2527; İbn Hazım, **Cevamiu's-sire**, s.24.

³¹³ Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 90.

³¹⁴ Muhammad Hamidullah, **İslam Peygamberi**, I, 333.

* Hismâ: Şam bölgesinde bir çölün adıdır. Tebuk bölgesine yakın olup ve Medine'den sekiz gün uzaktadır. Yâkut El-Hamevî, **Mu'cemü'l-buldân**, II, 258.

³¹⁵ Taberî, **Tarihü't-Taberî**, II, 641; İbnü'l-Esîr, **el-Kamil fi't-tarih**, II, 207-208.

³¹⁶ İbnü'l-Esîr, **el-Kamil fi't-tarih**, II, 207-208.

كَلِمَةٍ سِوَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ، أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا، وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ، فَإِنْ تَوَلَّوْا، فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ}”³¹⁷

“Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla

Allah’ın kulu ve Peygamberi Muhammed’den (s.a) Rum kralı Hirakl’e. Selam olsun hidayete tabi olanlara. Ben seni İslam dinine davet ediyorum. Müslüman ol kurtul. Müslüman ol ki Allah sana mükâfatını iki defa versin. Şayet yüz çevirirsen bütün halkın (Erîslilerin)* günahı senin boynunadır. “Ey Ehl-i kitap! Sizinle bizim aramızda müşterek olan bir söze geliniz: Allah’tan başkasına kulluk etmeyelim. Başkasını ona ortak koşmayalım. Allah’ı terk edip birbirimizi rab edinmeyelim. Eğer onlar yüz çevirirlerse onlara: ‘sizler şahit olun ki bizler Müslümanız’ deyiniz”.

Rum İmparatorunun Peygamber’e (s.a) gönderdiği cevabın metin ve tercümesi.

"إلى أحمد رسول الله الذي بشر به عيسى من قيصر ملك الروم. إنه جاءني كتابك مع رسولك، وإني أشهد أنك رسول الله، نجدك عندنا في الإنجيل، بشرنا بك عيسى ابن مريم، وإني دعوت الروم إلي أن يؤمنوا، فأبوا. ولو أطاعوني لكان خيراً لهم، و لو ددت أني عندك أخدمك و أغسل قدميك".³¹⁸

“Rum hükümdarı Kayser’den İsâ’nın müjdelediği Allah’ın elçisi Ahmed’e.

Senin mektubun elçinle bana ulaştı. Senin Allah’ın elçisi olduğuna şahadet ederim. Seni elimizdeki İncil’de buluyoruz; seni bize İsâ bin Meryem müjdelemiştir. Ben Rum halkını sana iman etmeye çağırdım, kabul etmediler. Şayet davetime uysalardı, onlar için daha iyi olurdu. Yanında olmayı, sana hizmet etmeyi ve ayaklarını yıkamayı isterdim”.³¹⁹

İslamî kaynakların çoğunda Hirakl’ın Peygamber’e (s.a) cevabı bu ifadelerle yazılı olarak yer almamaktadır. Ancak mevcut metinlerden anlaşıldığına göre Hirakl’ın Dihye b. Halîfe el-Kelbî ile Peygamber’e (s.a) gönderdiği yukarda zikredilen metine uygun düşmektedir. Mahmud Şiyt Hattaba göre ise Hirakl bu mektuba cevabını yazılı olarak

³¹⁷ Buhârî, “Cihad ve siyer” , 102, no: 2941; Müslim no:4553; Müslim, “Cihad ve siyer”, 26, no:1773.; Muhammed Hamidullah, **el-Vesâiku’s-siyâsiyye**, s. 107-109, no:26. mektup; Hattab, **Süferâü’n-Nebî**, I, s.80.

* Eerîsiyyin: Devlete tabi olan kişilerdir./ Ebû Zekriyyâ Mühiddîn Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, **Şerhü’n-Nevevî âlâ Müslim**, 2. Basım, Beyrut: Darü ihyâü’t-türâsi’l-Arabî, 1392/1972, XII, 109.

³¹⁸ Muhammad Hamidullah, **el-Vesâiku’s-siyâsiyye**, s.111, no: 28. mektup; Hattab, **Süferâü’n-Nebî**, I, 89.

³¹⁹ Muhammad Hamidullah, **el-Vesâiku’s-siyâsiyye**, s.111, no: 28. mektup; Hattab, **Süferâü’n-Nebî**, I, 89.

değil; sözlü yani şifahi olarak Dihye vasıtasıyla gönderdi. O sözlü cevap da zikrettiğimiz bu mektubun mefhumudur.³²⁰

3.3.2. Fıkhî Sonuçları

1-Hirakl'ın Ebû Süfyan'a söylemiş olduğu bu “Eğer bu dediklerin doğruysa, çok yakında şu iki ayağımın bastığı yere sahip olacaktır” sözü Peygamber'in (s.a) mucizesi olarak anlaşılmaktadır. Bu itikadî bir konudur ve İmam Ebû Hanife'nin fikh tanımı kapsamındadır. Çünkü Hz. Ömer döneminde o bölgeler Müslümanlar tarafından fethedilmiştir.

2-Büyük devletlere elçi göndermek ve onları İslam'a davet etmek Peygamber'in (s.a) tebliğ görevidir. Peygamberlerin varisi konumundaki âlimler de bu görevle mükelleftirler. Bu mükellefiyet, âlimlerin içinde buldukları şartlara göre farz, vacip, sünnet ve müstehap olabilir.³²¹

3-Peygamber'in (s.a) büyük devletlerle olan bu ilişkileri günümüzde diğer devletlerle diplomatik ilişkiler kurulmasının gerekliliğini bildiren bir delildir.

4-Peygamber'in (s.a) uygulamalarına dayanarak gayrimüslimlerle ilişkilerde öncelikli olarak onları İslâm'a davet etmenin vacip olduğu anlaşılmaktadır.³²²

5-Devlet yetkililerinin ve sorumluluk makamında olan kişilerin İslam'ı kabul etmedikleri takdirde yönettiklerine karşı görevlerini eda etmemiş sayılırlar ve onların günahlarına ortak olurlar.³²³

6-Yabancılar İslam'a davet edilirken konuma uygun olarak Kur'ân-ı Kerîm ayetlerinden deliller getirilmesinin hayırlı bir yöntem olduğunu anlaşılmaktadır.

7-Elçi ve Haber-i vâhid konusu:

³²⁰ Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 90.

³²¹ Zerkeşî, **Şerhü'z-Zerkeşî**, VI, 443; Ebu Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Makdisî, **el-Kâfi fi'l-fikhi'l-İmam Ahmed**, 1. Basım, byy: Dârü'l-kütübü'l-ilmîyye, 1994, IV, 121; İbn Rüşd, **Bidayetü'l-müctehid**, II, 149; Lâşin, **Fethü'l-Mün'im**, VIII, 85.

³²² Ebû Bekr Muhammed b. Ebû Sehl Ahmed, es-Serahsî, **el-Mebsût**, Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1993, X, 30; İbn Hümâm, **Fethu'l-Kadîr**, V, 444-446; Kârî, **Mirkatü'l-mefatih**, VI, 2526; Ebü'l-Velid Muhammed b. Ahmed b. Rüşd el-kurtubî, **el-Beyan ve't-tahsil**, 2. Basım, Beyrut: Dârü'l-ğarbü'l-İslamî, 1988, III, 83-84; İbn Rüşd el-Hafid Kurtubî, **Bidayetü'l-müctehid**, II, 149; Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah el-Huraşî el-Maliki, **Şerhu Muhtasar-i Halil li'l-Huraşî**, Beyrut: Dârü'l-Fikr, t.y. III, 112; Nevevî, **Şerhü'n-Nevevî âlâ Müslim**, XII, 107-109; Ahmed b. Ali b. Hacer Ebü'l-Fazl el-Askalanî, **Fethü'l-Barî Şerhu Sahihü'l-Buhârî**, Beyrut: Darü'l-Ma'rife, 1379/1959, VIII, 220; Ebu Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Makdisî, **el-Kâfi fi'l-fikhi'l-İmam Ahmed**, 1. Basım, byy: Dârü'l-kütübü'l-ilmîyye, 1994, IV, 121; Zerkeşî, **Şerhü'z-Zerkeşî**, VI, 443; Buhûtî, **Keşşâfü'l-kınâ**, III, 40.

³²³ Lâşin, **Fethü'l-Mün'im**, VII, 224.

Bazı âlimler, haber-i vâhîd ile amel etmenin vacip olduğunu Peygamber (s.a) tarafından her devlet ve bölgeye birer birer elçi gönderilmesine dayanıyorlar.³²⁴

İmam Buhârî, Sahihinde (بَابُ مَا كَانَ يَبْعَثُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْأَمْرَاءِ وَالرُّسُلِ وَاحِدًا بَعْدَ (وَاحِدٍ)³²⁵

isimli bir Bâb açarak Dihye b. Halîfe el-Kelbînin elçiliğinden ve Kısra'ya gönderilen elçilerden söz etmektedir. Bu bab, Ahbaru'l-ahad bölümünde açılmıştır ve haber-i vahid ile amel etmenin vacip olduğunu ifadeye çalışmaktadır. İmam Nevevî'ye göre ise eğer haber vahid ile amel vâcîp olmasa, Dihye b. Halîfe'nin elçi olarak gönderilmesinde hiç fayda yoktur.³²⁶

3.4. Hz. Abdullah b. Huzâfe es-Sehmî'nin Elçilik Görevi ve Fıkhî Sonuçları

3.4.1. Elçilik Görevi

Peygamber (s.a) komşu devlet başkanlarına İslam'a davet mektupları gönderdiği sırada, Sâsânî hükümdarı Kısra'ya da elçi olarak Abdullah b. Huzafe'yi gönderdi.³²⁷ Abdullah b. Huzâfe, Bahreyn valisinin yardımıyla Kısra'ya ulaşabildi ve Peygamber'in (s.a) mektubunu ona teslim etti.³²⁸ Kısra (Pervîz),* Peygamber'in (s.a) elçisini iyi karşılamadığı gibi Peygamber'in (s.a) gönderdiği mektubu okudu ve yırttı. Ayrıca Peygamber (s.a) hakkında: “Bu kişi benim mülkümde olduğu halde nasıl böyle bir mektup yazdı?” dedi. Abdullah b. Huzâfe Medine'ye döndü ve olayı Peygamber'e (s.a) aktardı. Peygamber (s.a) de olayı öğrenince şöyle münacata bulundu: “onun da mülkü darmadağın olsun parçalsın”.³²⁹

Bundan sonra Kısra, Sâsânî-Pers devletine bağlı Yemen valisi Bâzân'a mektup yazarak iki güçlü kişi göndermesini ve Hicaz'daki bu adamın yakalamasını ve kendisine göndermesini emir etti. Yemen valisi Bâzân da Peygamber'i (s.a) yakalamak için Babeveyh isimli okuma-yazma, hesap-kitap bilen güçlü bir kişinin yanına Horhosra

³²⁴Nevevî, *Şerhü'n-Nevevî âlâ Müslim*, XII, 107; Kârî, *Mirkatü'l-mefatih*, VI, 2526; İbn Hacer, *Fethü'l-Barî*, VIII, 220.

³²⁵ Buhârî, “Ahbâru'l- Ahâd”, 4.

³²⁶ Nevevî, *Şerhü'n-Nevevî âlâ Müslim*, XII, 107; İbn Hacer, *Fethü'l-Barî*, VIII, 220.

³²⁷İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, II, 606; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, IV, 263; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil fi't-tarih*, II, 210; Kettânî, *et-Terâtübü'l-İdâriyye*, I, 180; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübra*, IV, 189.

³²⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübra*, IV, 189; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, IV, 263; Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I, 357.

* Muhammad Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I, 358.

³²⁹ Taberî, *Tarihü't-Taberî*, II, 654; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil fi't-tarih*, II, 213.

adında Perslerden bir adam kattı ve Peygamber'e (s.a) bir mektup yazarak gönderdiği bu iki kişiye teslim olmasını ve Kısra'ya gitmelerini emrederek o iki kişiyi Medine-i Münevvere'ye göndermiştir.³³⁰

Bu iki kişi Yemen'den yola çıktı ve Taif'e geldiler. Taif'te bir yerde Kureyş'ten bazı kişilerle karşılaştılar ve Peygamber (s.a) hakkında onlara sorular sordular. Kureyşliler de onun Medine'de olduğunu söylediler ve durumu anlatılar. Onlar da bu duruma sevindiler ve birbirlerini tebrik ettiler ve birbirlerine müjdeler olsun krallar kralı Kısra ona gereğini yapacak; adamdan kurtuldunuz dediler. Bu kişiler Taif'ten ayrılarak Medine'de Peygamber'e geldiler ve Babaveyh ona dedi ki krallar kralı şahlar şahı Kısra Yemen valisi Bâzân'a bir mektup yazdı ve seni ona götürmek için adamlarını göndermesini emretti. O da beni seni beraberimde götürmem için beni gönderdi. Sükûnetle kabul eder ve gelirsene senin hakkında faydalı şeyler yazdı ve sana zarar vermeyecektir. Şayet gelmeyip diretirsen sen onu ne yapacağını bilirsin. O seni ve kavmini yok edecek ve memleketini tahrip edecektir. Bu iki kişi Peygamber'in (s.a) huzuruna girdiklerinde sakalları tıraş olmuş bıyıkları uzatılmış heybetli görüntü vermeye çalışıyorlardı. Peygamber (s.a) o anda onlarla iltifatkâr şekilde ilgilenmeyi uygun görmedi. Biraz sonra onlara dönerek şöyle dedi: "Size yazıklar olsun, böyle yapmanızı size kim emretti"? Onlar: "Bunu bize rabbimiz Kısra emretti". Peygamber (s.a): "Şunu bilin ki rabbim bana sakalımı uzatmayı ve bıyığımı kısaltmayı emretti" dedi ve ilaveten şöyle dedi: "Şimdi gidin yarın gelin".³³¹

Peygamber'e (s.a) semadan şu haber geldi: Allah tealâ oğlu Şîreveyh'i babasına musallat etti ve oğlu şu ayın şu gecesi ve şu saatinde onu öldürecek. Gecedden bir miktar geçtikten sonra Şîreveyh, hicretin yedinci yılı Cemaziyülevvel ayının onuncu Salı gecesi babası Kısra'yı öldürdü. Peygamber (s.a), bu haberden sonra o iki kişiyi çağırdı ve olayı onlara haber verdi. Onlar da: "Sen ne söylediğini farkında mısın; biz sana bundan çok daha hafif bir haberle geldik. Bu sözü senin söylediğini yazarak krala haber verelim mi"? Peygamber (s.a): "Evet benden bu haberi ona gönderin ve ona şunu söyleyiniz: Benim dinim ve hâkimiyetim Kısra'nın hükümlerine olduğu yerlere ulaşacak ve hayvanların ayaklarıyla ulaşabildiği her yere ulaşacak ve ona deyin ki: Şayet Müslüman olursan elindeki mülkünü sana veririm ve sen de kral olarak yönetimde

³³⁰ İbn Sa'd, **et-Tabakâtü'l-kübra**, I, 260; Taberî, **Tarihü't-Taberî**, II, 654; İbnü'l-Esîr, **el-Kamil fi't-tarih**, II, 214.

³³¹ Taberî, **Tarihü't-Taberî**, II, 654-655; İbnü'l-Esîr, **el-Kamil fi't-tarih**, II, 214.

devam edersin". Peygamber (s.a) bazı krallarından kendisine hediye olarak gelen altın ve gümüş karışımı olan bir armağanı bu iki kişiye verdi.³³²

Bâzân'nın gönderdiği bu iki kişi Medine-i Münevvere'den Yemen'e döndüler ve Bâzân'a Peygamber'in (s.a) mesajını ulaştırarak Kısra hakkında Peygamber'den (s.a) duyduklarını anlatılar. Bâzân, bu mesajı duyunca kendi ülkesinden haber bekledi. Fazla bir süre geçmeden Kısra'nın oğlu Şireveyh tarafından Bâzân'a bir mektup geldi. Bu mektupta Şireveyh babasını öldürdüğünü ve kendisinin tahta geçtiğini yazmaktadır. Ayrıca bu mektupta Peygamber'den uzak kalmasını ve ona el uzatmamasını emretti. Yemen valisi Bâzân, Şireveyh'in bu mektubunu okuyunca Müslüman oldu ve bunun üzerine orada yaşayan bazı Persler de Müslüman oldular.³³³

Peygamber (s.a), vali Bâzân'nın Müslüman olması üzerine bu görevde devam etmesini istemiştir. O da bu görevde bir müddet devam etmiş ve sonra da ölmüştür. Bâzân öldükten sonra, Peygamber (s.a) Yemen'i çeşitli vilayetlere ayırdı ve her birine başka valiler tayin etti. Bunlardan birisi de Bâzân'ın oğlu Şehridi.³³⁴ Peygamber (s.a), vefat ettikten sonra, Yemende isyan ve irtidat olayları ortaya çıktı, Şehri, mürtedlerin karşısında savaş ederken, isyancılar tarafından şehid edilmiştir.³³⁵

Pers kralı olan Pervîz'in oğlu Şireveyh ancak sekiz ay kadar hüküm sürebildi.³³⁶ Bundan sonra gelen dört buçuk yıllık zaman içerisinde Medâin*deki krallık tahtına sekiz hükümdar oturmuştur. Genel olarak bu hükümdarlar, önceki hükümdarı öldürerek kral olmuşlardır.³³⁷ Bu hükümdarlar arasında Kısra'nın kızı Bûrân Duht hatun da bir ay hükümdarlık yapmıştır.³³⁸ Bu kadın, kısa bir müddet tahtta kalmasına rağmen Medine devletiyle ilişkilerini düzletmesini isteyerek Peygamber'e (s.a) elçi ve hediyeler göndermiştir.³³⁹

Kısra'ya Gönderilen Mektubun Metin ve Tercümesi:

³³² Taberî, **Tarihü't-Taberî**, II, 654-655; İbnü'l-Esîr, **el-Kamil fi't-tarih**, II, 214.

³³³ İbn Hişâm, **es-Sîretü'n-nebeviyye**, I, 69; Taberî, **Tarihü't-Taberî**, II, 655; İbn Kesîr, **el-Bidâye ve'n-nihâye**, IV, 265; İbnü'l-Esîr, **el-Kamil fi't-tarih**, II, 215.

³³⁴ Taberî, **Tarihü't-Taberî**, III, 228.

³³⁵ Muhammad Hamidullah, **İslam Peygamberi**, I, 413.

³³⁶ Taberî, **Tarihü't-Taberî**, II, 213, Muhammad Hamidullah, **İslam Peygamberi**, I, 363.

* Medâyin: Bağdat'ın yakınlarında Pers devletinin başkentiydi/Yâkut el-Hamevî, **Mu'cemü'l-buldân**, I, 294.

³³⁷ Muhammad Hamidullah, **İslam Peygamberi**, I, 363.

³³⁸ Taberî, **Tarihü't-Taberî**, II, 213.

³³⁹ Muhammad Hamidullah, **İslam Peygamberi**, I, 363.

"بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ"

من محمد رسول الله إلى كسرى عظيم فارس، سلام على من اتبَعَ الهدى، وَأَمَنَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَشَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، وَأَدْعُوكَ بِدُعَاءِ اللَّهِ، فَإِنِّي أَنَا رَسُولُ اللَّهِ إِلَى النَّاسِ كَافَّةً "لَأُنذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَجِزُّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ" * فَاسْأَلْ مَنْ تَسَلَّمَ، فَإِنَّ أَبَيْتَ، فَإِنَّ إِيَّامَ الْمَجُوسِ عَلَيْكَ".³⁴⁰

“Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla

Allah’ın Peygamberi Muhammed’den (s.a) Persler’in kral’ı Kisrâ’ya.

Selâm, hidayete tâbi olanlara, Allah’a ve Peygamber’e iman edenlere Allah’ı bir bilip ortağı olamadığına, Muhammed’in onun kul ve Peygamberi olduğuna şahadet edenlere olsun. Ben seni Allah’ın çağrısına davet ediyorum. Ben bütün insanlığa gönderilmiş bir Peygamberim.‘ Hayatta olanları uyarmak görevimdir. Allah’ın azabı kâfirler üzerine haktır. Müslüman ol, kurtul. Şayet davetimi kabul etmeyip yüz çevirecek olursan bütün mecusîlerin günahı senin üzerine olacaktır”.

3.4.2. Fıkhî Sonuçları

1-Elçilerle gönderilen uluslararası hitaplarda muhatabın isim ve unvanının belirtilmesi sünnete uygun bir davranıştır.³⁴¹

2- Muhatabın konumuna uygun selam üslubu seçilmesi sünnete varittir.³⁴²

3-Mektupta Peygamber (s.a), kendisinin Allah’ın elçisi olduğunu beyan etmiş ve tebliğ görevi olarak muhatabını da İslam’a davet etmiştir.³⁴³

4-Peygamber (s.a), tüm insanlığa Allah’ın elçisi olarak gönderildiğini vurgulayarak Kisrâ’yı İslam’a davet etmiştir. Buradan şu anlaşılmaktadır mesaj gönderen kişi kendi hüviyetini ve konumunu karşısındaki muhatabına bildirmesinin tebliğ açısından Peygamber (s.a), sünneti olduğu anlaşılmaktadır.

5-Peygamber (s.a), mesajında ayetlerden bölümler yazarak muhatabına davetini tam olarak ifade etmektedir. Bunu oluşturan İslamî geleneğin ilk örnekleri olarak görebiliriz.

6-Muhatabının Müslüman olmasını isteyerek bunu yapmadığı takdirde yönettiği tüm halkının sorumluluğu ve günahını üstlenmiş olacağını açıkça ve endişe etmeden beyan

* (Yasin süresi, 36/70)

³⁴⁰ Taberî, **Tarihü’t-Taberî**, II, 654; İbnü'l-Esîr, **el-Kamil fi’t-tarih**, II, 213; İbn Kesîr, **el-Bidâye ve’n-nihâye**, IV, 264; Muhammed Hamidullah, **el-Vesâiku’s-siyâsiyye**, s.140, no:53. mektup; Taberî, **Tarihü’t-Taberî**, II, 653.

³⁴¹ Lâşin, **Fethü'l-Mün'im**, VII, 224.

³⁴² Lâşin, **Fethü'l-Mün'im**, VII, 224.

³⁴³ Lâşin, **Fethü'l-Mün'im**, VII, 224.

etmektedir.³⁴⁴ Bu durum bize tebliğde net ifadeler kullanmanın farz veya vacip olduğunu göstermektedir.

7-İslamdan önce uluslararası toplumlarda elçi dokunulmazlığı bir örf halindeydi.³⁴⁵ Buna rağmen Kisrâ o örfü saygı göstermeyerek Peygamber'in (s.a) elçisine kötü davrandı ve mektubunu yırttı. Kisrâ'nın bu davranışları, elçinin dokunulmazlığını hiçe sayarak uluslararası örfü çiğnemektir. Ayrıca kaba bir kişiliğe sahip olduğu ve bir milleti yönetmeye layık olmadığı göstergesidir.

8-Yemen valisi Bâzân'ın Müslüman olduktan sonra Peygamber (s.a) tarafından görevinde devam ettirilmesi İslam siyasetinde önemli bir siyasi uygulamaya işaret etmektedir.

3.5. Hz. Hâtıb b. Ebû Beltea'nın Elçilik Görevi ve Fikhî Sonuçları

3.5.1. Elçilik Görevi

Peygamber (s.a) Hudeybiye barışından sonra, Hâtıb b. Ebû Beltea'yı elçi olarak Mısır kralı Mukavkıs Cüreyc b. Mînâ el-Kıptî'ya gönderdi.³⁴⁶ Hâtıb Peygamber'in (s.a) mektubu ile Mukavkıs'ın yanına gitti. Mukavkıs, Hâtıb ile görüşmeyi kabul etti.³⁴⁷ Mısır, o dönemde Bizans-Rum İmparatorluğunu hâkimiyeti altındaydı. Mukavkıs, Rum İmparatorluğun valisi olarak İskenderiye'de kalıyordu. İskenderiye, o zaman Mısırın başkentiydi. Bunun için Peygamber'in (s.a) elçisi Hâtıb b. Ebû Beltea İskenderiye'de onun yanına gitmiştir.³⁴⁸ Mukavkıs, Hâtıb b. Ebû Beltea'yı iyi karşılayarak çok iyi ağırladı.³⁴⁹ Peygamber'in (s.a) tarafından gönderilen İslam'a davet mektubunu da saygıyla karşıladı. Hatıb şöyle demiştir: Sonra çevresindeki Patriklerini topladı ve bana sorular yöneterek açıklamalar yapmamı istedi. Ben de ona buyurunuz dedim.³⁵⁰

Mukavkıs, Peygamber'in (s.a) Peygamberliği gerçek olup olmadığı konusunda Hâtıb'a bazı sorular sormuştur:

³⁴⁴ Lâşin, *Fethü'l-Mün'im*, VII, 224.

³⁴⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, X, 92; a. mlf, *Şerhu's-siyeri'l-kebîr*, byy: eş-Şirketü'ş-şerkiye-li'l-i'lânât, 1971, I, 515; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*, VI, 23; Topçuoğlu, *İslam Hukukunda Diplomatik Temsil*, 232, 234.

³⁴⁶ Taberî, *Tarihü't-Taberî*, II, 644; İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, s. 606; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil fi't-tarih*, II, 210; Kettânî, *et-Terâtübü'l-İdâriyye*, I, 180.

³⁴⁷ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, IV, 266.

³⁴⁸ Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, I, 116.

³⁴⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübra*, I, 261; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, IV, 266; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil fi't-tarih*, II, 211.

³⁵⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübra*, I, 261; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, IV, 266;

- “Şayet seni gönderen kişi gerçekten Peygamber ise onun kavmi neden onu şehirden çıkartı”?

-Hâtıb , Mukavkıs’a şöyle cevap verdi: “İsa (a.s) Peygamber değil miydi? Neden onun kavimi onu çarpiha germek istedi”?

-Mukavkıs da ona şöyle cevap verdi: “Gerçekten sen hakîm bir kişisin ve hakîm bir kişinin nezdinden geldin”.³⁵¹

Mukavkıs, Peygamber’in (s.a) mektubuna cevap yazıp Hâtıb’a teslim etti. Ayrıca Peygamber’e (s.a) götürmek üzere ona Mariye ve Sirin adlarında iki soylu cariye ile beraber bazı hediyeler teslim etti.³⁵² Bazı kaynaklar gönderilen cariyelerin üç³⁵³ veya dört kişi olduğunu zikrederler.³⁵⁴ Hâtıb, Mısır’dan Medine-i Münevvere tarafına yönelince her bir cariyeyi İslam’a davet etti. Mariye ve Sirin de Müslüman oldular.³⁵⁵ Bunlardan Mariye ile Peygamber (s.a) evlendi ve ondan Peygamber’in (s.a) İbrahim isimli bir oğlu doğmuştur.³⁵⁶ Peygamber (s.a), Sirin isimli cariye’yi de İslam’ı ve Müslümanları şiipleri ile savunan Hassan b. Sabit ile evlendirdi³⁵⁷ ve bu evlilikten Abdurrahman isiminde bir oğlu oldu. Bazı kaynaklarda gönderilen cariyelerden birini de Peygamber (s.a) Muhammed b. Kays el-Abdi’ye hediye ettiği yazılmaktadır.³⁵⁸ Mukavkıs’ın gönderdiği hediyeler arasında Mabur isimli erkekliği alınmış bir köle ve beyaz renkli(دلال) isiminde bir de katır vardı.³⁵⁹ Bunların yanında Hâtıb’a , bin miskal altın ve çok değerli hediyeler vermiştir.³⁶⁰

Mukavkıs, Peygamber’in (s.a) elçisini iyi karşılaması ve davet mektubuna saygı göstererek hediyeler göndermesine rağmen Müslüman olmamıştır.³⁶¹ Onun Müslüman olmamasın sebebi, halkının isyanından korkması ve mülkünü kaybetme korkusu olabilir.³⁶² Mukavkıs da Hirakl gibi yakın zamanda İslam’ın Mısır’da hâkim olacağını

³⁵¹ İbn Kesîr, **el-Bidâye ve’n-nihâye**, IV, 266- 267.

³⁵² İbn Sa’d, et-**Tabakâtü’l-kübra**, I, 260.

³⁵³ İbn Kesîr, **el-Bidâye ve’n-nihâye**, IV, 267.

³⁵⁴ Taberî, **Tarihü’t-Taberî**, II, 645; İbnü'l-Esîr, **el-Kamil fi't-tarih**, II, 211.

³⁵⁵ Hattab, **Süferâü’n-Nebî**, I, 121.

³⁵⁶ İbn Sa’d, et-**Tabakâtü’l-kübra**, I, 260; İbnü'l-Esîr, **el-Kamil fi't-tarih**, II, 211; İbn Kesîr, **el-Bidâye ve’n-nihâye**, IV, 267.

³⁵⁷ Hattab, **Süferâü’n-Nebî**, I, 121.

³⁵⁸ İbn Kesîr, **el-Bidâye ve’n-nihâye**, IV, 266- 267.

³⁵⁹ İbn Kesîr, **el-Bidâye ve’n-nihâye**, IV, 267.

³⁶⁰ Mutahhar b. Tâhir el-Makdisî, **el-Bed’ü ve’t-tarih**, byy: Mektebetü’s-sakâfiyetü’d-diniye, t.y, IV, 229.

³⁶¹ İbn Tolun, **İ’lâmü’s-sâilîn**, s. 83-84; Taberî, **Tarihü’t-Taberî**, II, 656.

³⁶² Hattab, **Süferâü’n-Nebî**, I, 125.

beyan etmiştir.³⁶³ Hâtıb'ın Mısır'a gidiş ve dönüşü yaklaşık üç ay zaman aldı. O hicretin 6. yılın son aylarında Mısır'a gitmiştir ve hicretin 7. yılın ilk aylarında Mısır'dan Medine-i Münevvere'ye dönmüştür.³⁶⁴ Bu zaman içerisinde Mukavkıs'ın kapısında beklemesi ve onunla buluşması beş gün zaman almıştır.³⁶⁵

Hâtıb, ikinci kez de Hz. Ebû Bekir'in hilâfeti döneminde, Hz. Ebû Bekir tarafından yeni Mısır kralı Mukavkıs'a elçi olarak gönderilmiştir. Hâtıb b. Ebû Beltea İslam devleti adına Mukavkıs ile bir barış anlaşması imzaladı.³⁶⁶ Bu anlaşma hicretin 20. yılına kadar yani Mısır'ın fethine kadar devam etti.³⁶⁷

Peygamber'in (s.a) tarafından Mukavkıs'a gönderildiği mektubun metin ve tercümesi:

" بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ*
من محمد عبد الله ورسوله، إلى المقوقس عظيم القبط، سلام على من اتبع الهدى.
أما بعد: فإنى أدعوك بدعاية الإسلام، أسلم تسلم، يؤتك الله أجرك مرتين، فإن توليت فعليك إثم القبط، } يا أهل
الكتاب تعالوا إلى كلمة سواء بيننا وبينكم ألا نعبد إلا الله ولا نشرك به شيئاً ولا يتخذ بعضنا بعضاً أرباباً من دون الله
فإن تولوا فقولوا اشهدوا بأنا مسلمون }"³⁶⁸

“Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla

Allah’ın kulu ve Peygamberi Muhammed’den (s.a) Kıptîlerin lideri Mukavkıs’a:

Selâm hidayete tâbi olanlara. Seni İslam’a davet ediyorum. Müslüman ol kurtul, Müslüman ol ki Allah sana ecirini iki defa versin. Eğer yüz çevirirsen bütün Kıptîlerin günahı senin boynunadır. “Ey Ehl-i kitap! Sizinle bizim aramızdaki ortak kelimeye, yalnızca Allaha tapmak, ona hiçbir şeyi ortak koşmamak, aramızda Allah’tan başka birbirimizi rabblar edinmemek üzere Allah’a iman ediniz. Eğer yüz çevirirseniz, şahid olunuz ki biz Müslümanız”

Mukavkıs’ın, Peygamber’in (s.a) mektubuna yazdığı cevabın metni ve tercümesi:

³⁶³ Abdurrahman b. Abdullah b. Abdulhakim Ebû'l-Kâsim el-Mısırî, **Fütuhü Mısır ve'l-Mağrib**, byy: Mektebetü's- sakâfiyetü'd-diniye, 1415/1994, I, 67.

³⁶⁴ Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 121.

³⁶⁵ İbn Sa'd, et-**Tabakâtü'l-kübra**, I, 261.

³⁶⁶ Mısırî, **Fütuhü Mısır ve'l-Mağrib**, I, 74; Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 339.

³⁶⁷ Nebî bozkurt, “Hâtıb b. Ebî Beltea”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 16, İstanbul: TDV Yayınları, 1997, 444-445.

* Hz. Peygamber’in (s.a) tarafından Mukavkıs'a gönderilen başka bir metin daha rivayet edilmiştir, bkz/ Muhammed Hamidullah, **el-Vesâiku's-siyâsiyye**, s. 138, no:51.mektup; Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 120.

³⁶⁸ Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekir b. Abdulmalik el-Kastallânî, **el-Mevahibü'l-ledüniyye**, Kahire: Mektebetü'l- tevfiikiyye, t.y, I, 545; Muhammed Hamidullah, **el-Vesâiku's-siyâsiyye**, s.136, no:49. Mektup; Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I,119, 331.

"المحمد بن عبد الله، من المقوقس عظيم القبط*.

سلام ، أما بعد: فقد قرأت كتابك، وفهمت ما ذكرت، وما تدعو إليه، وقد علمت أن نبيًا قد بقى؛ وقد كنت أظن أنه يخرج بالشام، وقد أكرمت رسولك، وبعثت إليك بجارينين لهما مكان فى القبط عظيم، وبكسوة، وأهديت إليك بغلة لتركبها والسلام"³⁶⁹

Kıptîlerin lideri Mukavkıs'tan Muhammed b. Abdullah'a (s.a); size selam olsun. İmdi: Mektubunu okudum. Yazdığım şeyi ve davet ettiğin hususu anladım. Bir Peygamber geleceğini biliyordum. Onun Şam diyarında zuhur edeceğini sanıyordum. Elçinize ikramda bulundum. Kıptî halkı nezdinde büyük değeri olan iki cariyeyi ve bir elbiseyi sana gönderdim. Ayrıca binmen için sana bir de katır hediye ettim. Selam sana olsun.³⁷⁰

3.5.2. Fıkhî Sonuçları

1-Mukavkıs, Hâtıb b. Ebû Beltea'ya söylediği "Gerçekten sen hakîm bir kişisin ve hakîm bir kişinin nezdinden geldin"³⁷¹ sözünden:

a-Mukavkıs'ın Peygamber'in (s.a) elçisine zarafet ile davrandığını ve bunun uluslararası bir teamül olduğunu görüyoruz. Elçiye güzel davranış iyi ilişkilerin temelini oluşturur. Bu da sünnete uygundur.

b-Bir devlet adamı olarak Mukavkıs, Hâtıb b. Ebû Beltea'nın verdiği cevaptan gelen elçinin derin bir anlayışa sahip olduğunu ve gönderenin de hikmet sahibi bir kişi olduğunu vurgulamıştır.

c-Daha önce son bir peygamberin geleceğini bildiğini vurgulayarak Peygamber'in (s.a) o kişi olacağı konusunda olumlu bir yaklaşım sergilemiştir.

d-Peygamber (s.a) de Mukavkıs'ın bu yaklaşımını olumlu karşılayarak hediyelerini kabul etmiş ve gelecekte Mısır diyarıyla iyi ilişkiler kurulabileceği sinyalini vermiştir.

2-Peygamber'in (s.a) Mukavkıs'tan gelen hediyeleri kabul etmesi bize gayrimüslimden gelen hediyeleri kabul etmenin caiz olduğu gösterir.³⁷²

3-Peygamber'in (s.a) Mariye'ye cariyesi olarak yaklaşması ve ondan çocuğu olması,³⁷³ onun cariyeye de olsa insana değer vermenin önemini bize göstermektedir.

* Mukavkıs, Hz. Peygamber'in (s.a) mektubuna yazdığı cevap hakkında başka bir rivayet daha vardır, bkz/ Muhammed Hamidullah, *el-Vesâiku's-siyâsiyye*, s.138, no:52; Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, I, 123.

³⁶⁹ Mısri, *Fütuhü Mısır ve el-Mağrib*, I, 68; Muhammad Hamidullah, *el-Vesâiku's- Siyâsiyye*, s. 136, no:50.

³⁷⁰ Muhammad Hamidullah, *el-Vesâiku's- Siyâsiyye*, Vecdi Akyüz, çev. İstanbul: Kitabevi, t.y, s. 152, no:50.

³⁷¹ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, IV, 266- 267.

³⁷² Hanefî, *el-Muhîtü'l-Burhânî*, V, 366; İbn Battâl, *Şerhu sahihü'l-Buhârî*, V, 129-135.

3.6. Hz. Şücâ' b. Vehb'in Elçilik Görevi ve Fikhî Sonuçları

3.6.1. Elçilik Görevi

Peygamber (s.a) Hudeybiye anlaşmasından sonra, Şücâ' b. Vehb'i Bizans İmpartorluna bağlı Dımaşk emiri Hâris b. Ebû Şemir el-Gassânî'ye elçi olark gönderdi.³⁷⁴ Hâris b. Ebû Şemir el-Gassânî, Dımaşk'ın Gûta bölgesinde Humus'tan Kudüs'e gelen Bizans Kralı Hirakl'ı karşılama hazırlıkları yapıyordu. Şücâ' oraya gitti; iki veya üç gün bekledikten sonra Hâris onu huzuruna kabul etti.³⁷⁵

Şücâ' b. Vehb, Peygamber (s.a) tarafından gönderilen mektubu Hâris b. Ebû Şemir el-Gassânî'ye teslim etti. Hâris b. Ebû Şemir el-Gassânî, mektubu okuduktan sonra, saygısızlık yaparak "Saltanatımı kim elimden alacakmış?" dedi. Ayrıca Peygamber'e (s.a) karşı savaşaacağını da söyledi. Bu sırada Hâris b. Ebû Şemir, Peygamber (s.a) tarafından kendisine gönderilen mektup konusunda Hirakl'a bir mektup yazdı. Hirakl, ona Peygamber'le (s.a) savaşmamaya ve elçisine iyi davranmayı tavsiye etti. Bundan sonra Hâris b. Ebû Şemir davranışını değiştirip, Şücâ' b. Vehb'e iyi muamelede bulundu ve Şücâ' b. Vehb'e yüz miskal altın ile yolda lazım olabilecek bazı şeyleri ve elbiseleri hediye olarak verdi. Ayrıca Şücâ' b. Vehb'e dedi ki benim tarafımdan Peygamber'e (s.a) selam söyleyin.³⁷⁶ Her halde Hâris b. Ebû Şemir el-Gassânî Müslüman olmadı. Onun sekreteri (حاجب) Rumlardan bir kişiydi ve Müslüman oldu, ancak Müslümanlığını Hâris b. Ebû Şemir'in korkusundan saklıyordu.³⁷⁷ Şücâ' b. Vehb Medine'ye döndüğü zaman, Hâris b. Ebû Şemir ona yaptığı davranışları Peygamber'e (s.a) aktardı. Peygamber (s.a) onun "Saltanatı mahv olsun" diye niyazda bulundu. Hâris b. Ebû Şemir Mekke'nin fethi yılında vefat etti.³⁷⁸

Peygamber (s.a) tarafından Hâris b. Ebû Şemir el-Gassânî'ye gönderilen mektubun metin ve tercümesi.

³⁷³ Kasanî, **Bedaiü's-sanai'**, IV, 124.

³⁷⁴ İbnü'l-Esîr, **el-Kamil fi't-tarih**, II, 210; Taberî, **Tarihü't-Taberî**, II, 644; İbn Sa'd, **et-Tabakâtü'l-kübra**, I, 258; İbn Kesîr, **el-Bidâye ve'n-nihâye**, IV, 263; Ensarî, **Misbahü'l-mudîy**, II, 261; Kettânî, **et-Terâtibü'l-İdâriyye**, I, 180.

³⁷⁵ İbn Sa'd, **et-Tabakâtü'l-kübra**, I, 261.

³⁷⁶ İbn Kesîr, **el-Bidâye ve'n-nihâye**, IV, 263; İbn Sa'd, **et-Tabakâtü'l-kübra**, I, 261.

³⁷⁷ Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 139.

³⁷⁸ İbn Sa'd, **et-Tabakâtü'l-kübra**, I, 261

"بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مِنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ، إِلَى الْخَارِثِ ابْنِ أَبِي شَيْمِرٍ: سَلَامٌ عَلَى مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى، وَأَمْنٌ بِهِ، وَإِنِّي أَدْعُوكَ إِلَى أَنْ تُؤْمِنَ
بِاللَّهِ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، يَبْقَى لَكَ مُلْكُكَ"³⁷⁹

“Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla

Allah’ın Peygamberi Muhammed’den Hâris b. Ebû Şemir’e. Hidayete tabi olanlara ve Allah’a iman ederek ona teslim olanlara selâm olsun. Ben, sizi tek olan ve ortağı olmayan Allah’a iman etmeye davet ediyorum; (kabul et ki) mülkün sana bâkî kalsın”.

3.6.2. Fıkhî Sonuçları

1-Peygamber’in (s.a) gönderdiği elçilerin öncelikli görevi onun mesajını muhataplarına ulaştırmaktır.

2-Peygamber’in (s.a) gönderdiği mektupların muhtevasında en önemli husus muhataplarını ve yönettiklerini İslam’a davet etmektir.³⁸⁰

3-Muhataplarından İslam’ı kabul edenleri Allah’ın rahmetiyle müjdelemiş ve makamlarında kalacaklarını onlara bildirmiştir.

4-Peygamber (s.a), onlardan davetini kabul etmeyenlerin selamete olmayacaklarını, akıbetlerinin iyi olmayacağını ve yönettikleri halkın da günahlarını üstleneceklerini vurgulayarak bildirmiştir.³⁸¹

5-Önceden zikrettiğimiz gibi İslam’dan önce milletler ve devlet arasında elçi dokunulmazlığı ve elçinin iyi karşılanması bir gelenektir.³⁸² Buna rağmen Hâris b. Ebû Şemir el-Gassânî elçiye ve getirdiği mesaja saygı göstermeyip Peygamber’in (s.a) elçisine kötü devrandı. Hâris b. Ebû Şemir el-Gassânî’nin bu davranışları, elçinin dokunulmazlığını hiçe sayıp ve o dönemdeki uluslararası örf ve geleneği çiğnemektir. Bu ise insanlığın benimsemiş olduğu meşru örfü hiçe sayarak sosyal ilişkileri tahrip etmeyi amaçlamaktır ve uluslararası barışı zedelemektir ve haramdır. Çünkü milletlerarası ilişkilerde esas olan sulh ve barıştır. Sulh mutlak hayırdır bu hayırı yok ederek yeryüzünde fesad çıkarmak canların ve mallarına telefine sebebiyet vermek haramdır.

³⁷⁹Taberî, **Tarihü’t-Taberî**, II, 650; İbn Kesîr, **el-Bidâye ve’n-nihâye**, IV, 263; İbn Tolun, **İ’lâmü’s-sâilîn**, s.106-107; Muhammad Hamidullah, **el-Vesâiku’s-siyâsiyye**, s.126, no:37. mektup; Hattab, **Süferâü’n-Nebî**, I, 346.

³⁸⁰ Lâşin, **Fethü’l-Mün‘im**, VII, 223.

³⁸¹ Lâşin, **Fethü’l-Mün‘im**, VII, 224.

³⁸² Serahsî, **el-Mebsût**, X, 92; a. mlf, **Şerhu’s-siyeri’l-kebîr**, I, 515; İbn Hümâm, **Fethu’l-Kadîr**, VI, 23; Topçuoğlu, **İslam Hukukunda Diplomatik Temsil**, 232, 234.

6-Elçilere iyi davranmak Peygamber'in (s.a) davranış ve uygulamalarında görülmekte olup onun emri ve sünnetidir.³⁸³

3.7. Hz. Selî b. Amr el-Amirî'nin Elçilik Görevi ve Fıkhî Sonuçları

3.7.1. Elçilik Görevi

Peygamber (s.a), Hudeybiye anlaşmasından sonra Selî* b. Amr'ı Yemâme yöneticisi Hevze b. Ali el-Hanefîye göndermiştir.³⁸⁴ Hevze b. Ali, Hıristiyan bir kişiydi.³⁸⁵ Selî b. Amr Yemâme bölgesini tanıyan bir kişiydi. Çünkü oraya birçok kere gidip dönmüştür.³⁸⁶ Yemâme Kralı Hevze b. Ali, Pers devletine bağlıydı. Pers İmparatoru ona bir taç göndermişti. Bundan dolayı onu Zu-tac olarak isimlendirmişlerdi. Yemâme emirliğinde yönetim merkezinin neresi olduğu belli değildir. Ancak günümüzdeki Riyad kenti veya civarında olduğu muhtemeldir.³⁸⁷

Hevze b. Ali, Selî b. Amr'ı iyi karşılayıp ikramda bulundu. Hevze b. Ali, kendisine sunulan Peygamber'in (s.a) mektubunu okudu ve cevap olarak Peygamber'e (s.a) bir mektup yazdı. Yazdığı mektupta kendisiyle ilgili olarak, Arap kabilelerin arasında hatip, şair ve yetkili olduğunu zikretmiştir. Kendisini büyük ve güçlü gördüğünden dolayı Peygamber'den (s.a) Medine Devletinin bazı yetkilerinin kendisine verilmek şartıyla Peygamber'e (s.a) tabi olabileceğini beyan etmiştir. Selî b. Amr'a bir elbise ve diğer hediyeler verdi. Bu hediyeleri Selî b. Amr Peygamber'e (s.a) getirerek söylediklerini de Peygamber'e (s.a) aktardı ve mektubunu da Peygamber'e (s.a) okudu. Peygamber (s.a)

³⁸³ Buhârî, "Cihad ve siyer", 175, 176, 177, no: 3053, 3054; Topçuoğlu, **İslam Hukukunda Diplomatik Temsil**, 234.

* İbn Hişam Selî yazar/ İbn Hişam, **es-Sîretü'n-nebeviyye**, II, 606; Taberî Süleyt yazar/ **Tarihü't-Taberî**, II, 644.

³⁸⁴ Taberî, **Tarihü't-Taberî**, II, 644; İbn Sa'd, **et-Tabakâtü'l-kübra**, I, 262, IV, s.189; İbn Kesîr, **el-Bidâye ve'n-nihâye**, IV, 267; İbnü'l-Esîr, **el-Kamil fi't-tarih**, II, 210; a. mlf, **Üsdü'l-gâbe**, III, 213.

Bazı kaynaklara göre Selî b. Amr Hz. Peygamber (s.a) tarafından Hevze b. Ali ve Sümama b. Üsal Yamama yöneticilerine elçi olarak gönderilmiştir/ İbn Hişam, **es-Sîretü'n-nebeviyye**, II, 606; İbn Hazım, **Cevamiu's-sire**, s.24; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, II, 537; Ensarî, **Misbahü'l-mudîy**, II, 297.

Öyle görünüyor ki Hevze b. Ali ülkesinde yönetici kişiydi; güç ve yetki onun elindeydi. Bu yüzden çoğu tarihçiler Sümama b. Üsal'dan söz etmemişlerdir. Sümama b. Üsal'ın İslam'a girişi Hudeybiye anlaşmasından önce olduğu belirtiliyor./ Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 144, 145, 147.

³⁸⁵ İbnü'l-Esîr, **el-Kamil fi't-tarih**, II, 215.

³⁸⁶ Süheylî, **er-Ravzu'l-ünf**, VII, 148.

³⁸⁷ Muhammed Hamidullah, **İslâm Peygamberi**, I, ss. 402, 405.

de yerden bir çöp (سَيَابَة)* alarak gösterdi ve şöyle “Benden böyle bir şey isteseydi yine vermezdim, o ve elindekiler helak olup gidecektir” buyurdu.³⁸⁸

Daha sonra Hevze b. Ali, Peygamber’e (s.a) elçilerini göndererek önceki isteğini tekrarlamıştır. Bu kez de Peygamber (s.a) onun isteğini kabul etmemiştir.³⁸⁹ Peygamber (s.a), Mekke fethinden dönünce Cebrâil (a.s) Hevze b. Ali’nin ölüm haberini Peygamber’e (s.a) getirdi.³⁹⁰ O anda Peygamber (s.a): “Yemâme’de peygamber olduğunu iddia eden bir yalancı ortaya çıkacaktır ve öldürülecektir” buyurdu. Orada hazır bulunan ve kayıtlarda Halid b. Velid olduğu bildirilen bir kişi şöyle dedi: “ Ya Resûlallah onu kim öldürecek?” Peygamber (s.a) ona dedi ki: “Sen ve arkadaşların”. Daha sonra Müseylemetü’l-kazzab olarak bilinen bu yalancı kişi Halid b. Velid ve ordusu tarafından yok edilmiştir.³⁹¹

Peygamber (s.a) tarafından Selîb b. Amr ile Yemâme emiri Hevze b. Ali el-Hanefî’ye gönderilen mektubun metni.

"بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ"

مِنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ إِلَى هُوْدَةَ بْنِ عَلِيٍّ، سَلَامٌ عَلَيَّ، وَعَلَّمَ أَنْ دِينِي سَيَطْهَرُ إِلَيَّ مُنْتَهَى الْخُفِّ³⁹² وَالْحَافِرِ،³⁹³ فَأَسَلِمُ نَسَلِمُ، وَأَجْعَلُ لَكَ مَا تَحْتَ يَدَيْكَ³⁹⁴

“Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla

Allah’ın Peygamberi Muhammed’den Hevze b. Ali’ye.

Selâm Allah’ın hidayetine tâbi olanlardır. Bil ki benim dinim, deve ve at ayaklarının bastığı son noktaya kadar yayılacaktır. Müslüman ol, kurtul; yönetimini sana bırakayım”.

Hevze b. Ali Peygamber’in (s.a) mektubun’a cevap olarak yazdığı mektubun metin ve tercümesi:

"مَا أَحْسَنَ مَا تَدْعُو إِلَيْهِ وَأَجْمَلَهُ، وَأَنَا شَاعِرٌ قَوْمِي وَخَطِيبُهُمْ وَالْعَرَبُ نَهَابُ مَكَانِي فَاجْعَلْ لِي بَعْضَ الْأَمْرِ أَنْتَعَلَكَ³⁹⁵"

* Zebidî, *Tacü'l-arûs min cevâhirü'l-kamus*, III, 87/ (البَلْحُ أَوْ البُسْرُ) الأَخْضَرُ

³⁸⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübra*, I, 262.

³⁸⁹ İbnü'l-Esîr, *el-Kamil fi't-tarih*, II, 215.

³⁹⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübra*, I, 262.

³⁹¹ Ali b. İbrahim b. Ahmed el-Halebî, *Siretü'l-Halebî*, 2. Basım, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1427/2006, III, 356.

³⁹² Zebidî, *Tacü'l-arûs min cevâhirü'l-kamus*/23: 232, والنَّاقَةُ،

³⁹³ Zebidî, *Tacü'l-arûs min cevâhirü'l-kamus*/ 11: 63, اسمُ، الخَيْلِ والبِغَالِ والحَمِيرِ، كالكاهلِ والغاربِ

³⁹⁴ İbn Tolun, *İ'lâmü's-sâ'ilin 'an kütübi seyyidi'l-mürselin*, s.109; Muhammed Hamidullah, *el-Vesâiku's-siyâsiyye*, s. 156, no: 68. A, mektup; Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, I, 357.

³⁹⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübra*, I, 262; Muhammed Hamidullah, *el-Vesâiku's-siyâsiyye*, s. 157, no: 68. A mektup; Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, I, 357.

“Beni davet ettiğin şey ne kadar iyi ve ne kadar güzel! Ben kavmimin şairi ve hatibiyim. Araplar benim heybetimden korkar. Bana bazı yetkiler ver, sana tabi olayım”.

3.7.2. Fıkhî Sonuçları

1-Hevze b. Ali, İslam’a girmek istemiştir. Ama onun dünya arzu ve nefsi istekleri onu böbürlendirmiş ve bu yetki talebinde bulunması sebebiyle Müslüman olmasını engellemiştir. Bu durum onu isyana sevk ederek küfürde sabit kalmasını doğurmuştur.

2-Hevze b. Ali’nin, isteklerin karşısında, Peygamber’in (s.a) ona verdiği olumsuz cevabından şu anlaşılabilir ki, İslam devletinin yetki ve idari yetkilerini bir gayrimüslime Müslüman olması şartıyla verilmesi caiz değildir.³⁹⁶ Çünkü bu yetki Allah’ın ona yüklediği bir emanettir ve böyle bir devir yetkisi yoktur.

3-Gayirmüslim bir devlet yöneticisi Müslüman olduktan sonra kendi görevini sürdürmesi, idaresi altında var olan toplumu yöneterek devletin başında kalması caizdir.

4-Bir devletin egemenliğini başka yönetimlerle pazarlık konusu yapmak caiz değildir. Bunun örneği Peygamber’in (s.a) uygulamasında görülmüştür.

3.8. Hz. Amr b. Âs’ın Elçilik Görevi ve Fıkhî Sonuçları

3.8.1. Elçilik Görevi

Peygamber (s.a) hicretin 8. yılı Zilkade ayında Umman kralını İslâm’a davet etmek için, Amr b. Âs’ı bir mektupla elçi olarak Umman’a göndermiştir.³⁹⁷ Amr b. Âs’ın İslam’dan önce ticaret için Umman’a gitmiş olması muhtemeldir.³⁹⁸ Umman’ın yöneticileri el-Cürendâ’nın Ceyfer ve Abd adında iki oğlu vardı ve bunlar Ezd kabilesine mensup idiler.

Cürendâ’nın oğulları Pers İmparatorluğuna bağlı olması muhtemeldir. Çünkü Cürendâ, İran İmparatoru tarafından tanınmış ve belki de tayin edilmişti”.³⁹⁹ O esnada Umman’nın yöneticisi kral Ceyfer idi. Amr b. Âs önce daha uysal ve daha cana yakın olduğu için Ceyfer’in kardeşi Abd’e giderek Peygamber’in (s.a) elçisi olduğunu söyledi. Abd ise Amr b. Âs’a dedi ki: “Ceyfer benden hem yaş hem de yetki bakımından daha

³⁹⁶ Aynî, *Umdetü’l-kârî*, c. 25, s. 20.

³⁹⁷ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübra*, I, 262; İbn Hişam, *es-Sîretü’n-nebeviyye*, II, 606; Taberî, *Tarihü’t-Taberî*, II, 645; İbn Hazım, *Cevamiu’s-sire*, s.24; Ensarî, *Misbahü’l-mudîy*, II, 254; Kettânî, *et-Terâtibü’l-İdâriyye*, I, 184.

³⁹⁸ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, s.408, 410.

³⁹⁹ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, s.408

ehliyetlidir, ben seni ona götüreyim ve sen mektubu ona teslim et. Getirdiğin mektubu o okusun”⁴⁰⁰.

Amr b. Âs, Ceyfer’in makamına gitti ve orada bir kaç gün bekledi. Daha sonra Ceyfer Amr b. Âs’ı huzuruna kabul etti ve o da Peygamber’in (s.a) mühürlenmiş muktubunu ona teslim etti. Ceyfer de mühürlü mektubu açtı ve sonuna kadar okudu sonra da kardeşi Abd’e verdi; o da Ceyfer gibi mektubu okudu ve daha zarif davranışlarda bulundu. Ceyfer, Amr b. Âs’a “Bu gün bana müsaade et ve yarın tekrar gel” dedi. Ertesi gün Amr b. Âs tekrar ona gittiğinde Ceyfer ona: “Bana yaptığın daveti düşündüm; şayet ben elimdeki yetkiyi bir adama teslim edersem Arapların en zayıf kişisi olurum” dedi.⁴⁰¹ Ben de ona yarın yola çıkıyorum dedim. Ne zaman ki yola çıkacağıma inandı sabah olunca bana elçisini gönderdi ve çağırdı. Bunun üzerine ben de onun yanına gittim. Ceyfer ve kardeşi Peygamber’in (s.a) davetine icabet ederek onun Peygamberliğini tasdik ettiler.⁴⁰²

Amr b. Âs dedi ki Ceyfer ve kardeşi bizim zekât toplamamızı ve yönetimin de kendilerine kalmasını uygun gördüler ve muhalefet edenlere karşı bana yardımcı oldular.⁴⁰³ Ben* de zenginlerinden zekâtı topladım ve fakirlerine dağıttım. Peygamber’in (s.a) vefat haberi gelinceye kadar ben orada ikamet ettim ve bu görevi yaptım.⁴⁰⁴ Bundan sonra Amr Medine-i Münevvere’ye döndü.⁴⁰⁵

Peygamber (s.a) tarafından Amr b. Âs ile Umman yöneticileri Ceyfer ve Abd’a gönderilen mektubun metni:

"بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

من محمد عبد الله ورسوله إلى جيفر وعبد ابني الجندى: السلام على من اتبع الهدى، أما بعد: أدعوكم بدعاية الإسلام، أسلما تسلما، فإني رسول الله إلى الناس كافة، لأنذر من كان حيا ويحق القول على الكافرين { وإنكما إن

⁴⁰⁰ İbn Sa’d, **et-Tabakâtü’l-kübra**, I, 262.

⁴⁰¹ İbn Sa’d, **et-Tabakâtü’l-kübra**, I, 262.

⁴⁰² Kastallânî, **el-Mevahibü’l-ledüniyye**, I, 549; İbn Sa’d, **et-Tabakâtü’l-kübra**, I, 262; İbn Tolun, **İ’lâmü’s-sâ’ilîn**, s, 100.

⁴⁰³ Kastallânî, **el-Mevahibü’l-ledüniyye**, I, 549; İbn Sa’d, **et-Tabakâtü’l-kübra**, I, 262; İbn Tolun, **İ’lâmü’s-sâ’ilîn**, s, 100.

* Umman kralı müslüman olduktan sonra, Amr b. As Umman’dan Medine-i Münevvereye geri gelmedi, orada Hz. Peygamber’in (s.a) valisi olarak kaldı. Hattab, **Süferâü’n-Nebî**, I, 393.

⁴⁰⁴ İbn Sa’d, **et-Tabakâtü’l-kübra**, I, 262.

⁴⁰⁵ İbnü'l-Esîr, **el-Kamil fi't-tarih**, II, 354; Hattab, **Süferâü’n-Nebî**, I, 393.

أقررتما بالإسلام وأيتكما، وإن أبيتما أن تقررا بالإسلام فإن ملككما زائل عنكما، وخيلي تحل بساحتكما، وتظهر نبوتي على ملككما.

وكتب أبي بن كعب، وختم الكتاب⁴⁰⁶

“Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla

Allah’ın Peygamberi Muhammed’den (s.a) Ceyfer ve Abd b. Cülendâ’ya. Selam hidayete tabi olanlara. Ben her ikinizi İslâm’a davet ediyorum. Müslüman olun kurtulun. Ben bütün insanlığa gönderilmiş bir Peygamberim. Hayatta olanları uyarmak görevimdir. Allah’ın sözü (kararı ve azabı) kâfirler üzerine gerçekleşecektir. Eğer siz İslâm’ı kabul ederseniz, her ikinizi de idareci olarak devam edeceksiniz. Şayet İslâm’ı kabul etmezseniz, mülkünüz (saltanatınız) yok olacak, atım ülkenize ayak basacak ve Peygamberliğim mülkünüzü hâkim olacaktır”. Bu mektup vahiy kâtiplerinden Ubey b. Ka’b tarafından yazılmıştır ve Peygamber (s.a) tarafından mühürlenmiştir”.

Umman kralı ve kardeşi Peygamber’in (s.a) mektubuna cevap yazıp yazmadıkları konusunda bilgi yoktur. Ancak İslâm devletinin elçisi ve özel valisi Amr b. Âs’ın İslâm’ı yayması konusunda yardım ettiler. Kendileri de İslâm’a sâdik kaldılar. Peygamber (s.a) vefat ettikten sonra komşu bölgeler irtidâd ederek dinden çıktılar. Ama bunlar İslâm’da sabit kaldılar.⁴⁰⁷

3.8.2. Fıkhî Sonuçları

1-Amr b. Âs Müslüman olmadan önce Kureyş tarafından elçi olarak iki defa Habeşistan’a gönderilmiştir.⁴⁰⁸ Müslüman olduktan sonra da Peygamber’in (s.a) elçi olarak onu göndermesi elçilik konusundaki tecrübesi ve liyâkatından kaynaklanabilir. O gerçekten elçilik görevinde başarılı oldu ve Umman yöneticilerini Müslümanlığı kabul etmesine vesile oldu. Buradan hareketle kamu işlerinde liyâkatlı olanları görevlendirmek Allah’ın emaneti ehline tevdi etme hususundaki Peygamber’in (s.a) hassasiyetini müşahede etmekteyiz. Bu aynı zamanda kamu alanındaki görevlendirmelerde göz ardı edilmemesi gereken bir esastır.

2-Hz. Muhammed’in (s.a) risaleti evrenseldir ve tüm insanlığa ışık tutarak uyarmak ve rehber olmak için gönderildiği Peygamber (s.a) tarafından bizzat ifade edilmiştir.

⁴⁰⁶ Kastallânî, *el-Mevahibü’l-İledünniyye*, I, 547; İbn Tolun, *İ’lâmü’s-sâ’ilîn*, s.97; Muhammed Hamidullah, *el-Vesâiku’s-siyâsiyye*, s. 161-162, no:76. mektup; a. mlf, *İslâm Peygamberi*, I, 410.

⁴⁰⁷ Muhammad Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 411.

⁴⁰⁸ Ahmet Önkal, “Amr b. Âs”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 3, İstanbul: TDV Yayınları, 1991, 79-81; İbn Hişam, *es-Sîretü’n-nebeviyye*, II, 276-277.

3-Peygamber (s.a) mektubunda ayet-i kerimeyi yazarak muradını beyan etmek için istişhad etmiştir. Bu da ilmi alanda olduğu gibi uygulamada da yöntem olarak ayet-i kerimelerden istişhad edilebileceğini bize göstermektedir.

4-Ayet-i kerime, kâfirler üzerine hak ettikleri cezanın muhakkak geleceğini bildirmektedir.

5-Peygamber (s.a), davetine icabet ederek Müslümanlığa kabul eden yöneticileri görevlerinden azıl etmeyerek devam etmelerini beyan etmiştir. Bu yöntem, devletin ve toplumun maslahatını ve İslam'ın hedeflerini gerçekleştirmede önemli bir üsluptur.

6-Peygamber (s.a), davetini kabul etmeyenlere karşı ne tür tedbir alacağını da mektubunda sert ifade kullanarak beyan etmiştir. Gerekliğinde bu da bir davet yöntemidir.

7-Bizans, Pers, Mısır ve Habeşistan yöneticilerine yazdığı mektuplarda onların konumunu yücelten (عظيم الروم، عظيم فارس، عظيم القبط و ملك الحبشة)، gibi ifadeler kullanmıştır. Ancak Arap yarımadasındaki emirliklere gönderdiği mektuplarda bu ifadelere yer vermemiştir. Bu da bize hitap edilen kişinin konumuna göre üslup kullanmanın sünnet düzeyinde bir sorumluluk olduğu ve sonuç almada etkisi bulunduğu göstermektedir.⁴⁰⁹

3.9. Hz. Alâ b. Hadramî'nin Elçilik Görevi ve Fikhî Sonuçları

3.9.1. Elçilik Görevi

Peygamber (s.a), el-Ci'râne'den* dönüşünde Alâ b. Hadramî'yi bir mektupla elçi olarak, Bahreyn emiri el-Münzir b. Sâvî'ye göndererek onu İslam'a davet etti.⁴¹⁰ Peygamber'in (s.a) Ci'râne'den dönüşü, Tâif savaşından sonra, hicretin 8. yılı Şevval ayı sırasındaydı.⁴¹¹ Başka bir rivayete göre Hudeybiye anlaşmasından sonra yahut Tebuk gazvesinden sonra hicretin 9. yılı Recep ayında Alâ b. Hadramî'yi elçi olarak el-Münzir b. sâvî'ye gönderilmiştir. Bu yolculukta Alâ b. Hadramî ile birlikte bazı

⁴⁰⁹ Lâşin, *Fethü'l-Mün'im*, VII, 224.

* **Ci'râne**(الْجُرَّانَة): Mekke'nin doğusunda Tâif ile Mekke arasında Mekke'ye yakın bir yerin adıdır. Mekke'de oturanların umre yapmak amacıyla ihrama girdikleri yerlerden birisidir./ Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-buldân*, II, 142.

⁴¹⁰ İbn Sa'd, et-*Tabakâtü'l-kübra*, I, 263; İbn Hişam, *Sîretü'n-nebeviyye*, II, 606; Taberî, *Tarihü't-Taberî*, II, 644; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil fi't-tarih*, II, 210; İbn Tolun, *İ'lâmü's-sâ'ilîn*, s. 62; Ensarî, *Misbahü'l-mudfî*, II, 280; Kettânî, et-*Terâtübü'l-İdâriyye*, I, 180.

⁴¹¹ Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, I, 162.

sahabeler de vardı. Bunlardan biri Ebû Hüreyre idi.⁴¹² Peygamber (s.a) Alâ b. Hadramî'ye şöyle buyurmuştur: “Eğer onlar (Münzir b. Sâvî ve arkadaşları) olumlu cevap verir de Müslüman olurlarsa, emrim gelinceye kadar orada bekle. Bununla beraber zenginlerinden zekât al, yoksullarına ver”.⁴¹³

Münzir b. Sâvî ve emirliği, Pers İmparatorluğuna bağlıydı.⁴¹⁴ O zaman ki Bahreyn emirliği, Basra'dan Umman'a kadar uzanan yaklaşık Arap yarımadasının doğusundaki sahil şeridini kapsıyordu.⁴¹⁵ Diğer bir rivayete göre günümüzdeki Arabistan'ın doğu sahilindeki el-Ehsâ(الاحساء) denilen bölgesidir. Bahreyn'in en önemli kentlerinden biri de Hecer (هجر) denilen şehirdi. Günümüzde bu şehrin adı el-Hufûftur (الهفوف). İslâm ortaya çıktığı günlerde Bahreyn'deki idarî teşkilat hakkında elimizde net bilgiler yoktur.⁴¹⁶

Alâ b. Hadramî Münzir b. Sâvî'ye ulaştı ve Peygamber'in (s.a) mektubunu ona okudu. Münzir b. Sâvî İslâm'ı kabul ederek Müslüman oldu ve Alâ b. Hadramî'ye saygı göstererek onu misafir etti ve iyi ağırladı. Peygamber'e (s.a) Münzir b. Sâvî'nin Müslüman olduğu haberini ulaştırdı. Peygamber (s.a) de bu habere çok sevindi.⁴¹⁷ Münzir b. Sâvî ile beraber Bahreyn bölgesinde bulunan bütün Araplar Müslüman olmuştur. O bölgede bulunan Yahudi, Hıristiyan ve Mecûsîlerin vatandaşlık sözleşmesi gereği olarak konumları belirlendi. Peygamber (s.a) onlara cizye vergisi belirlemiştir. Böylece Bahreyn'de, hiç bir savaş yapılmadan onların bir kısmı İslâm'a girdi ve diğerleri de cizye vermeyi kabul ederek sulh ettiler.⁴¹⁸ Bundan sonra Alâ b. Hadramî, Peygamber'in (s.a) elçi ve valisi olarak görevini orada sürdürdü.⁴¹⁹ Bahreyn'de bulunan akıl balığ olan her bir Yahudi, Hıristiyan ve Mecûsî'den⁴²⁰ erkek olsun, kadın olsun bir dinar cizye* ödemesi Peygamber (s.a) tarafından tayin edilmiştir.⁴²¹

⁴¹² İbn Tolun, **İ'lâmü's-sâilîn**, ss.59, 62.

⁴¹³ İbn Tolun, **İ'lâmü's-sâilîn**, s. 62; Muhammed Hamidullah, **el-Vesâiku's-siyâsiyye**, s. 144; a.mlf, **İslâm Peygamberi**, I, 376.

⁴¹⁴ İbnü'l-Esîr, **el-Kamil fi't-tarih**, II, 215; Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 604.

⁴¹⁵ Yâkut El-Hamevî, **Mu'cemü'l-buldân**, I, 347.

⁴¹⁶ Muhammed Hamidullah, **İslâm Peygamberi**, I, 374-375.

⁴¹⁷ İbn Tolun, **İ'lâmü's-sâ'ilîn**, s. 62.

⁴¹⁸ İbnü'l-Esîr, **el-Kamil fi't-tarih**, II, 215.

⁴¹⁹ İbn Sa'd, **et-Tabakâtü'l-kübra**, I, 262; İbn Tolun, **İ'lâmü's-sâilîn**, s. 61; İbnü'l-Esîr, **el-Kamil fi't-tarih**, II, 298; Muhammed Hamidullah, **el-Vesâiku's-siyâsiyye**, ss. 152, 153,164, no:57. 63 ve 64. mektup; Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 605,609, 610.

⁴²⁰ İbnü'l-Esîr, **el-Kamil fi't-tarih**, II, 215.

* Sa'dî, **Kamusü'l-Fıkhî lügaten ve İstilâhen**, I, 62/ خراج الارض، ما يؤخذ من أهل الذمة.

Peygamber (s.a), Mecûsîlerle evlenmek ve onların kestiği hayvanların etini yemesini yasakladı.⁴²² Peygamber'in (s.a) Bahreyn ve diğer bölgelerde Mecûsîlerin üzerinde yaptığı cizye uygulamasından hareketle İmam Ebû Yûsuf göre bu hüküm diğer gayrimüslimlere, putperest, yıldıza tapan ve benzer şirk ehline de uygulanabilir. Ancak Arap yarımadasının müşrikleri ve mürtedler bu genel kuraldan istisnadır. Arap müşrikler ve mürtedler savaş gereği öldürülecektir.⁴²³

Bahreyn'de Peygamber'in (s.a) görevlendirdiği vali Alâ b. Hadramî ve Münzir b. Sâvî'nin arasında devletin idarî işlemleri bir taksime tabi tutulduğu görülmektedir. Müslümanları idare etmek, İslam'ı öğretmek, zekâtı toplamak ve dağıtmak ve benzer diğer görevlerini yerine getirmek Alâ b. Hadramî'nin görevi; gayrimüslimlerle ilgili işlere bakmak ve vergilerini toplamak Münzir b. Sâvî'nin görevi olduğu anlaşılmaktadır.⁴²⁴ Münzir b. Sâvî, hicretin 11. yılında, Peygamber (s.a) vefatından kısa bir zaman sonra vefat etmiştir. Onun vefatından sonra Bahreyn halkı çoğu irtidad etti. Alâ b. Hadramî, bu mürtedler ile savaştı ve oradaki geri kalan Müslümanları da kurtardı.⁴²⁵

Peygamber (s.a) tarafından Alâ b. Hadramî ile Bahreyn emiri Münzir b. Sâvî'ye gönderilen mektubun metin ve tercümesi:

" بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
مِنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ، إِلَى الْمُنْذِرِ بْنِ سَاوِي، سَلَامٌ عَلَى مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى.
أَمَّا بَعْدُ: فَإِنِّي أَدْعُوكَ إِلَى الْإِسْلَامِ فَاسْلِمْ تَسْلِمًا، وَأَسْلِمُ لِيَجْعَلَ اللَّهُ لَكَ مَا تَحْتَ يَدَيْكَ، وَأَعْلَمُ أَنَّ دِينِي سَيَظْهَرُ إِلَى مُنْتَهَى
الْخُفِّ* وَالْحَافِرِ**426

“Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla.

Allah’ın Peygamberi Muhammed’den (s.a) Münzir b. Sâvî’ye.

⁴²¹ Ebu Yûsuf, Ya‘kub b. İbrâhîm b. Habib b. Sa‘d b. Habta el-Ensari, **el-Harâc** (nşr. Abdur-Raûf Sa‘d ve Sa‘d Hasen Muhammed), Kahire: Mektebetü'l-Ezheriyye li't-türâs, t.y, s. 144; İbnü'l-Esîr, **el-Kamil fi't-Tarih**, II, 215; Muhammed Hamidullah, **el-Vesâiku's- Siyâsiyye**, s. 148, no:59. mektup; Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 606.

⁴²² Ebu Yûsuf, **el-Harâc**, s. 143; Muhammed Hamidullah, **el-Vesâiku's-siyâsiyye**, s. 152, no: 61. mektup; Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 609; İbn Sa‘d, et-**Tabakâtü'l-kübra**, I, 263.

⁴²³ Ebu Yûsuf, **el-Harâc**, s. 142.

⁴²⁴ Muhammad Hamidullah, **İslam Peygamberi**, I, 378; a. mlf, **el-Vesâiku's-siyâsiyye**, ss, 152, 153, no:63 ve 64; Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 609.

⁴²⁵ İbnü'l-Esîr, **el-Kamil fi't-tarih**, II, 368.

* **الْخُفُّ**: مَجْمَعُ فُرْسَيْنِ الْبَعِيرِ، وَالنَّاقَةِ /23: 232, Zebidî, **Tacü'l-arûs**

** **الْحَافِرُ**: وَاحِدُ حَوَافِرِ الدَّابَّةِ: الْخَيْلِ وَالْبِغَالِ وَالْحَمِيرِ، اسْمُ كَالِ الْكَاهِلِ وَالْغَارِبِ / 11: 63, Zebidî, **Tacü'l-arûs**

⁴²⁶ İbn Tolun, **İ'lâmü's-sâ'ilîn**, s. 62; Muhammed Hamidullah, **el-Vesâiku's-siyâsiyye**, s.144, no: 56. Mektup.

Hidayete tabi olanlara selam olsun. Ben seni İslam'a davet ediyorum. Müslüman ol kurtul. Müslüman ol ki Allah da elinde ki iktidarını sana ait kılsın. Bil ki benim dinim, üzere atların ve develerin ayaklarının ulaşabildiği her yere zaferle ulaşacaktır.

Bu mektup üzerine İslam'a giren Münzir b. Sâvî tarafından Peygamber'e (s.a) gönderilen mektubun metni ve tercümesi:

" يَا رَسُولَ اللَّهِ: فَإِنِّي قَرَأْتُ كِتَابَكَ عَلَى أَهْلِ الْبَحْرَيْنِ *** فَمِنْهُمْ مَنْ أَحَبَّ الْإِسْلَامَ وَأَعْجَبَ بِهِ وَدَخَلَ فِيهِ، وَمِنْهُمْ مَنْ كَرِهَهُ، وَبِأَرْضِي مَجُوسٌ، وَيَهُودٌ، فَأَحَدِثْ إِلَيَّ فِي ذَلِكَ أَمْرًا" ⁴²⁷

“Ey Allah’ın Peygamberi! Ben mektubunuzu Bahreyn halkına okudum. Onlardan bazıları İslâm’ı sevdi, hayranlıkla karşıladı ve Müslüman oldu. Bazısı da İslâm’ı hoş karşılamadı. Ülkemde Mecûsî ve Yahudi var. Onların hakkında ne yapmam gerektiğini bana bildir”.

Peygamber (s.a) tarafından Bahreyn emiri el-Münzir b. Sâvî’ye cevaben bir mektup gönderilmiştir. Peygamberimiz (s.a) bu mektubun içeriğinde selam ve Allah’a hamd ettikten sonra Müslüman kimliğini “Kıblemize yönelen kestiklerimizi yiyen kişi Müslüman olup bize tanınan haklar ile üzerimizdeki sorumluluklar hususunda aynı konumdadır. Bunu kabul etmeyenler me’afiri değerinde bir dinar bedel ödeyeceklerdir” diyerek Münzir b. Sâvî’nin istediği cevabı göndermiştir.

كَتَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْمُنْذِرِ بْنِ سَاوَى:

"بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ. مِنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ إِلَى الْمُنْذِرِ بْنِ سَاوَى. سَلَامٌ اللَّهُ عَلَيْكَ؛ فَإِنِّي أَحْمَدُ إِلَيْكَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ. أَمَّا بَعْدُ؛ فَمَنْ اسْتَقْبَلَ قِبَلَتَنَا وَأَكَلَ دَبِيحَتَنَا؛ فَذَلِكَ الْمُسْلِمُ الَّذِي لَهُ مَا لَنَا وَعَلَيْهِ مَا عَلَيْنَا، وَمَنْ لَمْ يَفْعَلْ فَعَلَيْهِ دِينَارٌ مِنْ قِيَمَةِ الْمَعَاوِرِ*. وَالسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ، يَغْفِرُ اللَّهُ لَكَ" ⁴²⁸

Peygamber (s.a) tarafından ikinci kez Bahreyn emiri el-Münzir b. Sâvî’ye gönderilen ve ne yapması gerektiğini bildiren diğer mektubun metni ve tercümesi şudur.

"بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ:

مِنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ إِلَى الْمُنْذِرِ بْنِ سَاوَى: سَلَامٌ عَلَيْكَ، فَإِنِّي أَحْمَدُ إِلَيْكَ اللَّهُ، الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ، وَأَشْهَدُ أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ: فَإِنِّي أَذْكُرُكَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فَإِنَّهُ مَنْ يَنْصَحْ فَإِنَّمَا يَنْصَحْ لِنَفْسِهِ، وَمَنْ يُطِعْ رُسُلِي وَيَتَّبِعْ أَمْرَهُمْ فَقَدْ أَطَاعَنِي، وَمَنْ يَنْصَحْ لَهُمْ فَقَدْ نَصَحَ لِي، وَإِنْ رُسُلِي قَدْ أَتَوْا عَلَيْكَ خَيْرًا، وَإِنِّي قَدْ شَفَعْتُكَ فِي قَوْمِكَ فَاتْرُكْ لِلْمُسْلِمِينَ مَا أَسْلَمُوا

*** İbn Sa’d, “Hecer” olarak yazmıştır/ İbn Sa’d, et-Tabakâtü’l-kübra, I, 263.

⁴²⁷ İbn Tolun, İ’lâmü’s-sâilîn, s. 60; İbn Sa’d, et-Tabakâtü’l-kübra, I, 263; Muhammed Hamidullah, el-Vesâiku’s-siyâsiyye, s. 147- 148, no:58. Mektup.

* İbn Cevzî, Garibü’l-Hadis, II, 108. المعافيري وهي برود منسوبة إلى معافر وهي قبيلة باليمن وقيل بل هي بالفسطاط.

⁴²⁸ Ebu Yûsuf, el-Harâc, s. 144.

عَلَيْهِ، وَعَفَوْتُ عَنْ أَهْلِ الدُّنُوبِ فَأَقْبَلُ مِنْهُمْ، وَإِنَّكَ مَهْمَا تُصْلِحْ، فَلَنْ نَعْرُزَكَ، عَنْ عَمَلِكَ، وَمَنْ أَقَامَ عَلَى يَهُودِيَّةٍ، أَوْ
مَجُوسِيَّةٍ فَعَلَيْهِ الْجَزِيَّةُ⁴²⁹»

“Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla.

Allah’ın Peygamberi Muhammed’den (s.a) Münzir b. Sâvî’ye.

Sana selâm olsun. Kendinden başka ilah olmayan Allah’a hamd ettiğimi sana bildiririm. Allah’tan başka ilah olmadığına, Muhammed’in onun kulu ve elçisi olduğuna şehâdet ederim. Şimdi ben sana yüce Allah’ı hatırlatıyorum. Şu bilinmelidir ki kim öğüt dinlerse şüphesiz kendisi için dinlemiş olur. Kim elçilerimin emrine uyar ve onlara itaat ederse bana itaat etmiş olur. Kim onlara iyi sözle yaklaşırsa bizzat bana iyi davranış demektir. Gönderdiğim elçiler senden övgü ile bahs ettiler. Halkın hususundaki şefaatinin kabul ettim. Müslümanların sahip olduğu malları onların elinde bırak. Günahkârları affettim. Sen de onların af taleplerini kabul et. Sen halkın için maslahatı gözettiğin sürece, seni görevinden almayız. Kim Yahudi veya Mecûsî dininde kalırsa, bu durumda o kimse cizye ödemekle mükelleftir”.

3.9.2. Fıkhî Sonuçları

1-Peygamber’in (s.a), Bahreyn’deki Yahudileri ve Mecûsîlerin inançları çerçevesinde yaşama haklarının bulunduğu bildirilmiştir.⁴³⁰ Kişilerin inanç özgürlüğü temel bir hak ve bu hakkın engellenmesi haramdır.

2-İslam ülkesinde ehli kitap ve diğer gayrimüslimler arasında yaşam konusunda ayrıcalık yoktur.⁴³¹ Vatandaşlar arasında ayrıcalık caiz değildir.

3-İslam ülkesinde vatandaşlık görevi olarak Müslümanlar mali ibadet olarak zekât verirler. Bu bir farzdır. Gayrimüslimler ise vatandaşlık görevi olarak cizye verirler. Bu da zorunlu bir görevdir ve farzdır.⁴³²

4-Kendisine Peygamber’den (s.a) tebliği ulaşan kişi İslam’ı seçip seçmemekte özgür bırakılmış ve Müslümanlığı kabul etmemesi durumunda İslam’a karşı savaşmadığı sürece vatandaş olarak haklarını kullanma ve görevlerini yerine getirme ile mükellef kılınmışlardır.⁴³³ Bu devlete ve millete karşı olan görevler farz, vacip veya sünnet

⁴²⁹ İbn Tolun, **İ’lâmü’s-sâilîn**, s. 61; Ensarî, **Misbahü’l-mudfî**, II, 281; Muhammed Hamidullah, **el-Vesâiku’s-siyâsiyye**, s. 164, no:57. Mektup; Hattab, **Süferâü’n-Nebî**, I, 605.

⁴³⁰ Ebu Yûsuf, **el-Harâc**, s. 142; Serahsî, **el-Mebsût**, X,77.

⁴³¹ Ebu Yûsuf, **el-Harâc**, s. 144; Serahsî, **el-Mebsût**, X,77.

⁴³² Serahsî, **el-Mebsût**, X,77; Ebu Yûsuf, **el-Harâc**, s. 144.

⁴³³ Ebu Yûsuf, **el-Harâc**, s. 144; Serahsî, **el-Mebsût**, X,77.

olabileceği gibi, kaçınmasını gerektiren görevler haram ve mekruh davranışlardan uzak durma şeklinde olabilir.

5-Müslüman olunca göreve devam ettirilen valiler, görevlerini gereği gibi icra ettikleri ve halka hizmet ettikleri sürece görevde kalmaları, kamu maslahatı açısından faydalıdır. Gerektiğinde maslahatın celbi ve mefsetetin defi vaciptir.

6-Peygamber'in (s.a) gönderdiği elçilere saygı göstermek Allah Resûlüne ihtiram olacağından her Müslümanın bu hassasiyeti göstermesi gerekir. Bu üzerimizde sabit olan bir farzdır.

7-Peygamber'in (s.a) elçilerine itaat etmek ona itaattir. Bu alanda bir devlet geleneği oluşmuştur. Yöneticinin elçisine itaat, onun temsil ettiği milletin hukukundandır ve vücûbiyet ifade eder.

3.10. Hz. Hâris b. Umeyr el-Ezdî'nin Eçilik Görevi ve Fıkhî Sonuçları

3.10.1. Elçilik Görevi

Peygamber (s.a), Hâris b. Umeyr'i elçi olarak Şam bölgesindeki Busrâ* emirine göndermiştir.⁴³⁴ O sırada Busrâ emiri Gassânîlerdendi.⁴³⁵ Başka bir rivayete göre Rum kralına gönderilmiştir.⁴³⁶ Ancak onun Busrâ emirine gönderilmiş olmasının daha doğru olduğu ifade edilmektedir.⁴³⁷ Busrâ emirinin adı kaynaklarda görülmemektedir. Ayrıca Peygamber'in (s.a) gönderdiği mektubun içeriği hakkında bilgimiz yoktur.⁴³⁸ Hâris b. Umeyr, Mûte bölgesine ulaştığı zaman Rum devleti'nin oradaki emiri Şürahbîl b. Amr el-Gassânî⁴³⁹ onun karşısına çıktı ve “nereye gidiyorsun” diye sordu. O da: “Şam'a gidiyorum” dedi. Şürahbîl b. Amr: “Tahmin ediyorum ki sen Muhammed'in (s.a) elçilerinden birisin” dedi. Hâris da: “Evet ben Resûlullah'ın elçisiyim” dedi. Şürahbîl b. Amr, onun iplerle bağlanmasını emretti; sonra da huzuruna getirtti ve boyununu keserek onu şehit etti.⁴⁴⁰

* Himyeri, **Ravzü'l-mu'tar**, I, 109/ من أرض الشام من أعمال دمشق وهي مدينة حوران

⁴³⁴ İbn Sa'd, et-**Tabakâtü'l-kübra**, IV, 343; Vâkidî, **Meğâzî ü'l-Vâkidî**, II, 755; İbn Hacer, **Fethü'l-Barî**, VII, 510; a. mlf, **el-İsâbe**, I, 682; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, I, 628; İbn Abdülber, **el-İstî'âb**, I, 297.

⁴³⁵ Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 646.

⁴³⁶ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, I, 628; İbn Abdülber, **el-İstî'âb**, I, 297.

⁴³⁷ Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 646.

⁴³⁸ Muhammed Hamidullah, **İslâm Peygamberi**, I, 330.

⁴³⁹ İbn Hacer, **Fethü'l-Barî**, VII, 510.

⁴⁴⁰ Vâkidî, **Meğâzî ü'l-Vâkidî**, II, 755-756; İbn Abdülber, **el-İstî'âb**, I, 297; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, I, 628.

Peygamber'in (s.a) elçilerinden Hâris b. Umeyr'den başka şehit edilen yoktur. Peygamber (s.a) bu haberi duyunca çok üzüldü ve Hâris'in şehit edildiğini Medine'de insanlara ilan ederek kimin şehit ettiğini bildirdi ve Müslümanların Medine'ye üç mil uzakta olan Curf mevkinde toplanmalarını istedi. Ancak ne yapacağını bildirmede. Öğle namazını kıldırdıktan sonra ashâbı ile istişare etti; komutanlarını belirleyerek sefere çıkacak orduyu hazırladı ve sancağı teslim ederek Mute'ye doğru üç bin kişilik orduyu yola çıkardı. Mute'de yüz bin kişilik Rum ordusuyla karşılaştılar.⁴⁴¹ Böylece Peygamber'in (s.a), elçisinin şehit edilmesi Mûte savaşının sebebini oluşturdu.⁴⁴²

İlk İslam devleti ve Bizans İmparatorluğu arasındaki ilişkiler, ilk zamanlarda barış içinde geliştiği görünmekteydi. Bu hususta Kur'ân-ı Kerîm'deki Rum sûresi bu durumu teyit etmektedir. Ancak Peygamber'in (s.a) elçisinin Bizans topraklarında şehid edilmesi, İslam ve Hristiyanlık arasında gelişecek olan münasebet ve ilişkilerde çok ciddi etkiler ve sonuçlar doğurmuştur. Bu etkiler ve sonuçlar ise on dört asırlık zaman sürecinde daima tesirini göstermiştir.⁴⁴³

3.10.2. Fıkhî Sonuçları

1-Elçinin öldürülmesi örfen cari olan dokunulmazlık anlayışını zedelemiştir. Elçilerin dokunulmazlığı, İslam hukuku anlayışına göre de devletlerarası ilişkilerde karşılıklı güven ve saygının sembolüdür ve elçilerin öldürülmesi büyük bir cinayettir ve haramdır.⁴⁴⁴

2-Devlet yetkilisi tarafından işlenen bu cinayet iki devlet arasında savaşın başlamasının sebebi olmuştur. İnsanlık onuruna yakışmayan bu tür suçları işlemekten kaçınmak gereklidir.

3-Elçilerin himaye edilmesi uluslararası ilişkilerde karşılıklı olarak taraflara yükümlülük yükler ve sonuçlardan sorumlu olurlar ve bedel ödetirler.

⁴⁴¹ Vâkidî, **Meğâzî ü'l-Vâkidî**, II, 755-756; İbn Abdülber, **el-İstî'âb**, I, 297; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, I, 628.

⁴⁴² İbn Hacer, **Fethü'l-Barî**, VII, 510.

⁴⁴³ Muhammed Hamidullah, **İslam Peygamberi**, I, 342.

⁴⁴⁴ Serahsî, **el-Mebsût**, X, 92; a. mlf, **Şerhu's-siyeri'l-kebîr**, I, 515.

4-İslam ülkesine gelen elçilerin kendi devletiyle İslam devleti arasında savaş olsa bile elçilerin masuniyet hakkı düşmeyecektir. Elçiler, kendi devletlerinden kabul görmeyen bir mesaj getirmiş olsa bile her türlü taarruzdan masûndur.⁴⁴⁵

5-Savaş durumunda ve olağanüstü hâllerde, gelen elçiler tarafından İslâm ülke ve devletine zarar verme ihtimali bulunursa, bu ihtimal ortadan kalkana kadar elçilerin kendi ülkelerine geri dönmelerinin tehir edilmesi caizdir. Bu süre içinde onlara iyi muamele edilir ve maddî masrafları İslâm devletinin tarafından karşılanır. Elçiler tarafından zarar ihtimali ortadan kalkınca, serbest bırakılırlar ve güven içinde gidecekleri bölgeye kadar götürülmeleri diplomatik açıdan caizdir.⁴⁴⁶

6-Elçinin dokunulmazlığı göreviyle ilgilidir. Diplomatik görevi bitince dokunulmazlığı da bitecektir. Fakat kendi ülkesine ulaşınca kadar bu hak devam etmektedir.⁴⁴⁷

3.11. Hz. Muhacir b. Ümeyye el-Mahzumî'nin Elçilik Görevi ve Fıkîhî Sonuçları

3.11.1. Elçilik Görevi

Peygamber (s.a), Muhâcir b. Ümeyye el-Mahzûmî'yi hicretin 9. yılı Şaban ayında⁴⁴⁸ Yemen emirlerinden⁴⁴⁹ Hâris b. Abdülkûlâl el-Himyerî'yi İslâm'a davet etmesi için elçi olarak Yemen'e gönderdi.⁴⁵⁰ Hâris ile birlikte Yemen'de farklı bölgelerde emir olan kardeşlerini de İslâm'a davet etmekle görevlendirilmişti.⁴⁵¹ Hâris b. Abdülkûlâl el-Himyerî, tüm Yemen'in emiri değildi.⁴⁵² Ancak yetkinlik ve yöneticilik bakımından diğer emirlerden daha güçlü ve etkindi. Bundan dolayı Peygamber (s.a), Muhâcir b. Ümeyye'yi elçi olarak ona gönderdi.⁴⁵³ Yemen'de bu emirlerin her birine "Kayl/قَيْل" denirdi; bu kelimenin çoğulu "Akyal/الأقيال" olarak gelir ve Himyer emirleri

⁴⁴⁵ Ebu Yûsuf, el-**Harâc**, 205; Serahsî, el-**Mebûsût**, X, 92; a. mlf, **Şerhu's-siyeri'l-kebîr**, I, 515; İbn Hümâm, **Fethü'l-kadîr**, 6, 23.

⁴⁴⁶ Serahsî, **Şerhu's-siyeri'l-kebîr**, I, 518, 515; Nevevî, **Ravzatü't-tâlibin**, X, 281; Demîriyye, **Usûlü'l-alakati'd-devliyye**, 895, 896, 897, 898; Zühaylî, **el-Alâkatü'd-devliyye fi'l-İslâm**, 12; Topçuoğlu, **İslam Hukukunda Diplomatik Temsil**, 238, 275, 329.

⁴⁴⁷ Serahsî, el-**Mebûsût**, X: 92; Demîriyye, **Usûlü'l-alakati'd-devliyye**, 893; Hatip, "Ahkâmu's-Sifâre", 254.

⁴⁴⁸ Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 183, 198, 658.

⁴⁴⁹ İbn Hazım, **Cevamiu's-sire**, s, 25.

⁴⁵⁰ İbn Hişam, **es-Sîretü'n-nebeviyye**, II, 606; Nevevî, **Tehzîbü'l-esmâ**, II, 116; Ebû Ya'lâ İbn Ferrâ, **Rusûlü'l-mülûk**, s. 24; İbnü'l-Esir, **Üsdü'l-gâbe**, V, 265; Süheylî, **er-Ravzu'l-ünf**, VII, 513; Kettânî, **et-Terâtîbü'l-İdâriyye**, I, 180.

⁴⁵¹ Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 180, 185, 188.

⁴⁵² İbn Hazım, **Cevamiu's-sire**, s. 25; Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 179.

⁴⁵³ Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 183.

için kullanılan bir lakaptı. ⁴⁵⁴ O asırlarda Yemen’de tek bir devlet sistemi yoktu. Aksine her bölge, bölgesel emirler tarafından yönetiliyordu. Bu yöneticilerin çoğu Himyer Hanedanına mensup kişilerdendi. ⁴⁵⁵

Muhacir b. Ümeyye, Yemen’e ulaştı, Hâris b. Abdülkûlâl el-Himyerî’nin huzuruna çıktı, onu İslam’a davet etti ve Peygamber’in (s.a) kendisine verdiği emir gereği Kur’ân-ı Kerîmdeki “Beyyine” süresini ona okudu; ayrıca İslam’ın güzelliklerini ona anlattı. Hâris b. Abdülkûlâl el-Himyerî de Muhacir’in davet ve nasihatlerini can kulağıyla dinleyerek ⁴⁵⁶ Müslüman olup olmama konusunda düşünceğini söyledi. ⁴⁵⁷ Kısa bir süre sonra yani hicretin 9. yılı Ramazan ayında ⁴⁵⁸ Peygamber’in (s.a) Tebük savaşı dönüşünden sonra, Himyeri emirleri Mâlik b. Mürâre’yi elçi olarak bir mektupla Peygamber’e (s.a) göndererek Müslüman olduklarını beyan ettiler. ⁴⁵⁹ Böylece Muhacir b. Ümeyye’in elçiliği vasıtasıyla Hâris b. Abdülkûlâl el-Himyerî ve kardeşleri Müslüman oldular. ⁴⁶⁰ Bundan sonra Peygamber (s.a) İslam’ın hükümlerini kapsayan bir mektup yazdırıp Muâz b. Cebel’i elçi olarak Hâris b. Abdülkûlâl ve diğer Himyeri emirlerine gönderdi. ⁴⁶¹

Peygamber (s.a) tarafından Hâris b. Abdülkûlâl el-Himyerî ve kardeşlerine Muhacir b. Ümeyye ile gönderilen mektubun metni şudur*:

"إِلَى الْحَارِثِ وَمَسْرُوحٍ وَنُعَيْمِ بْنِ عَبْدِ كَلَالٍ مِنْ جَمَيْرٍ:
سَلِّمُوا أَنْتُمْ مَا آمَنْتُمْ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَأَنَّ اللَّهَ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ بَعَثَ مُوسَى بِآيَاتِهِ، وَخَلَقَ عِيسَى بِكَلِمَاتِهِ قَالَتِ الْيَهُودُ: عَزِيزُ
ابْنِ اللَّهِ، وَقَالَتِ النَّصَارَى: اللَّهُ تَالِثُ ثَلَاثَةٍ عِيسَى ابْنُ اللَّهِ" ⁴⁶²

⁴⁵⁴ Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed, İbn Manzûr, **Lisân'l-Arab**, 3. Basım, Beyrut: Dar Sadir, 1414/1993, XI, 575-576.

⁴⁵⁵ Cevad Ali, **el-Mufasssal fi tarihi'l-Arab kable'l-İslam**, 4. Basım, byy: Dârü's-Sâkî, 2001, VII, 180.

⁴⁵⁶ Muhammed b. Yusuf es-Salihî, **Sübülü'l-hüda ve'r-reşad fi sireti hayri'l-ibad**, 1. Basım, Beyrut: Dârü'l-kütübi'l- ilmiyye, 1993, XI, 372; Kastallânî, **el-Mevahibü'l-ledüniyye**, I, 556; Süheylî, **er-Ravzu'l-ünf**, VII, 517.

⁴⁵⁷ Salihî, **Sübülü'l-hüda**, XI, 372.

⁴⁵⁸ İbn Sa'd, **et-Tabakâtü'l-kübra**, I, 356; Taberî, **Tarihü't-Taberî**, III, 120.

⁴⁵⁹ İbn Sa'd, **et-Tabakâtü'l-kübra**, I, 356; İbn Hişam, **es-Sîretü'n-nebeviyye**, II, 588; Taberî, **Tarihü't-Taberî**, III, 120; İbnü'l-Esîr, **el-Kamil fi't-tarih**, II, 290; Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 199, 736,737.

⁴⁶⁰ Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 180, 187, 188.

⁴⁶¹ İbn Sa'd, **et-Tabakâtü'l-kübra**, I, 356; İbn Hişam, **es-Sîretü'n-nebeviyye**, II, 590; Taberî, **Tarihü't-Taberî**, III, 120; Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 199, 736,737.

* İbn Sa'd bu mektubun götüreni Ayyaş (عِيَّاش) isimli bir kişi olduğunu rivayet ediyor / İbn Sa'd, **et-Tabakâtü'l-kübra**, I, 282. Hattab'a göre bu mektubun götüreni Ayyaş değil Muhâcir b. Ebî Ümeyye dır/bkz, Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 184, 185.

“Himyerli el-Hâris, Mesrûh ve Nuaym b. Abdülkûlâl’e.

Sizler Allah’a ve onun Resûlüne iman ettiğiniz sürece, esenlikte olursunuz. Ortağı olmayan tek Allah, Musa’ya (a.s) mucizelerini gönderdi, İsa’yı (a.s) buyruklarıyla yaratan o dur. Yahudiler şöyle diyorlar: “Üzeyir, Allah’ın oğludur. Hıristiyanlar da şöyle diyorlar: Allah için üçüncüsüdür. İsa (a.s) Allah’ın oğludur”.⁴⁶³

3.11.2. Fıkhî Sonuçları

1-Peygamber’in (s.a) elçisine Hâris b. Abdülkûlâl el-Himyerî’ye “Beyyine” suresini oku buyruğundan, Kur’ân-ı Kerîm’in sure ve ayetlerinin farklı konum ve ortamlarda vahiy mesajının bildirdiği anlam ve hedefe göre seçilmesinin sünnete uygun olduğu bu uygulamasından anlaşılmaktadır. Bununda bir sünnet davranış olduğunu söyleyebiliriz.⁴⁶⁴

2-Bir devlet veya bir kişi İslam’a davet edildiği zaman, davet edilen devlet ve kişi Müslüman olup olmadığı konusunda İslam devletinden bir süre düşünme fırsatı istenirse onlara fırsat vermenin uygun olduğu ve bu davranışın bir sünnet olduğu ifade edilebilir.⁴⁶⁵

3-Elçi ile bildirilen mesajlarda itikadî ve ameli gerçeklerin bildirilmesi tebliğ kapsamında sünnet olduğu ifade edilebilir.

4-İtikadî yanlışlıkların verilen mesaj kapsamında dile getirilmesi ve muhataba bildirilmesi tebliğ sünnetindedir.

3.12. Hz. Muâz b. Cebel ve Hz. Ebû Mûsâ el-Eş‘arî’nin Elçilik Görevleri ve Fıkhî Sonuçları

3.12.1. Elçilik Görevleri

Peygamber (s.a), Tebük gazvesinden sonra hicretin 9. yılında⁴⁶⁶ veda Haccından önce Muâz b. Cebel ile Ebû Mûsâ el-Eş‘arî’yi⁴⁶⁷ elçi olarak, vali, yargıç, tebliğci ve

⁴⁶² İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübra*, I, 282; Muhammed Hamidullah, *el-Vesâiku’s-siyâsiyye*, s. 219, no:107; Hattab, *Süferâü’n-Nebî*, I, 185.

⁴⁶³ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübra*, I, 282; Muhammed Hamidullah, *el-Vesâiku’s-siyâsiyye*, s. 219, no:107; Hattab, *Süferâü’n-Nebî*, I, 185.

⁴⁶⁴ Salihî, *Sübülü’l-hüda*, XI, 372; Kastallânî, *el-Mevahibü’l-ledüniyye*, I, 556.

⁴⁶⁵ Salihî, *Sübülü’l-hüda*, XI, 372.

⁴⁶⁶ Hattab, *Süferâü’n-Nebî*, 742.

⁴⁶⁷ Buhârî, “Meğâzî”, 60, no:43341, 4342; Hattab, *Süferâü’n-Nebî*, 794.

öğretmenlik görevlerini eda etmek için Yemen'e gönderdi.⁴⁶⁸ Muâz b. Cebel, Kuzey Yemen'e, Ebû Mûsâ el-Eş'arî ise Güney Yemen'e sorumlu olarak gönderildiler.⁴⁶⁹ Muâz b. Cebel'in, aynı zamanda Yemen'in tümünden sorumlu genel valilik görevi de vardı.⁴⁷⁰ Peygamber (s.a) onları Yemen'e gönderirken şu tavsiyede bulundu:

«يَسِّرًا وَلَا تُعَسِّرًا وَيَسِّرًا وَلَا تُعَسِّرًا»⁴⁷¹“İnsanlara kolaylık gösterin, zorluk çıkarmayın; müjde verin, nefret ettirmeyin” .

A-Muâz b. Cebel'in Elçilik Görevi

Peygamber (s.a), Muâz b. Cebel'i, Yemen'e gönderirken gayrimüslimleri İslam'a davet etme konusunda şu tavsiyelerde bulunmuştur: “Sen Ehl-i kitap olan bir topluluğun içine gidiyorsun. Oraya ulaştığında “فَادْعُهُمْ إِلَىٰ أَنْ يَسْتَهْدُوا أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ” “Onları Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in (s.a) de Allah'ın elçisi olduğuna şahadet etmeye davet et. Eğer onlar bunda sana itaat ederlerse, onlara Allah'ın kendilerine gece gündüz beş vakit namaz farz kıldığını bildir. Eğer onlar bunda sana itaat ederlerse, bu defa da kendilerine, Allah'ın onlara zekâtı farz kıldığını, bunun onların zenginlerinden alınıp fakirlerine verileceğini haber ver. Eğer onlar bu konuda sana itaat ederlerse, zekât olarak mallarından al Ancak mallarının en iyilerini almaktan sakın. Mazlumun bedduasından da kork. Çünkü mazlumun duasıyla ve Allah arasında perde yoktur.”⁴⁷²

Peygamber (s.a), Muâz b. Cebel'i Yemen'e gönderirken yapacağı görevle ilgili benimseyeceği yöntemi kendisinden dineleyerek onaylamıştır. Bu görüşmede Peygamber (s.a): “Sana bir dava arz edildiğinde nasıl hüküm verirsin?” diye sordu. Muâz b. Cebel da “Allah'ın kitabıyla hüküm veririm” diye cevap verdi: Peygamber (s.a), “Allah'ın kitabında bulamazsan ne ile hüküm edersin?” diye tekrar sordu. Muâz b. Cebel, “Resûlullah'ın sünnetiyle hüküm veririm” diye cevap verdi. Peygamber (s.a), “Eğer Allah'ın kitabında ve Resûlullah'ın sünnetinde bulamazsan ne yaparsın” diye

⁴⁶⁸İbn Sa'd, **et-Tabakâtü'l-kübra**, III, 585, IV, 108; **Nevevî, Tehzîbü'l-esmâ**, I, 30; İbn Hazım, **Cevamiu's-sire**, s. 25; Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 724, 778, 873,794.

⁴⁶⁹ İbn Hacer, **Fethü'l-Barî**, VIII, 61; Ahmed Accac, Keremî, **el-İdare fi asri'r-rasûl** (a.s), 1. Basım, Kahire: Darü's-Selam,1427, 238.

⁴⁷⁰ Taberî, **Tarihü't-Taberî**, III, 228, 318; **İbn Abülber, el-İstî'âb**, III,1403; İbn Hacer, **el-İsâbe**, VI, 108; Muhammed Hamidullah, **el-Vesâiku's-siyâsiyye**, s. 213, no: 106/ D. mektup; Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 739; 742,778, 794.

⁴⁷¹ Buhârî, “Meğâzi”, 60, no:4341, 4342; Müslim, “Cihad ve siyer”, 3, no: 1733; Kettânî, **et-Terâtîbü'l-İdâriyye**, I, 178.

⁴⁷² Buhârî, “Meğâzi”, 60, no: 4347; Müslim, “İman”, 7,no: 29.

sordu. Muâz b. Cebel şu cevabı verdi: “O durumda kendi görüşümle ictihad edip ona göre hüküm veririm.” Onun bu cevabı Peygamber’i (s.a), çok sevindirdi ve Muâz b. Cebel’in göğsüne takdir anlamında elini dokundurarak şöyle söyledi. “Allah Resûlünün elçisini Resûlünün hoşnut olacağı şekilde muvaffak kılan Allah’a hamd olsun”⁴⁷³

Yukarıda zikredildiği gibi Peygamber (s.a), Muâz b. Cebel’i, Yemen’e göndermeden önce Muhacir b. Ümeyye’i, elçi olarak Yemen’deki Himyeri emirlerden Hâris b. Abdülkûlâl ve diğerlerine göndermiş ve onları İslam’a davet etmişti. Hâris b. Abdülkûlâl el-Himyerî⁴⁷⁴ Müslüman olup olmadığını konusunda düşünceğini söylemişti.⁴⁷⁵

Peygamber (s.a) Tebuk savaşından döndüğü sırada Himyer emirleri, Mâlik b. Mürâre’yi elçi olarak bir mektupla Peygamber’e (s.a) gönderip Müslüman olduklarını beyan ettiler.⁴⁷⁶

Bu sırada Peygamber (s.a) Himyer yöneticilerine İslam’ın hükümlerini kapsayan bir mektup yazarak Muâz b. Cebel vasıtasıyla Hâris b. Abdülkûlâl ve diğer Himyer emirlerine gönderdi.⁴⁷⁷ Muâz b. Cebel Yemen’e ulaştı.⁴⁷⁸ Peygamber’in (s.a) mektup ve mesajlarını oradaki emirlere ulaştırarak elçilik görevini eda etti.⁴⁷⁹ Orada yaşayan ve henüz Müslüman olmamış olan insanları İslam’a davet etti. Onlar da bu davete icabet ederek İslam’ı kabul ettiler.⁴⁸⁰ Muâz b. Cebel, Peygamber’in (s.a) verdiği valilik ve el-Cend bölgesinde kadılık görevini üstlendi; ayrıca Peygamber’in (s.a) Yemen’e gönderdiği diğer görevlilerin de genel emiri olarak Yemen’de kaldı.⁴⁸¹ O, valilik görevi yanında İslam’ı tebliğ ediyor, şer’î mevzuatı öğretiyor, zekâtı zenginlerden topluyor ve fakirlere dağıtıyordu.⁴⁸² Böylece Yemen’de iki yıl üç ay kaldıktan sonra⁴⁸³

⁴⁷³ Ebû Dâvûd “الأفضية”, 9, no: 3592; Tirmizî, “Ahkâm”, 3, no: 1327.

⁴⁷⁴ Salihî, **Sübülü’l-hüda**, XI, 372; Kastallânî, **el-Mevahibü’l-ledüniyye**, I, 556; Süheylî, **er-Ravzu’l-ünf**, VII, 517.

⁴⁷⁵ Salihî, **Sübülü’l-hüda**, XI, 372.

⁴⁷⁶ İbn Sa’d, **et-Tabakâtü’l-kübra**, I, 356; İbn Hişam, **es-Sîretü’n-nebeviyye**, II, 588; Taberî, **Tarihü’t-Taberî**, III, 120; İbnü’l-Esîr, **el-Kamil fi’t-tarih**, II, 290; Hattab, **Süferâü’n-Nebî**, I, 199, 736,737.

⁴⁷⁷ İbn Sa’d, **et-Tabakâtü’l-kübra**, I, 356; İbn Hişam, **es-Sîretü’n-nebeviyye**, II, 590; Taberî, **Tarihü’t-Taberî**, III, 120; Hattab, **Süferâü’n-Nebî**, I, 199, 736,737.

⁴⁷⁸ İbn Hişam, **es-Sîretü’n-nebeviyye**, II, 590.

⁴⁷⁹ Hattab, **Süferâü’n-Nebî**, I,724.

⁴⁸⁰ Nevevî, **Tehzîbü’l-esmâ**, I, 30.

⁴⁸¹ İbn Abülber, **el-İstî’âb**, III,1403; İbn Hacer, **el-İsâbe**, VI, 108; Hattab, **Süferâü’n-Nebî**, I, 739; 742,778, 794.

⁴⁸² Hattab, **Süferâü’n-nebî**, I,742.

Peygamber'in (s.a) vefatından sonra hicretin 11. yılında Medine-i Münevvere'ye döndü.⁴⁸⁴

Mahmud Şiyt Hattab'ın yazdığına göre⁴⁸⁵ Peygamber'in (s.a), Muâz b. Cebel ile Himyer yöneticilerine cevap olarak gönderdiği mektubun metni şudur:

"بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
مِنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ النَّبِيِّ، إِلَى الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ كَلَالٍ، وَإِلَى نُعَيْمِ بْنِ عَبْدِ كَلَالٍ، وَإِلَى النُّعْمَانَ، قَيْلِ ذِي رُعَيْنِ
وَمَعَاظِرَ وَهَمْدَانَ
أَمَّا بَعْدُ ذَلِكَ، فَإِنِّي أَحْمَدُ إِلَيْكُمْ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ، أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّهُ قَدْ وَقَعَ بِنَا رَسُولِكُمْ * مُنْقَلَبَنَا مِنْ أَرْضِ الرُّومِ،
فَلَقِينَا بِالْمَدِينَةِ، فَبَلَغَ مَا أُرْسَلْتُمْ بِهِ، وَخَبَرْنَا مَا قَبَلْتُمْ، وَأَنْبَأْنَا بِإِسْلَامِكُمْ وَقَتْلِكُمُ الْمُشْرِكِينَ.
وَإِنَّ اللَّهَ قَدْ هَدَاكُمْ بِهِدَاةً، إِنْ أَصْلَحْتُمْ وَأَطَعْتُمْ اللَّهَ وَرَسُولَهُ، وَأَقَمْتُمْ الصَّلَاةَ، وَآتَيْتُمُ الزَّكَاةَ، وَأَعْطَيْتُمُ مِنَ الْمَغَانِمِ خُمْسَ
اللَّهِ، وَسَهْمَ الرَّسُولِ وَصَفِيَّهُ، وَمَا كَتَبَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ مِنَ الصَّدَقَةِ مِنَ الْعَقَارِ عَشْرَ مَا سَقَتِ الْعَيْنُ وَسَقَتِ السَّمَاءُ،
وَعَلَى مَا سَقَى الْعَرَبُ نِصْفَ الْعَشْرِ وَإِنَّ فِي الْإِبِلِ الْأَرْبَعِينَ ابْنَةَ لُبُونٍ، وَفِي ثَلَاثِينَ مِنَ الْإِبِلِ ابْنُ لُبُونٍ ذَكَرَ⁴⁸⁶،
وَفِي كُلِّ خُمْسٍ مِنَ الْإِبِلِ شَاةٌ، وَفِي كُلِّ عَشْرِ مِنَ الْإِبِلِ شَاتَانِ، وَفِي كُلِّ أَرْبَعِينَ مِنَ الْبَقَرِ بَقْرَةٌ، وَفِي كُلِّ ثَلَاثِينَ مِنَ
الْبَقَرِ تَبِيعٌ، جَذَعٌ⁴⁸⁷ أَوْ جَذَعَةٌ، وَفِي كُلِّ أَرْبَعِينَ مِنَ الْغَنَمِ سَائِمَةٌ⁴⁸⁸ وَحَدَاهَا شَاةٌ.
وَإِنَّهَا فَرِيضَةُ اللَّهِ الَّتِي فَرَضَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَةِ، فَمَنْ زَادَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ، وَمَنْ أَدَّى ذَلِكَ وَأَشْهَدَ عَلَى
إِسْلَامِهِ، وَظَاهَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ، فَإِنَّهُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ، لَهُ مَا لَهُمْ، وَعَلَيْهِ مَا عَلَيْهِمْ، وَلَهُ ذِمَّةُ اللَّهِ وَذِمَّةُ رَسُولِهِ.
وَإِنَّهُ مَنْ أَسْلَمَ مِنْ يَهُودِيٍّ أَوْ نَصْرَانِيٍّ، فَإِنَّهُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ، لَهُ مَا لَهُمْ، وَعَلَيْهِ مَا عَلَيْهِمْ، وَمَنْ كَانَ عَلَى يَهُودِيَّةٍ أَوْ
نَصْرَانِيَّةٍ فَإِنَّهُ لَا يَرُدُّ عَنْهَا، وَعَلَيْهِ الْجَزِيَّةُ، عَلَى كُلِّ حَالٍ ذَكَرَ أَوْ أَنْتَى، حُرٌّ أَوْ عَبْدٌ، دِينَارٌ وَافٍ، مِنْ قِيَمَةِ الْمَعَاظِرِ أَوْ
عَوْضُهُ نِيَابًا، فَمَنْ أَدَّى ذَلِكَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَإِنَّ لَهُ ذِمَّةَ اللَّهِ وَذِمَّةَ رَسُولِهِ، وَمَنْ مَنَعَهُ فَإِنَّهُ عَدُوٌّ لِلَّهِ
وَلِرَسُولِهِ.

أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ مُحَمَّدًا النَّبِيَّ أُرْسَلَ إِلَى زُرْعَةَ ذِي يَزْرٍ أَنْ إِذَا آتَاكُمْ رَسُولِي فَأَوْصِيكُمْ بِهِمْ خَيْرًا: مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ،
وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ زَيْدٍ، وَمَالِكُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، وَعُقْبَةُ بْنُ نَمِرٍ، وَمَالِكُ بْنُ مَرَّةٍ، وَأَصْحَابِهِمْ.
وَأَنْ اجْمَعُوا مَا عِنْدَكُمْ مِنَ الصَّدَقَةِ وَالْجَزِيَّةِ مِنْ مَخَالِفِكُمْ، وَأَبْلِغُوا رَسُولِي، وَأَنْ أَمِيرَهُمْ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ، فَلَا يَنْقَلِبَنَّ إِلَّا
رَاضِيًا.

أَمَّا بَعْدُ. فَإِنَّ مُحَمَّدًا يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ عَبْدَهُ وَرَسُولَهُ، ثُمَّ إِنَّ مَالِكَ بْنَ مَرَّةٍ الرَّهَاطِيَّ قَدْ حَدَّثَنِي أَنَّكَ أَسْلَمْتَ مِنْ
أَوْلِ جَمِيرٍ، وَقَتَلْتَ الْمُشْرِكِينَ، فَأَبْسِرْ بِخَيْرٍ وَأْمُرْكَ بِحَيْرٍ خَيْرًا وَلَا تَخُونُوا وَلَا تَخَانُوا، فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ هُوَ وَلِيُّ

⁴⁸³ Hattab, *Süferâü'n-nebî*, I,750.

⁴⁸⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübra*, III, 585.

⁴⁸⁵ Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, 199, 736.

* Himyer yöneticileri, Mâlik b. Mürâre'nin vasıtasıyla Hz. Peygamber'e (s.a) gönderdiği mektubun metni görülmektedir/ Muhammed Hamidullah, *el-Vesâiku's-siyâsiyye*, s. 219

⁴⁸⁶ Zebidî, *Tacü'l-arûs*, 36.93/

ابن اللبون: ولأد الناقة إذا كان في العام الثاني واستكملها، أو إذا استكمل سنتين و دخل في العام الثالث

⁴⁸⁷ Sa'dî, *Kamusü'l-fikhî lügaten ve İstilahen*, I, 59/ الثالثة/ دخل في الثالثة/ ما استكمل سنتين، ودخل في الثالثة

⁴⁸⁸ Zebidî, *Tacü'l-arûs*, 32: 431/ الأصل/ كل إبل تُرسل تُرعى ولا تُغلف في الأصل

غَنِيَّتُمْ وَفَقِيرِكُمْ، وَأَنَّ الصَّدَقَةَ لَا تَحِلُّ لِمَحَمَّدٍ وَلَا لِأَهْلِ بَيْتِهِ، إِنَّمَا هِيَ زَكَاةٌ يُزَكَّى بِهَا عَلَى فُقَرَاءِ الْمُسْلِمِينَ وَابْنِ السَّبِيلِ
وَأَنَّ مَالِكًا قَدْ بَلَغَ الْخَبَرَ، وَحَفِظَ الْغَيْبَ، وَأَمْرُكُمْ بِهِ خَيْرٌ وَإِنِّي قَدْ أَرْسَلْتُ إِلَيْكُمْ مِنْ صَالِحِي أَهْلِي وَأَوْلِي دِينِهِمْ وَأَوْلِي
عِلْمِهِمْ.

وَأَمْرُكُمْ بِهِمْ خَيْرٌ، فَإِنَّهُمْ مَنْظُورٌ إِلَيْهِمْ.
وَالسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ.⁴⁸⁹

“Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla:

Allah Resûlü Peygamber Muhammed’den, Hâris b. Abd-i Külâl, Nuaym b. Abd-i Külâl ve Nûmân’a yani Zû Ruayn, Me’âfir ve Hemdân emirlerine. Ben şu anda size beyan edeyim ki: kendisinden başka ilah olmayan Allah’a hamd ederim. Bilesiniz ki Rûm diyarından dönüşümüzde sizin elçiniz bize geldi ve Medine’de buluştuk. Elçinizle gönderdiğiniz şey ulaştı, sizdeki durumdan bizi haberdar etti, Müslüman olduğunuzu ve müşrikleri savaşta katletmenizi bize bildirdi. Bilesiniz ki eğer hayırlı yolda yürürseniz, Allah ve Resûlüne itaat ederseniz, namazı kılar, zekâtı verirseniz ve ganimetlerden beşte birini Allah hakkı ve Resûlü’nün hissesi ve komutan payı olarak verirseniz Allah sizleri hidayetine erdirmiştir.

Yağmur ve kaynak sularıyla sulanan arazi ürünlerinden müminlerin üzerine farz kılınan zekât onda bir; kova ve taşıma su ile sulanan arazilerden ise yirmide birdir. Kırk deve de üç yaşına girmiş bir dişi deve yavrusu, otuz deve de iki yaşını bitirmiş erkek deve yavrusu, her beş deve de bir koyun, her on deve de iki koyun zekât olarak vermek gerekir. Ayrıca her kırk sığırdan bir sığır, her otuz sığırdan üç yaşına girmiş bir tosun veya düve, her kırk davardan bir koyun zekât olarak vermek lazım gelir. Bu hayvanların sadece saime olanından (yan senenin altı ayından fazla dışarda otlayanlarından) zekât lazım gelir. Bu miktarlar, Allah tarafından müminlerin üzerine farz kılınmış zekâtlardır. Kim bundan fazlasını verirse bu onun için daha hayırlıdır. Kim bunu eda eder, Müslüman olduğunu ilan eder ve müşriklere karşı müminlere yardım ederse o kişi müminlerdendir; müminlerin hak ve yetkileri ona da vardır, onların yükümlülükleri de onun yükümlülüğüdür. Onun için Allah’ın ve Resûlünün ahdi ve andlaşması vardır.

Yahudi veya Hıristiyanlardan kim Müslüman olursa o müminlerdendir; müminlerin hak ve yetkileri ona da vardır, onların yükümlülükleri de onun yükümlülüğüdür. Kim Yahudilik veya Hıristiyanlık üzere devam ederse o kimse dininden zorla döndürülemez.

⁴⁸⁹ İbn Hişam, **es-Sîretü’n-nebeviyye**, II, 588; Taberî, **Tarihü’t-Taberî**, III, 120; Hattab, **Süferâü’n-Nebî**, I, 188-191, 199, 736-741; Muhammed Hamidullah, **el-Vesâiku’s-siyâsiyye**, s. 220, 221, no: 109, ayrıca no: 106 C ve D mektuplar da Hz. Muâz b. Cebel’a nesbet edilmiştir.

İster erkek, ister kadın, ister hür, ister köle olsun her bir kişi üzerine me‘âfir veya ona eş değerde tam bir dinar cizye yükümlülüğü vardır. Kim bunları Resûlullah’a (s.a) öderse, Allah’ın ahdi ve Resûlünün ahdini eda etmiştir. Kim vermezse o Allah ve Resûlünün düşmanıdır. Amma bad: Muhammed (s.a), Zur’a Zi Yezen’e haber gönderiyor: Benim elçilerim size geldikleri zaman onlara iyi davranmanızı tavsiye ederim. Bunlar Muâz b. Cebel, Abdullah b. Zeyd, Mâlik b. Ubâde, Ukbe b. Nemir, Mâlik b. Mürre ve onların arkadaşlarıdır. Müslümanlardan zekâtlarını ve Müslüman olmayanlardan cizyeleri toplayınız ve elçilerime teslim ediniz. Onların emiri Muâz b. Cebel’dir. Onlar görevlerini yapmış ve mutlu olarak dönmelerini sağlayınız.

Bundan sonra: Ayrıca biliniz ki Muhammed şehâdet eder ki Allah’tan başka hiçbir ilah yoktur ve o, Allah’ın kulu ve Resûlüdür. Şimdi ise Mâlik b. Mürre er-Rehâvî bana bildirdi ki sen Himyerin ilk Müslümanı olmuşsun ve müşrikleri katletmişsin. Seni hayırla müjdelerim ve Himyer halkına iyilikle davranmanı sana emrederim; ihânet etmeyiniz ve birbirinizi perişan bırakmayınız. Biliniz ki Allah Resûlü sizin zenginlerinizin de, fakirlerinizin de velisidir. Sadaka-zekât Muhammed’e ve onun aile bireylerine helâl değildir. Zekât ancak Müslümanların fakirlerine ve yolcuya verilir. Bilesiniz ki Mâlik haberi bize ulaştırdı ve bilinmesi gerekenleri muhafaza etti ben de size ona hayırla muamele etmenizi emrederim. Bilesiniz ki ben size halkımın en salihlerinden ve en bilginlerinden dini en iyi yaşayanları elçiler olarak gönderdim, onlara iyi davranmanızı emrediyorum. Çünkü onlar, güzide insanlardır. Allah’ın selamı rahmeti ve bereketi üzerine olsun.⁴⁹⁰

B-Ebû Mûsâ el-Eş‘arî’nin Elçilik Görevi

Yukarıda zikredildiği gibi Ebu Mûsâ el-Eş‘ari Güney Yemen bölgesine elçi olarak gönderildi.⁴⁹¹ Orada İslam’ı tebliğ etti ve onun daveti vesilesiyle insanlar Müslüman oldular.⁴⁹² Ebû Mûsâ el-Eş‘arî, Güney Yemen bölgesinde Zebîd, Aden ve sahil kesimlerinde Peygamber’in (s.a) valisi ve kadısı olarak göreve devam etti,⁴⁹³ zekâtları toplayıp yeterince fakirlere dağıtarak fazlasını Peygamber’in (s.a) Yemen’deki genel

⁴⁹⁰ İbn Hişam, Sîret-i İbn-i Hişam, çev. Hasan Ege, İstanbul: Kahraman Yayınları, 2006, IV, 325-326.

⁴⁹¹ İbn Hacer, **Fethü’l-Barî**, VIII, 61; Keremî, **el-İdare fi asri’r-Resul**, 238.

⁴⁹² Nevevî, **Tehzîbü’l-esmâ**, I, 30; Hattab, **Süferâü’n-Nebî**, I,794.

⁴⁹³ İbn Abülber, **el-İstî‘âb**, III, 1402; İbn Hacer, **el-İsâbe**, IV, 181; Hattab, **Süferâü’n-Nebî**, I,822.

emiri Muâz b. Cebel'e gönderiyordu. Bu görevler yanında o da Muâz b. Cebel gibi Müslümanlara Kur'ân-ı Kerîm ve İslam hükümlerini öğretiyordu.⁴⁹⁴

Peygamber (s.a), Veda haccından döndükten bir süre sonra hastalandı. Peygamber'in (s.a) hastalığını duyan Esvedü'l-Ansi (أسود العنسي) isimli Yemenli bir kişi irtidad ederek İslam'dan çıktı ve kendisini Peygamber ilan etti. Ayrıca Yemen'in bazı bölgelerini işgal ederek kendi egemenliğini ilan etti.⁴⁹⁵ Bunun üzerine Muâz b. Cebel, Me'reb (مأرب) bölgesinde Ebû Mûsâ el-Eş'arî'in yanına giderek Esvedü'l-Ansi'ye karşı kendilerine savaşa hazırladılar. Sonunda Esvedü'l-Ansi kendi evinde eşinin yardımıyla Müslüman olan Fars asıllı Firuz isiminde bir kişi tarafından öldürüldü. Onun tarafına seçerek mürted olanlara karşı savaşı kazanan Müslümanlar işgal edilen topraklarını geri aldılar. Bundan sonra Yemen'deki Peygamber'in (s.a) valileri, görevli buldukları bölgelere geri döndüler.

Elde edilen bu zaferi, Peygamber'e (s.a) bildirmek üzere mektup yazarak bir elçi vasıtasıyla Medine-i Münevvere'ye gönderdiler. Ancak gönderilen elçi Medine-i Münevvere'ye ulaşmadan bir gün önce Peygamber (s.a) vefat etmişti. Bununla beraber gerek Esvedü'l-Ansi'nin öldürülmesi ve gerekse Yemen'deki Müslümanların zaferi, Cebrail (a.s) vasıtasıyla Peygamber'e (s.a) haber verilmişti ve O da bu haberi sahabelere duyurmuştu.⁴⁹⁶ Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Hz. Ebû Bekir'in döneminde de Yemen'deki görevini sürdürdü.⁴⁹⁷

3.12.2. Fıkhî Sonuçları

Bu mektubun muhteviyatının geniş olması sebebi ile önce bu göreve dair genel sonuçları, sonra da mektubun içeriği ile ilgili sonuçları incelemek istiyoruz.

A-Muâz b. Cebel ve Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin elçilik görevleri ile ilgili genel sonuçlar

1-Peygamber (s.a), elçi olarak gönderdiği Muâz b. Cebel ve Ebû Mûsâ el-Eş'arî'ye İslam'ı tebliğde esas olan iki temel görevi tevdi ediyor. Birinci görev: İnsanlara gerek inanç ve gerekse hayatın zorluklarında kolaylaştırmayı esas almak. Bu görev emir siğesiyle bildirilmiştir. Muhatapı Peygamber'in (s.a), iki elçisidir. Tüm ilişkilerde insanları zora sokmadan, işlerini kolaylaştıracak şekilde hitap etmek ve “el-

⁴⁹⁴ Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, I, 794.

⁴⁹⁵ Taberî, *Tarihü't-Taberî*, III, 146, 147.

⁴⁹⁶ Taberî, *Tarihü't-Taberî*, III, 229-236.

⁴⁹⁷ İbnü'l-Esîr, *el-Kamil fi't-tarih*, II, 421; Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, I, 833.

Hanîfiyetü's-semha" anlayışına sahip olarak insanlara yaklaşmak gerekmektedir. Peygamber'in (s.a), bu buyruğu «يَسْرًا وَلَا تُعْصِرًا وَبَشْرًا وَلَا تُنْفِرًا»⁴⁹⁸ insanlara karşı sorumluluk üstlenen her bireyin dikkate almak zorunda olduğu bir ilkedir. "Kolaylaştırıp zorlaştırmamak, müjdeleyip nefret ettirmemek" insanlar arası ilişkilerde İslam'ın bize yüklediği önemli bir sorumluluktur. Bu sorumluluğun eda edilmesi, çağımızda nitelikli insanların yetiştirilmesine dayanmaktadır; özelliklede içinde bulunduğumuz kurumların ana hedefleri, bu amacı gerçekleştirmektir. Bu donanıma sahip olmak, başkalarına sünnet olsa da bizlerin üzerine farzdır.⁴⁹⁹ Çünkü bu hadis-i şerifin mana ve mefhumunu bildiren ayet-i kerimeler de vardır.

2-Bu hadis-i şerifin varid oluşu, kamu görevi sorumluluğunu üstlenmiş iki önde gelen sahabe için Peygamber'in (s.a) verdiği görevlerin ifasında kullanacakları yöntemi bildirmektedir. Çünkü yöntem sağlıklı olmazsa başarıya ulaşamazlar. Her ne kadar bu sahabeler Peygamber'in (s.a) tebliğ ve yönetim usulünü görmüş ve yaşamış olsalardı; bu görevlerde kullanacakları yöntemi bizzat talimatla ondan almış olmaları bu konunun önemini vurgulamaktadır.

3-İslami tebliğde insanlara öncelikli olarak sunulacak ilk şey kelime-i tevhiddir. Çünkü imanın temeli buna dayanır. Diğer sorumluluklardan önce gelir ve kalbin teslimiyetini gerektirir. İnsanın kelime-i şهادet getirerek Müslüman olmasından sonra tedrici olarak diğer yükümlülükler sırayla gelir. Peygamber (s.a), insanları davette bu yöntemi kullanarak Allah'ın inayetiyle başarılı olmuştur ve bizlere en büyük örnek olmuştur.

4-Peygamber (s.a), Muaz b. Cebel'i Yemen'e görevli olarak gönderirken tüm devlet adamlarına ve fakihlere sosyal hayatı düzenlemede ve toplumun sorunlarını çözmede kullanacakları yöntemi bire bir şifahi olarak soru ve cevaplarla ortaya koymuştur. Peygamber'in (s.a), kullanmış olduğu bu usul, kendisinden sonra gelen tüm fakihlere ve yetkililere ışık tutmuş ve sorumluluklarını yerine getirmede temel ilke olarak benimsenmiştir.⁵⁰⁰

⁴⁹⁸ Buhârî, "Meğâzî", 60, no:4341, 4342; Müslim, "Cihad ve siyer", 3, no: 1733.

⁴⁹⁹ Serahsî, **el-Mebsût**, 1993, X, 145; Muhammed Tahir b. Muhammed b. Muhammed Tahir b. Aşur et-Tunusî, **Makâsidü's-şer'iyetü'l-İslamiyye**, Katar: Vezâretü'l-evkaf ve şuûnü'l-İslamiyye, 1425/2004, II, 127; Takıyyüddin, Ahmed b. Abdulhalim b. Abdusselam Dimaşkî, **es-Siyasetü's-şer'iyye fi islâhi'r-ra'i ve'r-raiyye**, 1. Basım, el-Memleketü'l-Arabiyyetü's-Suudiyye: Vezâretü's-şuûnü'l-İslamiyye, 1418/1997; Hadimî, **İlimü'l-makâsidü's-şer'iyye**, s. 111; Muhammed b. Hasen b. el-Arabî el-Fasî, **el-Fikrû's-samî fi tarihi'l-fikhi'l-İslâmî**, 1. Basım, Beyrut: Dârü'l-kütübü'l-ilmîyye, 1416/1995, II, 570.

⁵⁰⁰ Serahsî, **el-Mebsût**, 1993, X, 145; a.mlf, **Usulü's-Serahsî**, Beyrut: Dârü'l-ma'rife, t.y., II, 107; Ebû Bekir Ahmed b. Alî er-Râzî ec-Cessâs, **el-Fusûl fi'l-Usûl**, 2. Basım, Kuvveyt: vezâretü'l-evkafü'l-Kuvveytiyye, 1994, IV,44, II, 318.

5-Toplum hayatının düzene sokulması ve karmaşadan kurtulması için öncelikli olarak Allah'ın kitabındaki buyrukların esas alınması ilkesi benimsemiştir.⁵⁰¹

6-Allah'ın kitabında doğrudan hakkında buyruk olmayan konuların çözümü için Peygamber'in (s.a) sünneti dayanak olarak esas alınmıştır. Çünkü onun sünneti ayetlerle teyid edilmiş ve Peygamber'e (s.a) tabi olmamız emredilmiştir.

7-Allah'ın kitabı ve Resulü'nün sünnetinde doğrudan beyanı bulunmayan konuların çözümü için Kitap ve Sünnet'in ışığında fakihlerin usule uygun icthadlarla bireylerin ve toplumların sorunlarını çözüme sorumluluğunu bize bildirmektedir.⁵⁰²

8-Peygamber (s.a), Muâz b. Cebel'in konuyu çok iyi kavradığını ve görevini bu anlayışla başarılı bir şekilde eda edeceğini görerek Allah'a hamd etmiştir. Bu da gösteriyorki benimsenen yöntem tüm ümmet için geçerlidir.

B- Bu mektubun içeriği ile ilgili detaylı sonuçlar:

Bu mektubun fazla konu ihtiva etmesi sebebi ile kapsamını detaylandırmak istiyoruz

1-Besmele ile başlamıştır. Bu uygulama Peygamber'in (s.a), sünnetidir.⁵⁰³

2-Mektubun kimden kime gönderildiğini belirtmek gereklidir ve Peygamber'in (s.a) tüm yazışmalarında bu yöntemi uygulamıştır. Bu uygulamanın vacip düzeyinde bir gelenek olduğu kanaatindeyiz.⁵⁰⁴

3-Arapça mektup geleneğinde (أَمَّا بَعْدُ) “şimdi konuya gelelim” ifadesi örfi bir yaklaşımdır ve yazışmanın gündemdeki konuya başladığının sembolüdür.

4-Peygamber'in (s.a) hitaplarında Allah'tan başka ilah olmadığını beyan etmek aynı şekilde onun sünnetlerindedir.

5-Peygamber'in (s.a) hitap yönteminde girişi fazla uzatmadan esas konuya geçtiğini görmekteyiz. Gerek devlet işlerinde ve gerekse uluslararası ilişkilerde bu yöntemin benimsenmesi hem ciddiyeti hem de verimliliği sağladığı kanaatindeyiz. Bu peygamberi bir yöntem olarak adlandırılabilir.⁵⁰⁵

6-Muhatabının selamlarını aldığını söyleyerek onları onurlandırması bu ilişkilerde önemlidir.

7-Muhatablarını onurlandırmak ve yapacakları işlerin alt yapısını oluşturmak için onların geçmişleri ile ilgili olumlu haberleri vurgulaması Peygamber'in (s.a) sünnetidir.

⁵⁰¹ Ebû Dâvûd “الأقضية”, 9, no: 3592.

⁵⁰² Serahsî, *Usulü's-Serahsî*, II, 107; Cessâs, *el-Fusûl fi'l-Usûl*, II, 318.

⁵⁰³ Lâşin, *Fethü'l-Mün'im*, VII, 223.

⁵⁰⁴ Lâşin, *Fethü'l-Mün'im*, VII, 224.

⁵⁰⁵ Lâşin, *Fethü'l-Mün'im*, VII, 224.

8-Müslümanlığı seçen muhataplarının İslam'la müşerref olmalarını takdir ediyor.

9-Onların müşriklerle savaşlarını da takdir ederek azimlerini artırıyor.

10-Onların konumlarını teyid ederek Allah'ın hidayeti ile daima kaim olmaları için yapmaları gereken vazifeleri birer, birer sıralıyor:

a-Sosyal hayatlarını ıslah ederek (iyileştirerek) Allah ve Resulüne itaat etmelerini.

b-Namazları dosdoğru kılmaları

c- Zekâtı vermeleri

d-Elde ettikleri ganimetlerden beşte birinin Allah hakkı Resulünün hissesi olarak ayırmalarını.

e-Kaynak suları ve yağmur suları ile işlenen arazilerden % 10, insan emeği ile sulanan arazilerden % 5 oranında Müslümanların hasad ettikleri ürünlerden oşür vermelerini; develer 40 tane olduğunda bir binti lebum, 30 deve de bir ibni lebum, her bir beş deve de bir koyun ve her on deve de iki koyun zekât olarak vermeleri gerektiğini.

f-Her kırk inekte bir inek, her otuz inekte 3 yaşına giren bir düve; meralarda otlanan her 40 koyunda bir koyun zekat olarak vermek Allah'ın müminlere farz kıldığı görevlerdir. Kim daha fazlasını verirse artı nafile ibadet etmiş olur hükmündedir. Kim bunları yapar, Müslüman olduğuna şahadet eder ve müşriklere karşı Müslümanlara yardım ederse, onun gerçek müminlerden olduğu beyan edilmiştir.

3.13. Hz. Cerîr b. Abdullah'ın Elçilik Görevi ve Fıkhî Sonuçları

3.13.1. Elçilik Görevi

Peygamber (s.a), Yemen tarafında bulunan Zu'l-Külâ' (ذو الكلاع)⁵⁰⁶ ve Zu-Amr (ذو عمرو) isimindeki Yahudi yöneticileri⁵⁰⁷ İslam'a davet etmek için Cerîr b. Abdullah el-Becelî'yi elçi olarak gönderdi⁵⁰⁸ ve Zu'l-Külâ'ya verilmek üzere ona bir mektup verdi.⁵⁰⁹ Ancak bu mektubun metni tarihi kayıtlarda görülmemektedir.⁵¹⁰

⁵⁰⁶ İbn Sa'd, **et-Tabakâtü'l-kübra**, I, 266; Muhammed b. Habib b. Ümeyye b. Amr el-Bağdadî, **el-Mahber**, Beyrut: Dârü'l-Âfakü'l-cedide, t.y, s. 75; Cemaluddîn Ebü'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzî, **el-Mantazam fi tarihü'l-mülûk ve'l-ümem**, 1. Basım, Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1992, IV, 7.

⁵⁰⁷ Bağdadî, **el-Mahber**, s. 75; Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 219.

⁵⁰⁸ İbn Sa'd, **et-Tabakâtü'l-kübra**, I, 266; Abdulaziz b. Muhammed b. İbrahim el -Hamevî, **el-Muhtaserü'l-kebir fi siretü'n-nebî**, 1. Basım, Amman: Dârü'l-Başir, 1993, s.118; Bağdadî, **el-Mahber**, s. 75; Ahmed b. İsmail b. Osman b. Muhammed el-Gürânî, **el-Kevserü'l-cârî ila riyadi ahadisü'l-Buhârî**, 1. Basım, Beyrut: Dârü ihyâü't-türâsi'l-Arabî, 2008, VII, 340.

⁵⁰⁹ Ebü bekir Muhammed b. Hüseyin b. Düreyd, **el-İştikak**, 1. Basım, Beyrut: Dârü'c-Cil, 1991, s. 526.

⁵¹⁰ Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 219.

İslam'dan önce Yemen'deki küçük devletlerin yöneticilerine “Zu” (ذو) çoğul olarak (أذوا) deniyordu.⁵¹¹ Böyle yöneticilere “kayl” (قيل) çoğul olarak “akyal” (أقيال) da deniyordu.⁵¹² Cerîr, Yemen'e ulaştığı zaman bölge emiri Zu'l-Külâ' onu saygıyla karşıladı.⁵¹³ Zu'l-Külâ' ve Zu-Amr, Peygamber'in (s.a), davetine icabet ederek Müslüman oldular.⁵¹⁴ Bunun yanında Zu'l-Külâ'nın eşi de Müslüman oldu.⁵¹⁵ Zu'l-Külâ' Müslüman olduğu zaman dört bin köleyi âzat etti. Daha sonra Hz. Ömer döneminde Medine-i Münevvere'ye gelerek dört bin köleyi ikinci bir defa daha âzat etti. Geçmişte işlediği günahların keffareti için bu kadar köleyi azat ettiğini bildirdi.⁵¹⁶ Zira Zu'l-Külâ' bazı rivayetlere göre cahiliye döneminde tanrılık iddia ederek⁵¹⁷ insanları kendisine secde etmelerini emretti ve yüz bin kişi ona secde etti.⁵¹⁸

Zu'l-Külâ' ve Zu-Amr, Cerîr ile Medine-i Münevvere'ye giderek Peygamber (s.a) ile buluşmak istiyorlardı ve Medine-i Münevvere'ye doğru yola çıktılar. Zu-Amr, yolda giderken Cerîr'e şöyle söyledi: “Eğer gerçekten sizin arkadaşınız Peygamber ise üç gün önce vefat etmiştir”. Bunlar Medine'ye doğru yola devam ederken bir kervanla karşılaştılar ve onlardan Peygamber'in (s.a) vefat ettiğini, Hz. Ebû bekir onun yerine Halife seçildinin haberini aldılar. Bu durumda Zu'l-Külâ' ve Zu-Amr Medine'ye gitmekten vazgeçip geriye döneceklerini ve başka bir zaman Medine'ye gideceklerini söylediler. Cerîr Medine-i Münevvere'ye dönüp olayı Hz. Ebû bekir'e aktardı. Hz. Ebû bekir keşke onları getirseydin diye temenisini ifade etti.⁵¹⁹

Peygamber'in (s.a) vefatından Zu-Amr'ın nasıl haberdar olduğu konusunda şu ihtimaller zikredilmiştir:

1-O bu haberi gizlice Medine'den gelen kişilerden duymuş olabilir.

2-Zu-Amr, Müslüman olmadan önce kâhinmiş, bu haberi kehanet yoluyla anlamış olabilir.

⁵¹¹ Abdurrahman b. Ebî bekir Celaluddîn es-Süyûtî, **el-Müzhir fi ulumi'l-lüğe ve en vahia**, 1. Basım, Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1998, 1, 415; Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 201, 224.

⁵¹² Bağdadî, **el-Mahber**, s. 75; Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 219, 224.

⁵¹³ Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 202.

⁵¹⁴ İbn Dürreyd, **el-İştikak**, s. 526.

⁵¹⁵ İbn Sa'd, **et-Tabakâtü'l-kübra**, I, 266; Salihî, **Sübülü'l-hüda**, XI, 347; Hamevî, **el-Muhtaserü'l-kabir**, s. 118; Bağdadî, **el-Mahber**, s. 75; İbn Hacer, **el-İsâbe**, II, 356.

⁵¹⁶ İbn Hacer, **el-İsâbe**, II, 356.

⁵¹⁷ Ebû Muhammed mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed Bedreddin el-Aynî, **Umdetü'l-kârî**, Beyrut: Dâru ihyâu't-türâsi'l-Arabî, t.y, XVIII, 14.

⁵¹⁸ İbn Hacer, **el-İsâbe**, II, 356.

⁵¹⁹ Buharî, “el-Mağâzî”, 64. No: 4359.

3-Bu haberi Yahudi kaynaklarından öğrenmiş olabilir.⁵²⁰

4-Müslüman olarak ilham yoluyla bu haberi anlaması mümkündür.⁵²¹

Peygamber'in (s.a) vefatından sonra Yemen'de bazı Müslümanlar irtidad ettiler. Ancak Zu'l-Külâ' İslam'da sebat edip diğer Müslümanlar ile beraber mürtedlere karşı savaştılar.⁵²²

Zu'l-Külâ' ve Zu-Amr, Hz. Ömer döneminde Medine'ye geldiler.⁵²³ Daha sonra Zu'l-Külâ' Medine'den Şam'a gitmiştir ve oradaki savaşlarda önemli katkılarda bulunmuştur.⁵²⁴ Yermük savaşında komutanlık görevi de yapmıştır.⁵²⁵ Siffin savaşında Hz. Muaviye ordusunda savaşırken orada öldürülmüştür.⁵²⁶ Zu-Amr hakkında elimizde fazla bilgi yoktur. Öyle görünüyor ki o, Müslüman olduktan sonra erken zamanlarda vefat etmiştir.⁵²⁷

3.13.2. Fıkhî Sonuçları

1-Bölgesinde emir olan Zu'l-Külâ', mülkünde bulunan kölelerden iki ayrı zamanda dörder bin köle azat etmesi, İslam'ın köleleri azat etmek için öngördüğü teşvikleri kavradığı anlamını taşır. Bu uygulama ile insan için özgürlüğün ne kadar önemli olduğunu ve İslam'ın bu konudaki hassasiyetini göstermektedir.

2-Küçük emirlik ve devlet olsa bile onunla irtibat kurmak ve yöneticilerini İslam'a davet etmek Peygamber'in (s.a) sünnetlerindedir.

3-Hadislerin yorumlarında âlimlerin ifade ettiği gibi ilham yoluyla kalp gözü açık bazı Müslümanların bazı olayları fark etmeleri mümkündür.⁵²⁸ Bu bilgiler kendilerini ilgilendirir, başkasını ilgilendirmez, yükümlülük doğurmaz.

3.14. Hz. Amr b. Hazm'ın Eçilik Görevi ve Fıkhî Sonuçları

3.14.1. Eçilik Görevi

Peygamber (s.a) Amr b. Hazm'ı Elçi, öğretmen ve vali olarak Yemen'e bağlı Necran'daki Hâris b. Ka'b oğullarına gönderdi.⁵²⁹ Hâris b. Ka'b oğulları cahiliye

⁵²⁰ Aynî, *Umdetü'l-kârî*, XVIII (18), 14; Kastallânî, *İrşadu's-sâri*, 7. VI, 426.

⁵²¹ Gürânî, *el-Kevserü'l-cârî*, VII, 340.

⁵²² Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, I, 203; Aynî, *Umdetü'l-kârî*, XVIII, 14.

⁵²³ Aynî, *Umdetü'l-kârî*, XVIII, 18.

⁵²⁴ İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 356; Aynî, *Umdetü'l-kârî*, XVIII, 14; Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, I, 206-210.

⁵²⁵ Taberî, *Tarihü't-Taberî*, III, 397.

⁵²⁶ İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 356; Aynî, *Umdetü'l-kârî*, XVIII, 14.

⁵²⁷ Hattab, *Süferâü'n-Nebî*, I, 216

⁵²⁸ Gürânî, *el-Kevserü'l-cârî*, VII, 340.

döneminin en savaşçı kabilelerden biriydi ve kabile savaşlarında onları kimse mağlup edemezdi. Peygamber (s.a), Amr b. Hazm'ı Hâris b. Ka'b oğullarına göndermeden önce hicretin 10. yılı Rebiyülahir veya Cemaziyülevvel ayında Hz. Hâlid b. Velid komutasında⁵³⁰ dört yüz kişilik bir askeri birliği Necran'daki Hâris b. Ka'b oğullarına gönderdi ve ona şu tavsiyelerde bulundu: "Savaşmadan önce üç gün süreyle onları İslam'a davet et. Eğer İslam'ı kabul ederlerse onlarla savaşma, orada kal ve onlara İslam'ın hükümlerini öğret". Hâlid b. Velid, Peygamber'in (s.a) buyruğuna göre hareket ederek, onları İslam'a davet etti ve onlar da Müslüman oldular. Hâlid b. Velid onların Müslüman olduğu haberini Peygamber'e (s.a) mektup yazarak bildirdi. Bir müddet sonra Hâlid b. Velid Hâris b. Ka'b oğullarının elçileriyle⁵³¹ beraber Medine-i Münevvere'ye geri döndü.⁵³²

Hâris b. Ka'b oğullarının elçileri Medine-i Münevvere'de Hz. Peygamber (s.a) ile buluşarak İslam'la ilgili bazı konuları öğrendiler. Hz. Peygamber (s.a), bu kabileden gelen elçilerden Kays b. el-Husayn (قَيْسُ بْنُ الْحَصَيْنِ) isimli kişiyi kendi kavmin sorumlusu olarak görevlendirdi. Bu elçiler hicretin 10. yılın Şevval ayının son günlerinde veya Zilkadenin ilk günlerinde kendi yurtlarına geri döndüler.

Bu elçilerin geri dönmesinden sonra⁵³³ aynı yıl Zilkade ayında Hz. Peygamber (s.a),⁵³⁴ Amr b. Hazm'ı Yemen'e bağlı Necran'daki Hâris b. Ka'b oğullarına⁵³⁵ ve diğer bütün Necran bölgesine elçi ve vali olarak göndererek Müslümanların yönetimini sağlamak, zekât mallarını toplamak ve İslâm'ın hükümlerini öğretmekle görevlendirdi.⁵³⁶ Peygamber (s.a), Amr b. Hazm'ı oraya gönderirken, yapacağı işleri belirten bir talimatname yazdırarak ona verdi. Bu talimatnamede İslam'ın bildirdiği emirler ve yasaklar ile beraber insanların toplumsal hayattaki davranışlarını ilgilendiren fikhî

⁵²⁹ İbn Sa'd, et-**Tabakâtü'l-kübra**, I, 267; İbn Hişam, **es-Sîretü'n-nebeviyye**, II, 594; Taberî, **Tarihü't-Taberî**, III, 128; İbn Tolun, **İ'lâmü's-sâilîn**, s. 138; İbnü'l-Esîr, **el-Kamil fi't-tarih**, 293; Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 883.

⁵³⁰ İbn Hişam, **es-Sîretü'n-nebeviyye**, II, 594.

⁵³¹ İbn Hişam Hâris b. Ka'b oğullarının elçilerinden aşağıdaki kişileri zikrediyor:

"قَيْسُ بْنُ الْحَصَيْنِ ذِي الْغُصَّةِ، وَيَزِيدُ بْنُ عَبْدِ الْمَدَّانِ، وَيَزِيدُ بْنُ الْمُحَجَّلِ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ فُرَادِ الرَّيَّادِيِّ، وَشَدَّادُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْقَنَائِيُّ، وَعَمْرُو بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الضَّبَّابِيُّ "

⁵³² İbn Hişam, **es-Sîretü'n-nebeviyye**, II, 592-594; Taberî, **Tarihü't-Taberî**, III, 126-128; İbnü'l-Esîr, **el-Kamil fi't-tarih**, 293.

⁵³³ İbn Hişam, **es-Sîretü'n-nebeviyye**, II, 594-595; Taberî, **Tarihü't-Taberî**, III, 128.

⁵³⁴ Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 883, 886.

⁵³⁵ İbn Sa'd, et-**Tabakâtü'l-kübra**, I, 267; Hattab, **Süferâü'n-Nebî**, I, 883.

⁵³⁶ Taberî, **Tarihü't-Taberî**, III, 128, 228, 318; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-gâbe**, IV, 202.

konular yer almıştır. Peygamber'in (s.a) vefat ettiği zaman Amr b. Hazm orada bu görevine devam ediyordu.⁵³⁷ Peygamber'in (s.a) vefatından sonra o bölgelerde irtidad olaylarının çıkması üzerine Amr b. Hazm Medine-i Münevvere'ye döndü.⁵³⁸

Peygamber (s.a), Amr b. Hazm'ı Necran'a gönderirken aşağıdaki ona teslim ettiği mektup tarihi kaynaklarda şu ifadelerle yer almaktadır:

" بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مِنْ مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى شُرَحْبِيلِ بْنِ عَبْدِ كَلَالٍ، وَالْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ كَلَالٍ، وَنَعِيمِ بْنِ عَبْدِ كَلَالٍ، قِيلَ
ذِي رُعَيْنٍ وَمَعَاوِرَ وَهَمْدَانَ:

أَمَّا بَعْدُ، فَقَدْ رَجَعَ رَسُولُكُمْ، وَأَعْطَيْتُمْ مِنَ الْغَنَائِمِ خُمْسَ اللَّهِ، وَمَا كَتَبَ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ مِنَ الْعُسْرِ فِي الْعَقَارِ، وَمَا
سَقَتِ السَّمَاءُ أَوْ كَانَ سَيْحًا⁵³⁹ أَوْ بَعْلًا⁵⁴⁰، فَفِيهِ الْعُسْرُ إِذَا بَلَغَ خَمْسَةَ⁵⁴¹ أَوْسُقٍ،⁵⁴² وَمَا سَقَى بِالرِّشَاءِ، وَالذَّالِيَةِ، فَفِيهِ
نِصْفُ الْعُسْرِ إِذَا بَلَغَ خَمْسَةَ أَوْسُقٍ*، وَفِي كُلِّ خُمْسٍ مِنَ الْإِبِلِ سَائِمَةٌ⁵⁴³ شَاةٌ إِلَى أَنْ تَبْلُغَ أَرْبَعًا وَعِشْرِينَ⁵⁴⁴، فَإِذَا
زَادَتْ وَاحِدَةً عَلَى أَرْبَعٍ وَعِشْرِينَ فَفِيهَا ابْنَةُ مَخَاضٍ، فَإِنْ لَمْ تُوجَدْ بِنْتُ مَخَاضٍ⁵⁴⁵ فَابْنُ لَبُونٍ،⁵⁴⁶ ذَكَرَ إِلَى أَنْ تَبْلُغَ
خَمْسًا وَثَلَاثِينَ، فَإِذَا زَادَتْ عَلَى خُمْسٍ وَثَلَاثِينَ، فَفِيهَا ابْنَةُ لَبُونٍ إِلَى أَنْ تَبْلُغَ خَمْسًا وَأَرْبَعِينَ، فَإِذَا زَادَتْ عَلَى خُمْسٍ
وَأَرْبَعِينَ، فَفِيهَا حَقَّةٌ⁵⁴⁷ طَرَوْقَةٌ إِلَى أَنْ تَبْلُغَ سِتِّينَ، فَإِنْ زَادَتْ عَلَى سِتِّينَ وَاحِدَةً، فَفِيهَا جَدَعَةٌ إِلَى أَنْ تَبْلُغَ خَمْسَةَ
وَسَبْعِينَ، فَإِنْ زَادَتْ عَلَى خُمْسٍ وَسَبْعِينَ وَاحِدَةً، فَفِيهَا ابْنَةُ لَبُونٍ إِلَى أَنْ تَبْلُغَ تِسْعِينَ، فَإِنْ زَادَتْ عَلَى تِسْعِينَ وَاحِدَةً،
فَفِيهَا حَقَّتَانِ طَرَوْقَتَانِ الْجَمَلِ، إِلَى أَنْ تَبْلُغَ عِشْرِينَ وَمِائَةً، فَمَا زَادَ، فَفِي كُلِّ أَرْبَعِينَ ابْنَةُ لَبُونٍ، وَفِي كُلِّ خَمْسِينَ حَقَّةٌ
طَرَوْقَةٌ الْجَمَلِ،⁵⁴⁸ وَفِي كُلِّ ثَلَاثِينَ بَاقُورَةٌ بَقْرَةٌ،⁵⁴⁹ وَفِي كُلِّ أَرْبَعِينَ شَاةٌ سَائِمَةٌ،⁵⁵⁰ شَاةٌ إِلَى أَنْ تَبْلُغَ عِشْرِينَ وَمِائَةً،

⁵³⁷ İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, II, 595; Taberî, *Tarihü't-Taberî*, III, 128; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 202.

⁵³⁸ Taberî, *Tarihü't-Taberî*, III, 319.

⁵³⁹ Razi, *Muhtaru's-sihâh*, s. 158/ الماء الجاري

⁵⁴⁰ Zebidî, *Tacü'l-arûs*, 28.92/ البعل: الأرض المرتفعة التي لا تمطر في السنة إلا مرة واحدة

⁵⁴¹ İmam Ebû Hanife'ye göre beş vesk şart değildir; odun, kamış ve ot haricinde yerden biten az veya çok ürünlerde oşür vermek gerekmektedir. Ancak imam Ebû Yusuf ve İmam Muhammede göre ürün beş veske ulaşmadıkça oşür vermek gerekmez/ Ahmed b. Muhammed b. Ahmed Ebü'l-Huseyn el-Kudûrî, *Muhtasaru'l-Kudûrî*, 1. Basım, byy: Darü'l-kütübî'l-ilmiyye, 1418/1997, 58; İmam Şafî'ye göre de ürün beş veske ulaşması oşür vermek için şarttır/Şafî, *el-Ümm*, II, 38; cumhûrî'l-fukaha da oşür vermek için ürünün beş veske ulaşmasını beyan ediyorlar/ İbn Rüşd el-Hafid el-Kurtubî, *Bidayetü'l-müctehid*, II, 27.

⁵⁴² Zebidî, *Tacü'l-arûs*, 26: 471/ الوسق: ستون صاعا، وهو جمل بعير

* Bir sa' 3, 25 kilogramdır. Bir vesk ise 195 kilogramdır. Beş vesk 975 kilogramdır./Ebu'l-Huseyin Ahmed b. Ebû Bekir Muhammed b. Ahmed el-Kudûrî, *Muhtasaru'l-Kudûrî*, Soner Duman ve Osman Güman (çev.), İstanbul: Beka Yayıncılık, 2017, s. 631.

⁵⁴³ Zebidî, *Tacü'l-arûs*, 32: 431 السائمة: كل إبل تُرسل تُرعى ولا تُعلف في الأصل

⁵⁴⁴ Buhârî, "zekât", 38: Beşten sonra her beş deve de bir koyun olmak üzere yirmi dörde kadar dört koyun zekât verilir.

⁵⁴⁵ Sa'dî, *Kamusü'l-fikhî lügaten ve istilâhen*, s. 337/ İkinci seneye giren devenin yavrusu

⁵⁴⁶ Zebidî, *Tacü'l-arûs*, 36: 93/

ابن اللبون: ولد الناقة إذا كان في العام الثاني واستكملته، أو إذا استكمل سنين ودخل في العام الثالث

⁵⁴⁷ Razi, *Muhtaru's-sihâh*, s. 77 / ما كان من الإبل ابن ثلاث سنين وقد دخل في الرابعة، والأنتى حقة

⁵⁴⁸ Râzî, *Hilyetü'l-fukaha*, s.98/

فَإِنْ زَادَتْ عَلَى عَشْرِينَ وَاحِدَةً، فَفِيهَا شَاتَانِ إِلَى أَنْ تَبْلُغَ مِئْتَانِ، فَإِنْ زَادَتْ وَاحِدَةً، فَثَلَاثَةُ شِيَاهٍ إِلَى أَنْ تَبْلُغَ ثَلَاثَ مِائَةٍ، فَمَا زَادَ فِي كُلِّ مِائَةٍ شَاةً، وَلَا تُؤْخَذُ فِي الصَّدَقَةِ هَرْمَةٌ⁵⁵¹ وَلَا عَجْفَاءٌ⁵⁵² وَلَا ذَاتُ عَوَارٍ وَلَا تَيْسُ الْعُغَمِ، وَلَا يُجْمَعُ بَيْنَ مُتَفَرِّقٍ⁵⁵³، وَلَا يُفَرَّقُ بَيْنَ مُجْتَمِعٍ⁵⁵⁴ خِيْفَةَ الصَّدَقَةِ، وَمَا أُخِذَ مِنَ الْخَلِيطَيْنِ، فَإِنَّهُمَا يَتَرَجَعَانِ بَيْنَهُمَا بِالسَّوِيَّةِ،⁵⁵⁵ وَفِي كُلِّ خَمْسِ أَوْاقٍ⁵⁵⁶ مِنَ الْوَرَقِ خَمْسَةُ دَرَاهِمٍ، فَمَا زَادَ فِي كُلِّ أَرْبَعِينَ دِرْهَمًا دِرْهَمٌ، وَلَيْسَ فِيهَا دُونَ خَمْسِ أَوْاقٍ شَيْءٌ، وَفِي كُلِّ أَرْبَعِينَ دِينَارًا دِينَارًا، وَإِنَّ الصَّدَقَةَ لَا تَحُلُّ لِمَحْمَدٍ وَلَا لِأَهْلِ بَيْتِهِ، وَإِنَّمَا هِيَ الزَّكَاةُ تُزَكَّى بِهَا أَنْفُسُهُمْ فِي فُقَرَاءِ الْمُؤْمِنِينَ، أَوْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَلَيْسَ فِي رَقِيقٍ⁵⁵⁷ وَلَا مَزْرَعَةٍ وَلَا عُمَالِهَا شَيْءٌ، إِذَا كَانَتْ تُؤَدَّى صَدَقَتُهَا مِنَ الْعُسْرِ، وَلَيْسَ فِي عَبْدٍ مُسْلِمٍ وَلَا فَرَسِهِ شَيْءٌ، وَإِنَّ أَكْبَرَ الْكَبَائِرِ عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ، وَقَتْلُ النَّفْسِ الْمُؤْمِنَةِ بِغَيْرِ الْحَقِّ، وَالْفِرَارُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَوْمَ الرَّحْفِ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ، وَرَمْيُ الْمُحْصَنَةِ، وَتَعْلُمُ السَّحَرِ، وَكُلُّ الرِّبَا، وَكُلُّ مَالِ الْيَتِيمِ.

وَإِنَّ الْعُمْرَةَ الْحُجَّ الْأَصْغَرَ، وَلَا يَمَسُّ الْقُرْآنَ إِلَّا طَاهِرًا، وَلَا طَلَّاقَ قَبْلَ إِمْلَاكِ، وَلَا عَثْقَ حَتَّى يُبْتَاعَ وَلَا يُصَلِّيَنَّ أَحَدُكُمْ فِي تَوْبٍ وَاحِدٍ لَيْسَ عَلَى مَنْكِبِهِ مِنْهُ شَيْءٌ، وَلَا يَحْتَبِيَنَّ فِي تَوْبٍ وَاحِدٍ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ السَّمَاءِ شَيْءٌ، وَلَا يُصَلِّيَنَّ أَحَدُكُمْ فِي تَوْبٍ وَاحِدٍ وَشِقُّهُ بَادٍ، وَلَا يُصَلِّيَنَّ أَحَدُكُمْ عَاقِصًا شَعْرَةً، وَإِنَّ مَنْ ائْتَبَطَ⁵⁵⁸ مُؤْمِنًا، قَتْلًا عَنْ بَيْتِهِ، فَهُوَ قَوْدٌ⁵⁵⁹ إِلَّا أَنْ يَرْضَى أَوْلِيَاءُ الْمَقْتُولِ وَإِنَّ فِي النَّفْسِ الدِّيَّةَ مِائَةً مِنَ الْإِبِلِ، وَفِي الْأَنْفِ إِذَا أُوعِبَ جَذْعُ الدِّيَّةِ، وَفِي اللِّسَانِ الدِّيَّةُ، وَفِي الشَّفَتَيْنِ الدِّيَّةُ، وَفِي الْبَيْضَتَيْنِ الدِّيَّةُ، وَفِي الذَّكْرِ الدِّيَّةُ، وَفِي الصُّلْبِ الدِّيَّةُ، وَفِي الْعَيْنَيْنِ الدِّيَّةُ، وَفِي الرَّجْلِ الْوَاحِدَةِ نِصْفُ الدِّيَّةِ، وَفِي الْمَأْمُومَةِ⁵⁶⁰ ثُلُثُ الدِّيَّةِ، وَفِي الْجَانِفَةِ⁵⁶¹ ثُلُثُ الدِّيَّةِ، وَفِي الْمُنْقَلَةِ⁵⁶² خَمْسَ

"حَقَّةٌ طَرُوقَةٌ الْجَمَلِ"، فَالْحَقَّةُ: الَّتِي تَسْتَحِقُّ أَنْ يُحْمَلَ عَلَيْهَا. وَالطَّرُوقَةُ: الَّتِي يَطْرُقُهَا الْجَمَلُ، أَي: يَصْرُبُهَا! Beyhaki'nin rivayetinde de böyledir. Beyhaki, Sünenü'l-kübrâ, 4: 149, no: 7255. Ayrıca Hz. Muaz vasıtasıyla Yemen'e götürülen mektupta da Beyhaki gibi yazılmaktadır./ İbn Hişam, es-Sîretü'n-nebeviyye, II, 588; Taberî, Tarihü't-Taberî, III, 120; Hattab, Süferâu'n-Nebî, I, 188-191, 199, 736-741.

⁵⁵⁰ كلُّ إبلٍ أو ماشية تُرسل للرعي ولا تُغلف / Ömer, Mu'cemü'lügati'l-Arabiyyetü'l-mu'asira, II, 1140

⁵⁵¹ Yaşlı, ihtiyar/ Mehmet Erdoğan, Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü, 1. Basım, İstanbul: Rağbet Yayınları, 1988, 149.

⁵⁵² Zebidî, Tacü'l-arûs min cevâhirü'l-kamus, 24: 123/ الَّتِي لَا لَحْمَ عَلَيْهَا وَلَا شَحْمَ

⁵⁵³ Kasanî, Bedaiü's-sanai' fi tertibi's-şerai, II, 29/Zekât vermemek için farklı sürüler birleştirilmez: Örneğin iki kişi her birisi kırkar kırkar koyun sahiptir. Zekâtı az vermek için ikisi sürülerini birleştirip seksen koyundan zekât alan kişiye sadece bir koyun verirler. Bu eylem doğru olmayıp yasaktır.

⁵⁵⁴ Kasanî, Bedaiü's-sanai' fi tertibi's-şerai, II, 29/ Birleşik sürüler de ayrılmaz: Örneğin bir kişi ayrı ayrı yerlerde kırkar kırkar iki sürüye sahiptir. Devlet tarafından zekât alan görevli gelince bu kişiden iki koyun alınması doğru değildir. Çünkü iki sürü bir kişinin malıdır.

⁵⁵⁵ Kasanî, Bedaiü's-sanai' fi tertibi's-şerai, II, 30/ Karışıklıktan alınan, eşit olarak aslına aittir. Ortak sürüden zekât alınınca sürü ortakları hisseleri oranında düzeltme yapmak için birbirlerine başvururlar: Örneğin iki kişi arasında seksen koyunluk bir sürü ortak olarak vardır. Ancak birisinin hissesi üçten biri ve diğeri ise üçten ikisi vardır. Bu durumda zekât vermek sürünün üçten iki hissesinin sahibine vaciptir, sürünün üçten birisini sahip olan kişiye vacip değildir. Çünkü onun hissesi kırk koyuna ulaşamaz. Bu durumda devlet tarafından zekâtı alan görevli gelip bu sürüden bir koyun zekât olarak alır, O koyunda zekât vermek farz olmayan kişinin hissesi de vardır. Bu hisse sürünün üçten iki hissesine sahip olan kişi tarafından, sürünün üçten birine sahip olan kişiye, koyunun üçten biri fiyatına verilmektedir.

⁵⁵⁶ İbn Manzûr, Lisânü'l-Arab, 15: 404/ الْأَوْقِيَّةُ أَرْبَعُونَ دِرْهَمًا، وَجَمْعُهَا أَوْاقِي وَأَوْاقٍ

⁵⁵⁷ İbn Esîr, en-Nihaye fi garibü'l-hadisi ve'l-eser, II, 252 / الرَّقِيقُ: الْمَمْلُوكُ

⁵⁵⁸ İbn Esîr, en-Nihaye fi garibü'l-hadisi ve'l-eser, III, 172 / أَي قَتْلُهُ

⁵⁵⁹ İbn Esîr, en-Nihaye fi garibü'l-hadisi ve'l-eser, IV, 119 / الْقَوْدُ: الْقِصَاصُ وَقَتْلُ الْقَاتِلِ بَدَلِ الْقَتِيلِ.

⁵⁶⁰ Sa'dî, Kamusü'l-fikhü'lügaten ve istilâhen, I, 24, 25/ الشجعة التي كسرت عظم الرأس وبلغت أم الدماغ.

عَشْرَةَ مِنَ الْإِبِلِ، وَفِي كُلِّ أَصْبُعٍ مِنَ الْأَصَابِعِ مِنَ الْيَدِ وَالرَّجْلِ عَشْرٌ مِنَ الْإِبِلِ، وَفِي السَّنِّ خَمْسٌ مِنَ الْإِبِلِ، وَفِي الْمَوْضِحَةِ⁵⁶³ خَمْسٌ مِنَ الْإِبِلِ، وَإِنَّ الرَّجُلَ يُقْتَلُ بِالْمَرْأَةِ.⁵⁶⁴

“Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla.

Allah’ın elçisi Muhammed’den (s.a), Ruayn, Me‘âfir ve Hemdân emirleri: Şurahbil b. Abdikülâl, Haris b Abdikülâl ve Nuayım b. Abdikülâl’e.

Şimdi bilesiniz ki elçiniz dönmüş bulunuyor. Ganimetlerden beşte birini Allah’ın payı olarak verdiniz; gökyüzünün ve nehirlerin suladığı arazilerde müminlere farz olan zekât ürünler beş vesk miktarına ulaştığı zaman onda bir ödeyiniz; kova ve dolapla sulanan arazilerde ürün beş vesk⁵⁶⁵ miktarına ulaştığında zekât olarak yarım öşür ödeyiniz.

Yılın çoğunu meralarda otlayarak geçiren Saimme adı verilen her beş deve de bir koyun olmak üzere yirmi dörde ulaşıncaya kadar dört koyun zekât verilir. Eğer yirmi dörtten bir artarsa, bir bint mehâd yani bir dişi deve yavrusu zekât verilir. Eğer bint mehâd yoksa iki yaşında bir erkek deve yavrusu yani ibn lebûn zekât verilir. Otuz beş deveye ulaşıncaya kadar böyledir. Otuz beşten bir fazla olursa, kırk beşe ulaşıncaya kadar üç yaşına girmiş dişi deve yani bint lebûn zekât verilir. Kırk beşten bir fazla olursa, altmışa ulaşıncaya kadar, bir hıkka yani dört yaşında yük taşıya bilen bir dişi deve zekât verilir. Sayı altmıştan bir fazla olursa, yetmiş beşe kadar bir ceza’a zekât verilir. Yetmiş beşten bir fazla olursa, doksana ulaşıncaya kadar iki bint lebûn zekât verilir. Doksandan bir fazla olursa, yüz yirmiye kadar iki hıkka zekât verilir. Yüz yirmiden sonra her kırkta bir bint lebûn, her ellide bir yük taşıyan yaşta hıkka zekât verilir.

Her otuz sığırdı (inek) bir zekât verilir. Her kırk sâime koyunda, yüz yirmiye ulaşıncaya kadar, bir koyun zekât verilir. Eğer bir artarsa, iki yüze kadar iki koyun zekât verilir. Eğer bir fazla olursa, üç yüze ulaşıncaya kadar üç koyun zekât verilir. Zekâta yaşlı,

⁵⁶¹ Razî, **Muhtaru’s-sihâh**, I, 64/ وَالَّتِي تُخَالِطُ الْجَوْفَ، وَالَّتِي تُنْفَذُ أَيْضًا

⁵⁶² Razî, **Muhtaru’s-sihâh**, I,318 / الْمُنْقَلَةُ: بِكَسْرِ الْقَافِ الشَّجَّةُ الَّتِي تُنْقَلُ الْعَظْمُ أَيُّ تَكْسِيرُهُ حَتَّى يَخْرُجَ مِنْهَا فَرَأَشُ الْعَظْمِ.

⁵⁶³ Razî, **Muhtaru’s-sihâh**, I, 341/ الْمَوْضِحَةُ: الشَّجَّةُ الَّتِي تُبْدِي وَضَحَ الْعَظْمِ

⁵⁶⁴ Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed b. Hibbân el-Büstî, **Sahîhu İbn-i Hibban**, 1. Basım,(nşr: Şuayb Arnavut), Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1988, XIV, 501, no: 6559. Metin bakımından biraz farklı olarak aşağıdaki kaynaklarda da rivayet edilmiştir.

Ahmed b. Hüseyin b. Ali b. Mûsâ Ebû Bekir el-Beyhakî, **Sünenü’l-kübrâ**, 3. Basım , (nşr: Muhammed Abdulkâdir Ata), Beyrut: Dârü’l-kütübi’l-ilmîyye, 2003, IV, 149, no:7255. Fazla bilgi için /bkz. Ebû Abdirrahman Şuayb b. Ali, en-Nesaî, **Sünenü’l-kübra**, 1. Basım, Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 2001, VI, 373, no: 7029; a. mlf, **es-Sünnen**, “Kasâme” , 46, 47, no: 4853, 4854, 4855, 4856, 4857; İbn Hişam, **es-Sîretü’n-nebeviyye** , II, 595; Taberî, **Tarihü’t-Taberî**, III, 128-129; Kudûrî, et-**Tecrid li’l-Kudûrî**, III, 1128, 1144, 1271,1312, IV,1694; Serahsî, **el-Mebsut**, II, 152, 153, 176, 190, VI, 132; Mevsilî, **el-İhtiyar**, I, 106, 111, IV,465, V, 38, 42; Muhammed Hamidullah, **el-Vesâiku’s-siyâsiyye**, s. 227-229, no: 110 /C, 105, 106, mektuplar; Hattab, **Süferâü’n-Nebî**, I, 886-891.

⁵⁶⁵ Bir vesk =60 sa‘; 1 sa‘= 3kg261gramdır; 5 vesk x 60x 3, 261=978,3 kg. öşürün nisabıdır.

zayıf, şaşu ve sürünün başu (teke veya koç) alınmaz. Zekât vermemek için farklı sürüler birleştirilmez, birleşik sürüler de ayrılmaz. Karışıkta alınan, eşit olarak aslına aittir. Ortak sürüden zekât alınınca sürü ortakları hisseleri oranında düzeltme yapmak için birbirlerine başvururlar. Beş ûkiye yani iki yüz dirhem gümüşten beş dirhem zekât verilir. Bundan fazla olan her kırk dirhemde bir dirhem zekât verilir. Beş ûkiyeden yani iki yüz dirhem gümüşten daha azında zekât yoktur. Her kırk dinarda bir dinar zekât verilir.

Zekât, Muhammed'e (s.a) ve sülalesine helal olmaz. Çünkü Müslümanların fakirlerine ve cihad edenlere ödenen zekâtla mal sahiplerinin manevi kişilikleri pak olur. Kişi öşür olarak zekâtını ödüyorsa, kölelerinde, ekili arazilerinde ve çalışan işçileri hususunda zekât olarak bir şey ödemez. Müslümanın kölesi ve atı hususunda zekât yoktur. Allah katında kıyamet gününde günahların en büyükleri, Allah'a şirk koşmak, Müslüman bir canı haksız yere öldürmek, Allah yolunda savaşılırken o günde savaştan kaçmak, ana-babayı hiçe sayarak isyan etmek, namuslu kadınlara iftira atmak, sihir öğrenmek, faiz yemek ve yetim malını yemektir.

Umre küçük hacdır. Kur'ân'a ancak temiz olan dokunur. Nikâhtan önce talâk yoktur. Satın alıncaya kadar âzât da yoktur. Sizden biriniz üst kısmını örtmeden tek parça kumaş içinde sakın namaz kılmasın. Sizden birisi iç çamaşırı olmadan tek bir elbise içinde sırt üstü yatarak dizlerini elleriyle bağlayarak semaya doğru yatmasın. Sizden birisi iç çamaşırı olmadan yandan dilinmiş olan bir elbise içinde sakın namaz kılmasın. Sizden birisi saçlarını ensesine topuz yaparak namaz kılmasın.

Bir mü'mini kasıtlı olarak öldürene ispat edilmesi durumunda kısas vardır, ancak maktûlün velileri diyete razı olursa, bir canın diyeti yüz devedir. Kökten kesilmesi durumunda burunda kısas tam diyet var. Dilde diyet var. İki dudakta diyet var. Yumurtalarda diyet var. Erkeklik organında diyet var. Omurgada diyet var. Gözlerde diyet var. Bir ayakta yarım diyet var. Beyine kadar ulaşan kafatası yaralamalarında (Mem'ûme) diyetin üçte bir var. Batına kadar ulaşan karın yaramalarında (caife) üçte bir diyet vardır. Parçalanmış kemik kırmalarında (munakkala) on beş deve diyet var. El ve ayak parmaklarının her birinde on beş deve var. Dişte beş deve var. Kemiğin zarına

kadar ulaşan yaralamalarda (mûdîha) beş deve var. Erkek, bir kadını kasten öldürürse kısasen öldürülür.⁵⁶⁶

3.14.2. Fıkhî Sonuçları

Amr b. Hazm'a teslim edilen bu mektup geniş kapsamlı olduğu için önce genel, sonra da içeriği ile ilgili sonuçlara üzerinde durmak istiyoruz.

A- Genel sonuçlar

1-Peygamber (s.a), Amr b. Hazm'ı göndermeden önce Hâlid b. Velid komutanlığında dört yüz kişilik bir askeri birliği Yemen'e bağlı Necran'daki Hâris b. Ka'b oğullarına gönderdi. Peygamber (s.a), ona verdiği şu talimatında "Savaşmadan önce üç gün süreyle onları İslam'a davet et"⁵⁶⁷ şeklinde emir buryurmuştur.

Bu emrin gereği şudur: İslam ordusu, düşmanla karşı karşıya geldiğinde savaşa başlamadan önce onları İslam'a davet etmekle mükelleftir. Ordu komutanının düşmanları İslam'a davet etme görevi vaciptir.

2-Savaşa başlamadan önce gayrimüslimleri İslam'a davet etmek konusunda fakihler de görüşlerini şöyle beyan etmişlerdir. Hanefiler,⁵⁶⁸Malikiler,⁵⁶⁹Şafîiler⁵⁷⁰ ve Hanbeliler'e⁵⁷¹ göre, kâfirleri savaşmadan önce, onları İslâm'a davet etmek vacip olup, savaşmak yasaktır.

Eğer İslam gayrimüslimlere ulaşmış ve her hangi bir yoldan İslam'ı duymuşlarsa, bu durumda onları savaşmadan önce İslâm'a davet etmek ise müstahaptır.⁵⁷² Hanefi fakihlerine göre Müslümanlar İslam'a davet edilmemiş ve İslam'ı duymamış gayrimüslimler ile davet etmeden savaşır ve bu savaş sebebiyle onlardan ölen olur veya malları telef olursa, Müslümanlar onlara diyet ve mali tazminat vermekle mükellef tutulmaz. Ancak davet etmeden savaşa başladıkları için günahkâr olurlar.⁵⁷³ Ancak

⁵⁶⁶ Muhammad Hamidullah, **el-Vesâiku's-siyâsiyye**, Vecdi Akyüz, çev, s. 246-248, no:110/c

⁵⁶⁷ İbn Hişam, **es-Sîretü'n-nebeviyye**, II, 592-594; Taberî, **Tarihü't-Taberî**, III, 126-128.

⁵⁶⁸ Kudûrî, **Muhtasarü'l-Kudûrî**, s. 231; Serahsî, **el-Mebsût**, X, 30; İbn Hümâm, **Fethü'l-Kadîr**, V, 444-446; Kârî, **Mirkatü'l-mefatih**, VI, 2526.

⁵⁶⁹ İbn Rüşd el-kurtubî, **el-Beyan ve't-tahsil**, III, 83-84; İbn Rüşd el-Hafid Kurtubî, **Bidayetü'l-müctehid**, II,149; Haraşî, **Şerhu muhtasar-i Halil**, III, 112.

⁵⁷⁰ Nevevî, **Şerhü'n-Nevevî alâ Müslim**, XII, 107-109; İbn Hacer, **Fethü'l-Barî**, VIII, 220.

⁵⁷¹ İbn Kudâme, **el-Kâfi**, IV, 121; Zerkeşî, **Şerhü'z-Zerkeşî**, VI, 443; Buhâtî, **Keşşâfü'l-kınâ**, III, 40.

⁵⁷² Kudûrî, **Muhtasarü'l-Kudûrî**, s. 231;İbn Hümâm, **Fethü'l-Kadîr**, V, 444- 446;İbn Rüşd el-Hafid Kurtubî, **Bidayetü'l-müctehid**, II,149;Nevevî, **Şerhü'n-Nevevî alâ Müslim**, XII, 107-109; İbn Kudâme, **el-Kâfi**, IV, 121.

⁵⁷³ Serahsî, **el-Mebsût**, 1993, X, 30; İbn Hümâm, **Fethü'l-Kadîr**, V, 444- 446; İbn Battâl, **Şerhu Sahihü'l-Buhârî**, V, 117.

İmam Şafî (ö. 204/820) İslam davetini duymayan kâfirler ile davet etmeden savaşlar ve onları öldürürler ise, Müslümanlar onlara diyet vermekle mükellef tutulur.⁵⁷⁴ Fakihler, İslam'ın her yere ve her tarafa yayılmış olması halinde bile savaştan önce karşı tarafı İslam'a davet etmenin müstahap olduğunu vurgulamışlardır.⁵⁷⁵ Şayet gayrimüslimler, Müslümanlar üzerine saldırırlarsa, bu durumda onları İslam'a davet etmeden karşılık vererek ülkelerini ve kendilerini savunmalıdırlar.⁵⁷⁶

3-İslam'ın ilk dönemdeki diplomatik uygulamalarına bakınca, diplomatik ilişkilerde bulunan kişilerin öncelikli amaçları İslam'a davet ve tebliğ görevidir.

İslâm'ın tebliğ edilmesi, İslâm'ın güzelliklerinin diğer bölgeler ve gayrimüslimlere ulaştırılması, barış ve diğer konularda anlaşmalar imzalanması için gayrimüslimler ile diplomatik ilişkilerin kesilmeden devam etmesi gerekmektedir.⁵⁷⁷

B-Bu mektupla ilgili detaylı sonuçlar:

1-Devlet yöneticisi olarak Allah Resûlü Muhammed (s.a), uygulama ve eğitim gereği olarak cevaben aydınlatıcı bir mektup daha göndererek görevlerini eda ettiklerini bildirerek yeni talimatlar vermiştir. Böylece yasama ve uygulamada tedricilik ilkesini dikkate almıştır.

2-Savaşlarda elde edilen ganimetlerden yoksullara ve kamu harcamalarına sarf edilmek üzere "Allah'ın payı" olarak ayrılmış olan beşte bir oranındaki malları teslim ettiklerini teyid ederek onları onurlandırmıştır.

3-Ziraat ürünlerinden:

a-Yağmur sularıyla ve seyhan gibi nehirler ile sulanan arazilerden ve az yağmur alan tepelerden elde edilen ürünlerden mü'minler üzerine farz olan zekât, beş vesk (978,3kg) miktarına ulaştığı zaman onda bir yani öşür miktarında hububat ürünlerinden zekât vermek farzdır.

b-Koyulardan kova ve benzeri dolaplarla sulanan arazilerden elde edilen ürünlerden de beş veske ulaştığında nısfü'l-öşür yani yüzde beş miktarında zekât vermek farzdır.

4-Deve, sığır ve koyunların zekât nisabı ve miktarı:

a-Devenin zekât nisabı ve miktarı:

⁵⁷⁴ İbn Battâl, **Şerhu sahihü'l-Buhârî**, V, 117; Serahsî, **el-Mebsût**, 1993, X, 30.

⁵⁷⁵ İbn Battâl, **Şerhu sahihü'l-Buhârî**, V, 117; Zerkeşi, **Şerhü'z-Zerkeşi**, 1993, VI, 443; İbn Kudâme, **el-Kâfi**, IV, 121; İbn Rüşd el-Hafid Kurtubî, **Bidayetü'l-müctehid**, II, 149; Lâşin, **Fethü'l-Mün'im**, VIII, 85.

⁵⁷⁶ Buhâtî, **Keşşâfü'l-knâ**, III, 40.

⁵⁷⁷ Topçuoğlu, **İslam Hukukunda Diplomatik Temsil**, 333, 141; Günay ve dğr., **İslam Hukuku**, s.542, 543.

Yılın çoğunu meralarda otlayarak geçiren ve saime adı verilen her beş deve de bir koyun olmak üzere yirmi dörde ulaşınca kadar dört koyun zekât verilir. Eğer develerin sayısı yirmi beş olursa, bir bint mehâd yani iki yaşına girmiş bir dişi deve yavrusu zekât verilir. Eğer bint mehâd yoksa iki yaşında bir erkek deve yavrusu yani ibn lebûn zekât verilir. Otuz beş deveye ulaşınca kadar böyledir. Otuz beşten bir fazla olursa, kırk beşe ulaşınca kadar üç yaşına girmiş dişi deve yani bint lebûn zekât verilir. Kırk beşten bir fazla olursa, altmışa ulaşınca kadar, bir hıkka yani dört yaşında yük taşıyabilen bir dişi deve zekât verilir. Sayı altmıştan bir fazla olursa, yetmiş beşe kadar bir ceza' a zekât verilir. Yetmiş beşten bir fazla olursa, doksana ulaşınca kadar iki bint lebûn zekât verilir. Doksandan bir fazla olursa, yüz yirmiye kadar iki hıkka zekât verilir. Yüz yirmiden sonra her kırkta bir bint lebûn, her ellide bir yük taşıyan yaşta hıkka zekât verilir.

b-Sığırda zekât nisabı ve miktarı:

Her otuz sığırda bir sığır zekât verilir.

c-Koyunun zekât nisabı ve miktarı:

Her kırk sâime (Yılın çoğunu meralarda otlayan) koyunda, yüz yirmiye ulaşınca kadar, bir koyun zekât verilir. Eğer bir artarsa, iki yüze kadar iki koyun zekât verilir. Eğer bir fazla olursa, üç yüze ulaşınca kadar üç koyun zekât verilir.

d-Şu hayvanlar zekât olarak alınmazlar:

Çok yaşlı, zayıf, şaşı ve sürünün başı (teke veya koç) zekât olarak alınmaz.

e-Zekâta konu olan sürülerde şu işlemler yasaklanmıştır:

1-Zekât vermemek için farklı sürüler birleştirilmez: Örneğin iki kişiden her birisi kırkar kırkar koyuna sahiptir. Zekâtı az vermek için ikisi sürülerini birleştirip seksen koyundan zekât alan kişiye sadece bir koyun vermeleri yasaktır.

2-Birleşik sürüler de ayrılmaz: Örneğin bir kişi ayrı ayrı yerlerde kırkar kırkar iki sürüye sahiptir. Devlet tarafından zekât toplayan görevli gelince bu kişiden iki koyun alması doğru değildir. Çünkü iki sürü aynı kişinin malıdır.

3-Ortak olan sürüden alınan zekât: Ortak sürüden zekât alınınca, sürü ortakları hisseleri oranında düzeltme yapmak için birbirlerine başvururlar: Örneğin iki kişi arasında seksen koyunluk bir ortak sürü vardır. Ancak birisinin hissesi üçte bir ve diğeri ise üçte iki oranındadır. Bu durumda zekât vermek sürünün üçte iki hissesinin sahibine farzdır. Sürünün üçte bir hissesine sahip olan kişiye farz değildir. Çünkü onun hissesi kırk koyuna ulaşmamıştır. Bu durumda devlet tarafından zekât toplayan görevli bu sürüden

bir koyun zekât olarak alır. Zekât olarak verilen bu koyunda zekât vermesi farz olmayan kişinin üçte bir hissesi vardır. Bu hisse sürünün üçte iki hissesine sahip olan kişi tarafından, diğer hisse sahibine, koyunun üçte bir değerini vermek zorundadır.

5-Dirhem ve Dinarın nisabı ve zekât miktarı:

a-Beş ûkiye yani iki yüz dirhem gümüşten beş dirhem zekât verilir. Bundan fazla olan her kırk dirhemde bir dirhem zekât verilir. Beş ûkiyeden yani iki yüz dirhem gümüşten daha az miktarda parası olana başka parası yoksa zekât düşmez yani farz değildir.

b-Her kırk dinarda bir dinar zekât verilir.

6-Zekât kimlere verilir ve kimlere verilmez:

a-Zekât, Muhammed' e (s.a) ve sülalesine verilmez. Çünkü onlara helal değildir.

b-Zekât Müslümanların fakirlerine ve Allah'ın yolunda cihad edenlere verilecektir.

7-Zekâtı alınamayacak mallar:

a-Kişi, oşür olarak zekâtını ödüyorsa, kölelerinden, ekili arazilerinden ve çalışan işçilerinden zekât olarak bir şey ödemez.

b-Müslümanın hizmetindeki kölesinde ve atında zekât yoktur.

8-Kıyamet gününde Allah'ın katında büyük günahlar şöyledir:

a-Allah'a şirk koşmak.

b-Müslüman bir canı haksız yere öldürmek.

c-Allah yolunda savaş esnasında savaştan kaçmak.

d- Ana-babayı hiçe sayarak isyan etmek.

e- Namuslu kadınlara iftira atmak.

f- Sihir öğrenmek.

g- Faiz yemek

h-Yetimin malını yemek.

9-Kıyas: Bir mü'mini kasıtlı olarak öldüren kişiye ispat edilmesi durumunda kıyas vardır.

10-Diyetler:

a-Eğer maktûlün velileri kıyas istemese ve diyete razı olursa, bir canın diyeti yüz devedir.

b-Burunun kökten kesilmesi durumunda tam diyet vardır.

c-Kişinin dilinin kesilmesinde diyet vardır.

d-İki dudakta diyet vardır.

e-Yumurtalıklarda diyet vardır.

f-Erkeklik organında diyet vardır.

g-Omurgada diyet vardır.

h-Gözlerde diyet vardır.

i-Bir ayakta yarım diyet vardır.

j-Beyine kadar ulaşan kafatası yaralamalarında (Mem'ûme) diyetin üçte bir vardır.

k-Batına kadar ulaşan karın yaralamalarında (caife) üçte bir diyet vardır.

l- Parçalanmış kemik kırmalarında (munakkala) on beş deve diyet vardır.

m-El ve ayak parmaklarının her birinde on beş deve vardır.

n-Dişte beş deve vardır.

o-Kemiğin zarına kadar ulaşan yaralamalarda (mûdiha) beş deve vardır.

p-Erkek, bir kadını kasten öldürürse kısasen öldürülür.

10-Diğer bazı konularla ilgili hükümler:

a-Umre küçük bir hacdır.

b-Kur'ân'a ancak temiz olan dokunur.

c-Nikâhtan önce talâk yoktur.

d-Satın alıncaya kadar âzât da yoktur.

e-Bir Müslümanın üst kısmını örtmeden tek parça kumaş içinde namaz kılması yasaktır.

f-Bir Müslümanın iç çamaşırı olmadan tek bir elbise içinde sırt üstü yatarak dizlerini elleriyle bağlayarak semaya doğru yatması yasaktır.

g-Bir Müslümanın iç çamaşırı olmadan yandan dilinmiş olan bir elbise içinde namaz kılması yasaktır.

h-Bir Müslüman saçlarını ensesine topuz yaparak namaz kılması yasaktır

SONUÇ

Peygamber (s.a) ve Müslümanlar, Mekke'den Medine'ye hicret ettikten sonra orada Peygamber'in (s.a) liderliğinde ilk İslam devletini kurdular. Medine'de gün geçtikçe Müslümanlar çoğaldı ve Medine devleti daha da güçlendi. Hicretin 6. yılında Müslümanlar ve Kureyşliler arasında Hudeybiye anlaşması imzalandı. Bu anlaşmaya göre iki taraf on yıl birbirleriyle savaşmayacaklardı. Bu anlaşmadan sonra Medine devleti için, o andaki çevre devletler ve emirlikler ile ilişki ve iletişim kurma konusunda uygun bir ortam oluşturulmuş oldu. Peygamber (s.a) Hudeybiye'den döndükten sonra Rum ve Pers imparatorluklarına, Mısır ve Habeşistan devletleri ile Arap yarımadasındaki emirliklere elçiler göndererek onları İslam'a davet etme kararı aldı. Bunun için sahabenin arasından bilgili, sabırlı, güçlü, bölgeleri tanıyan ve cesur kişileri birer mektupla onlara gönderdi. Bu elçiler, gittikleri devletlerin yönetici veya yetkili şahsiyetlerine Peygamber'in (s.a) göndermiş olduğu mektupları ulaştırdılar.

Peygamber (s.a); Bizans, Pers, Mısır ve Habeşistan yöneticilerine yazdığı mektuplardaki hitabında onların konumunu öven ve yücelten "عظيم الروم، عظيم فارس و ملك الحبيشة" gibi ifadeler kullanmıştır. Ancak Arap yarımadasındaki emirliklere gönderdiği mektuplardaki hitabında bu ifadelere yer vermemiştir. Bu davranıştan Arap yarımadasındaki emirliklerin gerçek siyasi bağımsızlığa sahip birer devlet olmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü bu emirlikler Rum veya Pers devletlerine tabi idiler.

Peygamber (s.a) elçileri aracılığıyla gönderdiği mektuplarında her ülkenin dini ve diğer farklılıklarını göz önünde bulundurularak yazdığını görülmektedir. Bu ülkelerin hükümdarları ve yetkilileri Peygamber'in (s.a) elçilerine ve mektuplarına farklı tepkiler göstermişlerdir. Bazıları iyi bazıları ise kötü davranmışlardır. Rum İmparatoru olan Hirakl, Peygamber'in (a.s) elçisine iyi davranmış ve mektubunu hüsnü kabulle karşılamıştı; ancak halkından çekindiği için İslam'ı kabul etmemiştir. Fakat İslam'ın, kendi hâkimiyeti altındaki topraklara ulaşacağı müjdesini vermiştir. Mısır hükümdarı da Peygamber'in (s.a) elçisini iyi karşılamış, lakin İslam'ı kabul etmemiştir. Yine de Peygamber'e (s.a) değerli hediyeler göndermiştir. Habeşistan Kralları birinci ve ikinci Necâşî ise Müslüman olmuşlardır. Müslüman olan ikinci kral ise Peygamber'in (s.a) talebi üzerine Ümmi Habibe'yi Peygamber'le (s.a) evlendirmiş ve Peygamber'e (s.a) değerli hediyeler göndermiştir. Ayrıca Habeşistan'da bulunan Müslüman muhacirleri de Peygamber'in (s.a) isteğiyle sağ salim Medine'ye göndermiştir. Pers imparatoru ise kendisine gönderilen elçiye iyi muamele yapmamış ve Peygamber'in (s.a) mektubunu

da yırtmıştır. Ancak Yemen’de Kısra tarafından tayin edilen vali Bâzân ve onunla beraber Yemen’de bulunan Persler Müslüman olmuşlardır.

Arap yarımadasındaki emirliklerin Peygamber’in (s.a) elçilerine davranışları ise birbirinden farklıydı. Dımaşk emiri Hâris b. Ebû Şemir el-Gassânî, Peygamber’in (s.a) elçisine kötü davranarak o günkü diplomatik örf riayet etmediği gibi Müslüman da olmadı.

Yemâme yöneticisi Hevze b. Ali el-Hanefî, zamanın anlayışı "elçiye zeval olmaz" örfüne riayet ederek Peygamber’in (s.a) elçisini iyi karşıladı fakat İslam’ı kabul etmedi. Busrâ emirine gönderilen elçi Hâris b. Umeyr el-Ezdi, Busrâ bölgesine ulaşmadan önce Mûte bölgesinde o zamanın Şam’daki Rum emirlerinden Şurahbîl b. Amr el-Gassânî tarafından şehid edildi. Bu olay Mûte savaşının sebebi oldu. Umman’ın yöneticileri el-Cülendâ’nın oğulları Ceyfer ve Abd, Peygamber (s.a) tarafından elçi olarak gönderilen Amr b. Âs’ı iyi karşılayarak çevresindekilerle beraber Müslüman oldular. Amr b. Âs, Umman emirlerinin yanında kalarak İslam ahkâmını öğretme, zekât toplama, ilgili yerlere dağıtma görevini üstlendi ve Peygamber’in (s.a) vefatına kadar bu görevde devam etti. Bahreyn emiri Münzir b. Sâvî, Peygamber’in (s.a) gönderdiği elçi Alâ b. Hadramî’ye iyi davrandı ve hem kendisi hem de halkın çoğunluğu Müslüman oldu. Bu elçi zekât toplama ve dağıtma görevi ile İslam’ı öğretme görevini de üstlendi. İslam’ı kabul etmeyen oradaki Mecûsî ve Yahudilere cizye vermeleri konusunda karar aldılar.

Yemen’deki küçük emirliklere ve Negrân bölgesine Peygamber (s.a) tarafından beş elçi gönderildi. Emirler ve halkın çoğunluğu Müslüman oldular. İslam’ı kabul etmeyen Yahudi ve Hristiyanlara cizye vergisi bağlandı. Peygamber (s.a) tarafından oraya gönderilen elçiler İslam’ı tebliğ etme, fikhî konuları öğretme, zekâtı toplama, dağıtma, hâkimlik görevi ve halkın diğer işlerini yürütmek için Müslüman olan emirlerin yanında kaldılar. Yemen’e gönderilen elçilerin genel sorumlusu Muâz b. Cebel idi. Gönderilen bu elçilerin on beş kişi olduğu tesbit edilmiştir.

Elde edilen fikhî sonuçları şöyle özetlenebilir.

1-İslam’ı Müslüman olmayanlara ulaştırmak, İslam devleti ve İslam milletinin en önemli görevlerindedir. Bu görev, Peygamber’in (s.a) çevredeki devletlere ve emirliklere gönderdiği elçilerle yerine getirilmiştir.

2-İslam devleti, elçi seçme konusunda elçilerin ilim, cesaret, iman, konuşma yetenekleri ve diğer bazı özelliklerini dikkate almıştır.

3-İslam dışı devlet ve milletlerle savaş eşiğine gelindiğinde İslam'a davet etmeden önce hücum etmek caiz değildir. Bunun için elçilerin bu görevi üstlenmeleri vacip olur.

4-İslam'ı diğer toplumlara ulaştırmak ve gayrimüslimleri İslam'a davet etmek için elçinin rolü önem taşımaktadır. Müslüman elçilerin gayrimüslim devlet ve toplumlara kolayca gidebilmesi için, gayrimüslim devletlerin elçilerin de İslam devletinin yetkilileri tarafından iyi karşılanması vaciptir.

5-Ülkeler ve milletler arasındaki ilişkinin sürdürülebilmesi ancak karşılıklı hoşgörü ortamında mümkündür. Bu ihtiyaçtan dolayı İslam fikhında elçilerin dokunulmazlık hakları sabittir; elçiler her türlü güvence ve eman hakkına sahiptir, saldırıdan mahfuzdur. Peygamber'in (s.a) kendisi gayrimüslim elçileri iyi karşılayıp elçi dokunulmazlığını en güzel şekilde uygulamıştır. Çünkü İslam devletinin ve Müslümanların İslam'ı tebliğ etmek ve bütün dünyaya adalet getirmek gibi evrensel sorumluluğu vardır. İki taraf savaş halinde olsa bile elçilerinin öldürülmesi ve onlara saldırılması yasaktır ve haramdır.

6-Elçinin öldürülmesi savaş ilanı demektir. Mute savaşı Peygamber'in (s.a) elçisinin Şurhebil tarafından şehid edilmesinden kaynaklanmıştır. Hudeybiye anlaşmasından önce Hz. Osman'ın öldürüldüğü söylentisiyle alınan "Bey'atü'r-Rıdvân"nın amacı da Kureyş'le savaşmaktı. Elçilerinin kanını yerde koymamak ve katillerinden haddini bildirmek, İslam devletinin elçileri ve diplomatik görevlileri korumanın vacip olduğunu göstermektedir.

7-Peygamber (s.a), Arap yarımadasındaki Yahudi ve Mecûsîlere inançları çerçevesinde yaşama haklarının bulunduğunu bildirmişti. Kişilerin inanç özgürlüğü temel bir haktır ve bu hakkın engellenmesi haramdır.

8-İnsanların sosyal hayatında elçilik görevi birçok farzın edasında zorunlu bir görevdir ve farzdır. Çünkü Allah'ın mesajlarının Peygamberler tarafından insanlara bildirilmesinin emredilmesi elçilik görevinin farz olduğunu ifade eder.

9-Elçilik vazifesinin Peygamberlere farz olduğu gibi onlardan sonra toplumsal sorumlulukları olan bireylerin ve kamu yetkililerinin de yükümlülüklerini ifa için elçilik müessesesini gerektiği gibi işletmeleri kamu maslahatı gereği farzdır.

10-Kendisine görev verilen elçilerin üstlendikleri vazifelerin hakkıyla yerine getirilmesi de farzdır. Çünkü diğer insanlar veya toplum adına bu görevi yüklenmişlerdir.

Öneriler

1-Peygamber (s.a) döneminde Bizans ve Pers devletlerinden başka büyük devletlerin de var olduğu düşünülmektedir. Mesela Çin’de büyük bir devletin var olması kaynaklarımıza göre mümkündür. Çünkü Çin Seddi gibi bugün de varlığını sürdüren tarihi yapıtlar sıradan yapılar değildir. Burada büyük bir devlet ve medeniyetin varlığına işaret eden Hadis-i şerif de vardır. Buralara Peygamber (s.a) elçi göndermemiş ve İslam’a davet edememiştir. Bu sorumluluğu kime bıraktığı konusunda bir çalışmanın gerekli olduğu düşünülmektedir.

2-Peygamber (s.a) tarafından Arap yarımadasındaki kabilelere ve valilerine mektuplar gönderilmiştir. Bütün bu mektupların incelenmesiyle fikhî sonuçlar elde edilmesinin mümkün olabileceği düşünülmektedir.

3-Peygamber (s.a) tarafından Bahreyn ve Yemen’e elçilerin dışında oradaki Müslüman görevlilere gönderilen mektuplardan elde edilen fikhî sonuçlar konusunda ayrı bir çalışma yapılabileceği düşünülmektedir.

4-Peygamber’in (s.a) vefatından sonra, Hulefa-i raşidîn, Emeviler, Abbasiler ve Osmanlılar döneminde, gayrimüslimleri İslam’a davet etmek için savaşlardan önce elçiler gönderilip gönderilmediği konusunda bir çalışma yapılması gerekli olduğu düşünülmektedir.

5-Bir bölge Müslüman olduktan sonra, Peygamber (s.a) elçilerine zekâtın zenginlerden alınmasını ve fakirlere dağıtılmasını emir vermiştir. Yani Peygamber (s.a) devletin maddi zenginliğinin ve halkın iktisadî durumunun iyi ve adaletli olması için, devlet yetkilileri tarafından zekâtın toplanmasına ve dağıtılmasına önem vermektedir. Bu görevi daha sonra İslam devletleri terkettiğinde iktisadî ve siyasî olarak Müslümanlara zararı olup olmadığı konusunda bir çalışma yapılması gerekli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah, *Müsned*, nşr. Şuayb el-Arnaût ve diğeri, byy: Müessesetü'r-risâle, 2001.
- Akalın, Şükrü Halûk ve diğeri, *Türkçe Sözlük*, 10. Basım, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2005.
- Aynî, Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed Bedreddin, *Umdetü'l-kârî şerhu sahihi'l-Buhârî*, Beyrut: Dârü'ihyâü't-türâsi'l-Arabi, t.y.
- _____, *el-Binaye şerhu'l-Hidaye*, 1. Basım, Beyrut: Dârü'l-kütübü'l-ilmîyye, 1420/2000.
- Bağdadî, Muhammed b. Habib b. Ümeyye b. Amr, *el-Mahber*, Beyrut: Dârü'l-Âfakü'l-cedide, t.y.
- Bağavî, Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes'ud b. Ferra, *el-Envâr fi-şamâili'n-nebi'l-mühtar*, 1. Basım, Dımaşk: Darü'l-mektebî, 1995.
- Beyhakî, Ahmed b. Hüseyin b. Ali b. Mûsâ Ebû Bekir, *Sünenü'l-kübrâ*, nşr. Muhammed Abdulkâdir Ata, 3. Basım, Beyrut: Dârü'l-kütübü'l-ilmîyye, 2003.
- _____, *Delailü'n-nübüvve*, 1. Basım, Beyrut: Darü'l-kütübü'l-ilmîyye, 1405/1985.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail Ebû Abdullah, *Cami'u's-Sahih*, thk. Muhammed Nasır, byy: Daru Tavku'n-necat, 1422/1996.
- Behûtî, Mansûr b. Yunûs b. Selâhaddîn el-Hanbelî, *Keşşâfü'l-kınâ an metni'l-İknâ*, byy: Dârü'l-kütübü'l-ilmîyye, t.y.
- Butî, Muhammed Sa'id Ramazan, *fikhu's-sire*, 11. Basım, Dımaşk: Darü'l-fıkr, 1991.
- Cessâs, Ebû Bekir Ahmed b. Alî er-Râzî, *el-Fusûl fi'l-Usûl*, 2. Basım, Kuvveyt: vizaretü'l-evkafü'l-Kuvveytiyye, 1994.
- _____, *Şerhu muhtasarü't-Tahâvî*, 1. Basım, byy: Darü'l-beşairi'l-İslamiyye, 1431/2010.
- Cevad Ali, *el-Mufasssal fi tarihi'l-Arab kable'l-İslam*, 4. Basım, byy: Dârü's-Sâkî, 2001.
- Cevzî, Cemaluddîn Ebü'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed, *el-Muntazam fi't-tarihi'l-mülûk ve'l-ümem*, 1. Basım, Beyrut: Dârü'l-kütübü'l-ilmîyye, 1992.
- Çağatay, Neşet, *İslam'dan önce Arap tarihi ve cahiliye çağı*, 1. basım, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1957.

- Demiriyye, Osman Cuma, *Usulu'l alakatü'd-devliyye fi fikhî imam Muhammed b. el-Hasen eş-Şeybani*, 1. Basım, Amman: Darü'l-ma'ali, 1999.
- Dımaşkî, Takiyyüddin, Ahmed b. Abdulhalim b. Abdusselam, *es-Siyasetü's-şer'iyye fi islahi'r-ra'i ve'r-raiyye*, 1. Basım, el-Memleketü'l-Arabiyyetü's-Suudiyye: Vezâretü's-suûnü'l-İslamiyye, 1418/1997.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk b. Beşîr b. Şeddâd b. Amr el-Ezdî es-Sicistânî. *es-Sünen*. nşr. Şu'yab el-Arnaût ve Muhammed Kamil. Beyrut: Darü'r-risaletü'l-alemiyye, 2009.
- Ebû Yûsuf, Ya'kub b. İbrâhîm b. Habib b. Sa'd b. Habta el-Ensarı, *el-Harâc*, thk. Abdu'r-Raûf Sa'd ve Sa'd Hasan Muhammed, Kahire: Mektebetü'l-Ezheriyye li-türâs, t.y.
- Ebû Zehra, Muhammed, *el-Alâkâtü'd-devliyye fi'l-İslâm*, Kahire: Dârü'l-Fikri'l-Arabî, 1995.
- Ensârî, Ebû Abdillâh Muhammed, b. Ali b. Ahmed b. Abdurrahman b. Hasan, *Misbahü'l-mudî fi küttâbi'n-Nebiyi'l-ümmî ve rusulihî ila mülûki'l-ardi mine'l-Arabiyyin ve'l-acemiyyin*, Beyrut: Alamü'l-kütüp, t.y.
- Erdoğan, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 1. Basım, İstanbul: Rağbet Yayınları, 1988, 149.
- Fasî, Muhammed b. Hasen b. el-Arabî, *el-Fikrî's-samî fi tarihi'l-fikhi'l-İslamî*, 1. Basım, Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1416/1995.
- Gazalî, Muhammed es-Sakâ, *Fıkhü's-sire*, 1. Basım, Dımaşk: Darü'l-kalem, 1427/2006.
- Günay, Hacı Mehmet ve diğerleri, *İslam Hukuku*, 4. Basım, Ankara: Grafiker Yayınları, 2016.
- Gürânî, Ahmed b. İsmail b. Osman b. Muhammed (ö. 893), *el-Kevserü'l-cârî ila riyadi ahadisü'l-Buharî*, 1. Basım, Beyrut: Dârü ihyâü't-türâsi'l-Arabi, 2008.
- Hadimî, Nuriddîn b. Mühtar, *İlimü'l-makâsidü's-şer'iyye*, 1. Basım, byy: Mektebetü'l-Abîkan, 2001.
- Haddâdî, Zeynüddin Muhammed Abdürraûf b. Tâcülârifîn b. Ali el-Münâvî, *Feyzü'l-kadir*, 1. Basım, Mısır: el-Mektebetü'l-ticariyyetü'l-kübra, 1356/1937.
- Hanefî, Burhanüddin Mahmud b Ahmed el-Buharî, *el-Muhîtü'l-Burhânî fi'l-fikhi'n-Nu'mânî*, Beyrut: Dârü'l-kütübü'l-ilmîyye, 1424/2004.

- Halebî, Ali b. İbrâhim b. Ahmed, *Siretü'l-Halebî*, 2. Basım, Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1427/2006.
- Halîfe b. Hayyât, Ebû Amr Halîfe b. Hayyât b. Halîfe eş-Şeybânî, *et-Tarih*, Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1397/1977.
- Hasan İbarhim, Hasan. *İslam Tarihi*,(çev. İsmail Yiğit ve Sadreddin Gümüş), 3. Basım, İstanbul: Kayıhan yayımları, 1991.
- Hattab, Mahmud Şiyt, *Süferâü'n-Nebi*, Beyrut: Reyan, 1996.
- Himyeri, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah b. Abdulmüni'm (ö.900/1494), *er-Ravzü'l-mu'tar fi-haberi'l-aktar*, 2. Basım, Beyrut: Müasesetü Nasir li's-sekafe, 1980.
- Hizmetli, Sabri, *İslam Tarihi*, Ankara: Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1991.
- Huraşî, Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah el-Maliki, *Şerhu Muhtasar-i Halil li'l-Huraşî*, Beyrut: Dârü'l-fikr, t.y.
- İbn Abdülber, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillâh, en-Nemrî. *el-İstî'âb fi ma'rifeti'l-ashâb*,1. Basım, thk. Ali Muhmmmed el- bacavı, Beyrut: Dârü'c-Cîl, 1992.
- İbn Battâl, Ebü'l-Hasen Ali b. Halef b. Abdilmelik, *Şerhu Sahihü'l-Buhârî*, 2. Basım, Riyad: Mektebetü'r-Ruşd, 2003.
- İbn Cevzî, Cemalüddin Ebû Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed (ö.507/1113), *Garibü'l-Hadis*, Beyrut: Darü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1405/1985.
- İbn Esîr, Mecdüddin Ebu Sa'adat el-Mubarek b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed, b. Abdulkerim eş-Şeybanî, el-Cezerî (ö.606 h), *en-Nihaye fi garibü'l-Hadisi ve'l-Eser*, Beyrut: el-Mektebetü'l-ilmîyye, 1399/1979.
- İbn Esîr, Ebü'l-Hasen İzzeddîn Ali b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî (ö.630 h), *Üsdü'l-gâbe fi ma'rifeti's-sahâbe*, thk. Adil Ahmed Müaviz ve Ali Muhammed Abdul Mevcud, Beyrut: Darü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1994.
- _____,*el-Kamil fi't-Tarih*, Beyrut: Dârü Sadîr, 1965.
- İbn Düreyd, Ebû Dekir Muhammed b. Hüseyin, *el-İştikak*, 1. Basım, Beyrut: Dârü'c-Cîl, 1991.
- İbn Ferrâ, Kâdî Ebû Ya'la Muhammed b Hüseyin b. Muhammed b Halef Ma'ruf bi ibn Ferrâ, *Rusülü'l-mülûk ve men yuslih li'r-risale ve's-sîfara*, 2. Basım, thk. Selahu'd-din el-Müncid, Beyrut: Darü'l- kitabî'l-cedîd, 1972.

- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Ahmed b. Ali el-Askalanı, *el-İsâbe fî temyîzi's-sahabe*, thk. Adil Ahmed Müaviz ve Ali Muhmed Abdul Mecud, Beyrut: Darü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1415/1995.
- _____, *Fethü'l-barî şerhu sahihü'l-Buhârî*, Beyrut: Darü'l-Ma'rife, 1379/1960.
- İbn Hazım, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî, *Cevamiu's-sire*, Beyrut: Darü'l-kütübi'l-ilmîyye, t.y.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî, *Sahîh-i İbn Hibban*, nşr: Şuayb Arnavut), 1. Basım, Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1988.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, thk. Müstefa es-Seka ve diğeler, Kâhire: Müstefa el-Halebi, 1955.
- İbn Hümâm, Kemâlüddîn Muhammed b. Abdülvâhid es-Sivâsî, *Fethu'l-Kadîr*, Beyrut: Dârü'l-fîkr, t.y.
- İbn İshak, Muhammed b. İshak b. Yesâr, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1. Basım (thk. Ahmed Ferid el-Mezidi), Beyrut: Darü'l-kütübi'l-ilmîyye, 2004.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb, *Zâdü'l-me'âd fî hedyi hayri'l-ibâd*, Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1994.
- İbn Keşîr, Ebu'l-Fida İsmail, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 1. Basım, Kahire: Dârü'l-Hadis, 1992.
- İbn Kudâme, Ebu Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed el-Makdisî, *el-Kâfî fî'l-fikhi'l-İmam Ahmed*, 1. Basım, byy: Dârü'l-kütübü'l-ilmîye, 1994.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhmmmed b. Mükerrerem b. Alî b. Ahmed, *Lisân'ül-Arab*, 3. Basım, Beyrut: Darü Sadir, 1414/1993.
- İbn Rüşd, Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî (ö.520/1126) *el-Beyan ve't-tahsil*, 2. Basım, Beyrut: Dârü'l-garbü'l-İslamî, 1988.
- İbn Rüşd el-Hafîd, Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Ahmed el-Kurtubî (ö.595/1198), *Bidayetü'l-Müctehid ve Nihayetü'l-Muktesid*, Kahire: Darü'l-Hadis, 2004.
- İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed, *et-Tabakâtü'l-kübra*, 1. Basım, thk. Ehsân Abâs, Beyrut: Darü Sadir, 1968.

- İbn Aşur, Muhammed Tahir b. Muhammed b. Muhammed Tahir et-Tunusî, *Makâsidü's-şer'iyyeti'l-İslamiyye*, Katar: Vezâretü'l-evkaf ve şûnü'l-İslamiyye, 1425/2004.
- İbn Tolun, Şemsüddîn Muhammed b. Ali ed-Dımaşkî, *I'lâmü's-sâilîn an kütübi seyyidi'l-mürselîn*, thk. Mahmûd el-Arnaût ve Abdülkâdir el-Arnaût, Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1987.
- Kardavî, Yûsuf. *Fıkhu'l-cihad*, Kahire: Mektebetü Vehbe, 2009.
- Kâsanî, Alaeddin Ebû Bekir b. Mes'ud b. Ahmed el-Hanefi, *Bedaiü's-sanai' fi tertibi's-şerai*, 2. basım Beyrut: Darü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1986.
- Kastallânî, Ahmed b. Muhammed b. Ebû Bekir b. Abdulmalik, *el-Mevahibü'l-ledünniyye*, Kahire: Mektebetü't-tevfikiyye, t.y.
- Kettânî, Muhammed Abdulhay, *et-Terâtübü'l-idâriyye*, 2. Basım, Beyrut: Şirketü-dari'l-Arkam, t.y.
- _____, *İrşadu's-sari li Şerhi Sahihü'l-Buharî*, 7. Basım, Mısır: el-Mektebetü'l-kübrâ el-amiriyye, 1323/1905.
- Karâfî, Ebû'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. İdrîs b. Abdirrahmân el-Mâlikî, *ez-Zahîre*, Beyrut: Dârü'l-garbi'l-İslâmî, 1994.
- Keremî, Ahmed Accac, *el-İdare fi asri'r-resûl*, 1. Basım, Kahire: Darü's-selam, 1427/2006.
- Kârî, el-Heravî Ali b. (Sultan) Muhammed Ebû'l-Hasen Nurddin, *Mirkatü'l-mefatih şerhu Mişkati'l-Mesabih*, 1. Basım, Beyrut: Dârü'l-Fikr, 2002.
- Kaya, İsmail ve diğerler, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, İstanbul: Çağ Yayınları, 1986.
- Kudûrî, Ebû'l-Hüseyn, Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Ca'fer, *et-Tecrid li'l-Kudûrî*, 2. Basım, Kahire: Darü's-Selam, 2006.
- _____, *Muhtasaru'l-Kudûrî*, Soner Duman ve Osman Güman (çev.), İstanbul: Beka Yayıncılık, 2017.
- _____, *Muhtasaru'l-Kudûrî*, 1. Basım, byy: Darü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1418/1977.
- Lâşin, Mûsâ Şahin, *Fethü'l-Mü'im Şerhu Sahihi'l-Müslim*, 1. Basım, byy: Dârü's-Şüruk, 2002.
- Makdisî, el-Mutahhar b. Tâhir, *el-Bed'ü ve't-tarih*, byy: Mektebetü's-sakâfiyyeti'd-diniye, t.y.

- Mevsilî, Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd b. Mahmûd Ebû'l-Fazl Mevdü'd-dîn, *el-İhtiyar li-ta'lili'l muhtar*, Kahire: Metbaatü'l-Halabî, 1937.
- Merdâvî, Alâüddîn Ebû'l-Hasen Ali b. Süleymân el-Hanbelî, *el-İnsaf fi-ma'rifeti'r-racih mine'l-hilaf*, 2. Basım, byy: Darü ihyâü't-türâsi'l-Arabî, t.y.
- Mısrî, Ebû'l-Kâsim Abdurrahman b. Abdullah b. Abdulhakim, *Fütuhü Mısır ve el-Mağrib*, byy: Mektebetü's-sakâfiyeti'd-diniye, 1415/1994.
- Muhammad Hamidullah, *el-Vesâiku's-siyâsiyye*, 6. Basım, Beyrut: Dârü'n-nefais, 1987.
- _____, *İslam Peygamberi*, çev. Salih Tuğ. Ankara: Yeni şafak, 2003.
- _____, *el-Vesâiku's-Siyâsiyye*, Vecdi Akyüz, çev. İstanbul: Kitabevi, t.y.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî en-Nişaburî, *Câmiu's-sahîh*, 1. Basım, Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1991.
- Nedevî, Ali Ebû'l-Hasan b. Abdulhay, *es-Siretün-nebeviye*, 2. Basım, Dımaşk: Dar İbn Kesîr, 1425/2004.
- Nesaî, Ebû Abdirrahman Şuayb b. Ali, *es-Sünen*, nşr. Abdulfatâh Ebû Ğüdde, 2. Basım, Halep: Mektebü'l-metbüati'l-İslamiyye, 1886.
- _____, ***Sünenü'l-kübra***, nşr: Şuayb Arnavut ve diğerler, 1. Basım, Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 2001.
- Nevevî, Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî, *Tehzibü'l-esmâ ve'l-lugât*, Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye. t.y.
- _____, *Şerhü'n Nevevî alâ Müslim*, 2. Basım, Beyrut: Dar ihyâi't-türâsi'l-Arabî, 1392/1972.
- _____, *Ravzatüt-tâlibin ve umdetü'l-müttekîn*, Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1991.
- Ömer, Ahmed Muhtar Abdulhamid, *Mu'cemü'lügati'l-Arabiyetü'l-Mu'asıra*, 1. Basım, byy: Âlamü'l-kütüp, 1429/2008.
- Râzî, Ebû Hüseyin Ahmed b. Faris b. Zekerıyyâ el-Kazvini, *Hilyetü'l-fukaha*, 1. Basım, Beyrut: eş-Şirketü'l-mütehide li-tevzii', 1403/1983.
- Razî, Zeynüddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ebû Bekir b. Abdükâdir el-Hanefî, *Muhtaru's-sihâh*, 5. Basım, Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 1999.
- Salihî, Muhammed b.Yusuf, *Sübülü'l-hüda ve'r-reşad fi sireti hayri'l-ibad*, 1. Basım, Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1414/1993.
- Sa'dî, Ebû Habîb, *el-Kamusü'l-fikhî lügaten ve istilâhen*, 2. Basım, Dımaşk: Dârü'l-fikr, 1988.

- Serahsî, Ebû Bekir Muhammed b. Ebû Sehl Ahmed, *el-Mebcut*, Beyrut: Darü'l-Ma'rif, 1993.
- _____, *Şerhu's-siyeri'l-kebîr*, byy: eş-Şirketü's-şarkiye-li'l-'ilânât, 1971.
- _____, *Usulü's-Serahsî*, Beyrut: Dârü'l-ma'rif, t.y.
- Sallabî, Ali Muhammed Muhammed, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 2. basım. Dımaşk: Dar ibn kesîr, 2009.
- Seyyid Sabik, *Fıkhu's-sünne*, 3. Basım, Beyrut: Darü'l-kitabi'l-Arabî, 1977.
- Süheylî, Ebû Kâsım Abdirrahman b. Abdillâh b. Ahmed, *er-Revzu'l-ünûf fi şerh siretü'n-nebeviyye li İbn-i Hişâm*, 1. Basım, thk. Ömer Abdü's-Selâm Selâmî, Beyrut: Dar ihyâü't-türâs el-Arabî, 2000.
- Süyûtî, Abdürrahmân b. Ebû Bekir Celâleddîn, *Hasâisü'l-kübrâ*, Beyrut: Daru'l-kütübi'l-ilmîyye, t.y.
- Şâfî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbas, *el-Ümm*, Beyrut: Darü'l-ma'rif, 1990.
- Şevkânî, Muhammed Ali b. Muhammed b. Abdullah, *Neylü'l-evtâr*, 1. Basım, Mısır:Dârü'l-hadis, 1314/1993.
- Şeybânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Hasen, *el-Asıl*, 1. Basım, Beyrut: Daru ibn Hazm, 1433/2012
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezid b. Kesîr, *Tarihü't-Taberî*, 2. basım, Beyrut: Dârü't-türâs, 1387/1965.
- Useymîn, Muhammed b. Sâlih b. Muhammed, *eş-Şerhü'l-mümt'i alâ zâdü'l-müstek'i*, 1. Basım, byy: Darü ibnü'l-Cevzî, 1422/2001.
- Vâkidî, Muhammed b. Ömer b. Vâkid es-sehmi Ebû Abdillâh, *Meğâzî'l-Vâkidî*, thk. Marsıdın Cunis, Beyrut: Darü'l-âlemi, 1989.
- Yâkût el-Hamevî, Şihabüddin Ebû Abdillâh Yâkût b. Abdillâh er-Rumî, *Mu'cemü'l-buldân*, Beyrut: Dârü Sadîr, 1955.
- Yaman, Ahmet, *İslam Hukukunda Uluslararası ilişkiler*, 1. Basım, Ankara: Fecr Yayınları, 1998.
- Zebidî, Ebü'l-Feyz Murtaza Muhammed b. Muhemmed b. Abdurrazzak, *Tacü'l-arûs min cevâhirü'l-kamus*, byy: Dârü'l-hidayye, t.y.
- Zerkeşî, Şemsuddîn Muhammed b. Abdillâh el-Mısırî el-Hanbelî, *Şerhü'z-Zerkeşî*, 1. Basım, byy: Dârü'l-Abikân, 1993.
- Zühaylî, Vehbe, *el-Alâkatü'd-düveliyye fi'l-İslâm*, Dımaşk: Dârü'l-mektebî, 2000.

Sürelî Yayınlar

Yıldırım, Yavuz, “İslam Öncesi Arap Yarımadasında Çocuk Öldürme Olgusu”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat fakültesi dergisi*, 2003, Sayı:7, s. 1, 80-82.

Diğer Yayınlar

Bozkurt, Nebi, “Hâtıb b. Ebû Beltea”, *DİA*, 16/444-445.

Başaran, Selman, “Amr b. Hazm”, *DİA*, 3/ 84.

Fayda, Mustafa, “Cerîr b. Abdullah”, *DİA*,7/ 411.

_____, “Câhiliye” *DİA*, 7/17-18.

Güler, Zekeriyâ, “Muhâcir b. Ebû Ümeyye”, *DİA*,30/ 389-390.

Hatip, Ahmed Gâlib, *es-Sifâre fi'l-fikhi'l-İslâmî*, Amman: Câmi‘atü'l-Ürdüniye, (Doktora tezi), 2005.

İpşirli, Mehmet, “elçi”, *DİA*,11/ 3-15.

Salih, Suruç. “İlk İslâm devleti”, Resulullah.org, 17.1.2011, s1. [http://](http://http://www.resulullah.org/ilk-islam-devleti)
<http://www.resulullah.org/ilk-islam-devleti> (28.11.2016)

Önkal, Ahmet, “Ca‘fer b. Ebû Tâlib”, *DİA*, 6/ 549.

_____, “Amr b. Âs”, *DİA*, 3/79-81.

Yardım, Ali, “Abdullah b. Huzâfe”, *DİA*, 1/108.

ÖZGEÇMİŞ

24 Temmuz 1988 tarihinde Baghlan'da doğdu. İlk eğitim ve öğretimini Afghanistan'ın Baghlan ilindeki Andarab ilçesinde Sangbran köyü okulunda tamamladı. Yükseköğrenimine 2007 yılında Afghanistan'daki Belh Üniversitesi Şeriat(İlahiyat) fakültesinde başlamıştır. 2010 öğretim yılında bu fakülteden mezun oldu. 2011 yılında aynı fakültede araştırma görevlisi olarak atandı. 2014 yılı Ekim ayında Türkiye Bursları vasıtasıyla yüksek lisans yapmak için Türkiye'ye geldi. 2014-2015 eğitim ve öğretim yılında Sakarya Üniversitesindeki TÖMER'de Türkçe öğrendi. 2015-2016 eğitim ve öğretim yılında Sakarya Üniversitesindeki Sosyal Bilimler Enstitüsünde İslam Hukuku bilim dalında Yüksek lisans ders dönemini bitirdikten sonra bu tezi hazırlamaya başladı. Evli ve iki çocuk babasıdır.